

K $\frac{15\ 853}{2}$

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ამირანი

საბჭოთა მშენებელი

1945

ამირანი

ნოთოლოგიური პოემა

განახლებული და რესტავრირებული
შალვა ნუცუბიძის მიერ

K15.853
2

საბჭოთა მწერალი
19 თბილისი : 45

შესავალი

ქართული კულტურის ისტორიაში უძველეს დროიდან რენესანსის ეპოქამდე რამდენიმე მთავარი და მნიშვნელოვანი მომენტია, რომლებიც განვითარების მაგისტრალურ ხაზს რამდენიმედ მაინც ნათელჰყოფენ.

მათ შესახებ ყოველთვის საკმაოდ ცნობები არა გვაქვს, მაგრამ ცნობაში მოყვანილი ფაქტები და ძეგლებიც იძლევა ერთგვარ საშუალებას დადგენილ იქნას სახე ქართული კულტურის მთავარ ეტაპებისა. ბუნებრივია რომ ამ ძეგლების შესწავლის გზა შექცევითია მისი ისტორიული წარმოშობის პროცესთან შედარებით. მეცნიერებას თავდაპირველად საშუალება მიეცა უფრო ახლობელი ძეგლების შესწავლისა, რაც მათთან ერთგვარ კავშირში მყოფ ადრინდელ ძეგლებს ასე თუ ისე მიუთითებდა და მათს შესწავლას მოითხოვდა და შესაძლებელსაც ჰყოფდა.

ამრიგად XII საუკუნის ქართულ რენესანსის ძეგლებმა დააყენეს საკითხი; მათი ძირების შესწავლასთან დაკავშირებული. იდეოლოგიაში—იოანე პეტრიწისა და საზოგადოდ ქართული ნეოპლატონიზმის შესწავლამ მეცნიერება მიიყვანა ეფერემ მცირეს იმ საქმემდე, რომელიც არეოპაგისტულ წიგნების გაქართულებაში გამოიხატა. ლიტერატურულ-იდეოლოგიური თვალსაზრისით დასვა საკითხი ექვთიმე ივერისა და მის მიერ ქართულიდან რომანის „სიბრძნე ბალავარისა“ ბერძნულად თარგმნის შესახებ.

აქედან, როგორც ძირი ქართულ ადრინდელ აზროვნებისა, რომელმაც შესაძლო გახადა ქართული ნეო-

პლატონიზმი, წარმოიშვა პრობლემა არეობაგეგმულ
წიგნების ავტორისა.

უკანასკნელის შესაძლებლობა საქართველოში თავს-
დება. IV ს. კოლხიდის (ფაზისის) აკადემიის შესაძლებ-
ლობის ფარგლებში. თემისტე—ამ აკადემიის არსებობის
ძეგლის ავტორი, თვითონვე იხსენიებს არგონავტების
შესახებ პოეტურ ამბავს. უკანასკნელის რეალური მხა-
რე დღეს მეცნიერებისათვის ასე თუ ისე ნათლად უნ-
და ჩაითვალოს. იგი ეხება კულტურულ ურთიერთობის
ისეთ ამბავს, როგორცაა ოქროთდამწერლობის ისტა-
ტობის შესწავლა კოლხიდაში¹.

თუ არგონავტების შესახებ თქმულებას პირველ ათა-
სეულის VIII საუკუნის აქეთ ვერ ვიგულებთ, მაშინ
ამით არა მარტო გადავდივართ ქართულ წარმართობის
ხანაში, არამედ მის იქით კიდევ რჩება მნიშვნელოვანი
საკვლეფო გარემოებანი.

აქ გზას გვიჩვენებენ მატერიალური კულტურის
ძეგლები. მათში სჩანს რკინის დამუშავების საფეხურე-
ბი, რომელთა შორის წრთობას რევოლუციური მნიშ-
ვნელობა ჰქონდა.

სტიქიონების გამოყენება ბუნების ძალებზე გამარჯ-
ვებისათვის მთელი კაცობრიობის, თუ ცალკე ხალხების,
ისტორიაში—ასეთია მითოლოგიის წყარო მარქსის აზ-
რით.

„ყოველივე მითოლოგია სძლევს, იმორჩილებს და
აფორმირებს ბუნების ძალებს წარმოსახვაში და წარ-
მოსახვის საშუალებით“².

მითებს საფეხურები აქვს. მარქსის ნათქვამი უფრო
აღრინდელ საფეხურს ეხება, როცა ბუნების ამათუიშ
სტიქიონის გამოყენება მხოლოდ ოცნებად, მიზნად,
მომავლის საქმედ ისახება. ამას მოჰყვება მეორე სა-
ფეხური, როდესაც საწარმოო განვითარება წინ დგამს

¹ ამის შესახებ ცნობები ბერძენ მწერალთან, პარაქს პერგამო-
ნელთან Monumenta historiarum grecorum, III, 639.

² М. и Э., Соч., т. XII, стр. 203, „Введение в критику
политической экономики“.

ნაბიჯს. „წარმოსახვაში ანუ მითოლოგიაში განცდილი
—წინაისტორიული ეპოქა“, — ამბობს კ. მარქსი ^{ქვემოთ}
გელის სამართლის ფილოსოფიის კრიტიკაში¹. ბიბლიოთეკა

ქართველ ტომთა კულტურა II ათასეულშიაც არაა
წინაისტორიულ ვითარებაში, რომელშიაც თითქოს არ
უნდა ჩანდეს ბუნების ძალთა საგრძნობი გამოყენება.
რკინის დამუშავება და რკინის იარაღის დამზადება
საგრძნობ ევოლუციას განიცდის, ხდება „ჭედვიდან“
„ურთობაზე“ გადასვლა, რაც რკინის დამუშავებაში
ცეცხლის გამოყენებას ნიშნავს. ეს კი, როგორც გამო-
იჩვენა, „ბარბაროსობიდან ცივილიზაციაში“ გადასვლას
ნიშნავს.

ასეთი საფუძვრი მითოლოგიაშიც ცვლილების გამო-
წვევი უნდა ყოფილიყო. მითოლოგიურ წარმოდგენებს
აღტილი უნდა დაეთმო უფრო ფართო და დახვეწილ
შემოქმედებისათვის, რომელიც, მართალია, მითების
ნიღბზე დარჩებოდა, მაგრამ მხატვრულ-ეპიურ შე-
მოქმედებას საფუძველს ჩაუყრიდა.

როცა ფრ. ენგელსი ლაპარაკობს ბერძნების გადასვ-
ლაზე ბარბაროსობიდან ცივილიზაციაში, აღნიშნავს,
რომ მათ ბარბაროსობის ხანაში შექმნილ მითოლოგიის
გვერდით და მის მომდევნოდ „გადმოიტანეს ბარბარო-
სობიდან ცივილიზაციაში“ ჰომეროსის ეპოსი—მითო-
ლოგიის შემოქმედებით ასახვა.²

ამრიგად, მითოლოგიის ხელოვნებამდე ამაღლება
ბარბაროსობიდან ცივილიზაციისაკენ გადასვლას უკავ-
შირდება. ხელოვნების ასეთ ნიმუშად ენგელსი ჰომე-
როსის ეპოსს ასახელებს.

მითოლოგიურ სახეთა შორის, არის ერთი, რომელიც
კ. მარქსს ყველაზე კეთილშობილ წმინდანად და წამე-
ბულად მიაჩნდა—ეს იყო პრომეთეს სახე — მისი სახე
უკავშირდება ცეცხლისა და ლითონის დამუშავების
მომენტს.³

¹ М. и Э., Сочин., т. XIV, стр. 322.

² Энгельс—Происхожд. семьи, соб. соч., т. XVI, ч. I,
стр. 13.

³ М. и Э., Соч., т. стр. 12.

მარქსსა და ენგელს არ ჰქონდათ საშუალება ქართულ მითოლოგიაზე ემსჯელნათ. მათი ნათქვამი მეცნიერების მიერ შემდგომ დროში ლითონის—კერძოდ რკინის დამუშავებიდან გამორკვეულ ფაქტებზე რომ გადავიტანოთ, მათ მიერ საბერძნეთზე ნათქვამი ქართველ ტომთა კულტურას კიდევ უფრო მეტის სიცხადით მიუღებოდა.

77 რკინის „ჭედვიდან“—„წრობაზე“ გადასვლა ქართველ ტომთათვის II ათასეულში (ჩვ. ეპ.) წარმოების რევოლუცია იყო, რომელიც „ბარბაროსობიდან ცივილიზაციისაკენ გადასვლას“ ნიშნავდა. ამ ფაქტს მითოლოგია ე. ი. მსოფლიოსა და მისი ძალების მითიურ-რელიგიურ არსებებით დასახელება უნდა გადაეყვანა შემოქმედებითი ასახვის ეპიურ საფეხურზე. ბუნების წყობის განსახიერებას ღმერთების მითიური სახეები წარმოადგენდა; ცეცხლის გამოყენებას ლითონის დამუშავებისათვის—ღმერთების წინააღმდეგ აჯანყების სახე უნდა მიეღო. ამან შექმნა ღმერთის შებრძოლის—ამირანის სახე ქართულ მითოლოგიურ ეპოსში.

კ. მარქსი ამბობს „ჭეგელის სამართლის ფილოსოფიის კრიტიკაში“: „ბერძენთა ღმერთებს, ერთხელ ტრაგიკულად დაჭრილთ სასიკვდილოდ ესხილეს „მოჯაჭვეულ პრომეთეში“, მეორეხელ კიდევ მოუხდათ კომიკურად რომეკდარიყვნენ ლუკიანეს „ბაასში“. კ. მარქსს, რომ საშუალება ჰქონებოდა ქართულ „ამირანს“ გასცნობოდა, იგი ღრუბელით უფლის სასიკვდილოდ დაჭრას ამირანის მიერ დრამატულ მომენტად ჩასთვლიდა და ესხილესა და ლუკიანეს ნაწარმოებთ მოგვიანო ადგილს მიუჩნევდა.

ჩვენ ვერ მივეცით საშუალება მსოფლიო მეცნიერებას გაეცნო ისეთი ძეგლი ქართული და იმავე დროს საკაცობრიო კულტურისა, როგორცაა ქართული მითოლოგიური ეპოსის ძეგლი—პოემა „ამირანი“. აქამდე არ მოხერხდა ამ ძეგლის სათანადო შესწავლა, ხალხში დარჩენილ ჩანაწერების შედარებითი ანალიზი, სიუჟეტის დადგენა ამ ვარიანტების ნიადაგზე. არაა გაკეთებული დამაკმაყოფილებელი ცდა ძეგლის შედგენის

ეპოქისა და მისი შესაძლებელი ექსპანსიის გამორკვევისა. რაც ვაკეთებულა ამ მიმართულებით არ აღმოჩნდა და საკმარისი საერთაშორისო მეცნიერების ყურადღებებს მის ამ ძეგლზე შესაჩერებლად. აკადემ. ნ. მარის, ვ. კეკელიძის და სხვ. შრომები ერთგვარი დასაწყისია საჭირო და გადაუდებელი მუშაობისათვის, მაგრამ აღნიშნული მიზნისათვის ისინი საკმაოდ არ აღმოჩნდნენ, არაფერს ვამბობთ თვით ძეგლის პირვანდელ სახის აღდგენის ცდაზე.¹

ასეთი რესტავრაცია რამდენიმეჯერ უცდიათ ჩვენს ძეგლებს, მაგრამ მათ შორის, როგორც დავინახავთ, პირვანდელ ძეგლის რესტავრაციად, ვგონებ, ვერც ერ-

¹ ქართული „ამირანის“ ხეგაგლენით შედგენილია ოსური ვარიანტი „ამრან“. ვ. აბაევი სწერს ოსური „ამრანის“ რუსულ თარგმნის წინასიტყვაობაში: „Осетинские сказания об Амране непосредственно примыкают к народно-грузинским, в особенности сванским и пшавским версиям и разделяют все их особенности.“ ეს ხაზგასმა ხალხური ვარიანტისა, როგორც ვნახავთ, სწორედ პირვანდელ ძეგლს ეხება, რომელიც ამ ვარიანტშია დაცული. ვ. აბაევი აღნიშნავს, რომ „ოსური შენატანი“ ამირანზე თქმულებაში არის მხოლოდ ზოგიერთი „ეპიზოდი და დეტალი“ (იხ. Осетинский эпос. Амран. Перевод, обработка и комментарий Дзахо Гатуева. Предисловие В. Абаева. Изд. Academia, Москва—Ленинград, 1932, стр. 19.

მიუხედავად ამისა ოსური ვარიანტი „ამირანისა“ ცნობილია მსოფლიო მეცნიერებისათვის, ასე, მაგალითად, გამოჩენილ მკვლევარს ბერძნული მითოლოგიისა L. Preller-ს არაერთგვაროვნად არა აქვს ქართულ „ამირანზე“, მაშინ, როდესაც ოსური ვარიანტის შესახებ იგი სწერს:

„კავკასიას, რომელიც მდიდარია ვულკანურ მოვლენებით, ჩანს, შეუქმნია მოსახლეობაში თქმულებანი მიჯაჭვულ გმირის შესახებ და ისინი პრომეთესთან დაუკავშირებია, რომლის შესახებ ასევე დღემდე მოგვითხრობენ „Griechische Mythologie“ წიგნი პირველი, გამ. მე-4, ბერლინი, 1894 წ. გვ. 101, შენ.

ასეთია შედეგი იმ ზომიერი გონიერებისა, რომელსაც ხშირად იჩენენ ქართული კულტურის მკვლევარნი; მის მეოხებით ფერხდება ქართული კულტურის ძეგლთა გამოკვლევა.

თი ვერ ჩაითვლება. ეტყობა ყველაზე ახლო ძეგლთა
უნდა იდგეს ყველაზე ადრინდელი რესტავრაცია, რომ
მელიც მოსე ხონელს უნდა ეკუთვნოდეს. მოსე ხონე-
ლის მიხედვით გაკეთებულ რესტავრაციის პროზაული
გადაკეთება და XVII ს. გალექსილი ვარიანტი შედა-
რებითი ღირებულებისაა და პირვანდელ ძეგლისაგან
ფრიად დაშორებული უნდა იყოს. ქრისტიანული ინ-
ტერპოლაციებმა და გადაკეთებებმა, ჩანს, კიდევ უფ-
რო დაგვაშორეს პირვანდელ მითოლოგიურ ძეგლი-
საგან.

რას წარმოადგენს იდევანდელი „ამირანი“? 450-მდე
ლექსს, შესაძლოა ზოგ ნაშსხვრევს ხალხურ სიმღერებ-
ში შემონახულს, და მოთხრობათა ვარიანტებს. ლექსის
მდგომარეობა ნიმუშია მისი ფრაგმენტულ აღნაგობისა.

ზოგ შემთხვევაში დაცულია მთლიანი „სტროფი“,
რომლის პრინციპია სარითმი სიტყვის უმეტეს შემთ-
ხვევის გართმვა, ზოგში გართმვა მცირე მოცულო-
ბისაა. ყველაზე დამახასიათებელია, რომ დარჩენილია
ზოგი სტროფი ორი პწყარით, რომლის რითმა მცირე
პწყარის ბოლოა.

სიუჟეტის აღსადგენად სახელმძღვანელოდ უნდა იქ-
ნას მიღებული დაცული ლექსის მასალა.

აქედან ამოსვლით უნდა შეკრულ იქნას სიუჟეტი
მოთხრობითი ვარიანტების ნიადაგზე.

ლექსს შეუძლია შეიტანოს ცოტაოდენი ცვლილება
მოთხრობის ვარიანტებში.

პირიქითაც, თხრობითი ვარიანტს შეუძლია ზოგ შემ-
თხვევაში შესცვალოს ლექსის მონტაჟი.

ქართული კულტურის კვლევის საკითხები არ დგას
განცალკევებულად სხვა ქვეყნების ასეთივე საკითხე-
ბისაგან: ისტორიულ განვითარების საერთო კანონზო-
მიერება სავალდებულოა ჩვენი ქვეყნისათვისაც და
არაერთარი განსაკუთრებული და სპეციფიური გზების
ძებნა საჭირო არაა. მითოლოგიური ხანა, ანტიკა ვიწ-
რო გაგებით, ფეოდალიზმი და რენესანსი — ასეთია
ეტაპები, განვლილი ისტორიის მიერ და ამ გზას არც
აღმოსავლეთი საერთოდ და არც საქართველო, კერ-

ბოდ, გვერდს ვერ აუქცევდა და არც აუქცევია. თუ
ჩენესანსის პრობლებამ ანტიკურობის პრობლემად დააქ
ყენა, რაც ისტორიულმა კვლევა-ძიებამ გაამართლა
ქართველოს მიმართაც, ასევე ისმის მითოლოგიური ხა-
ნის პრობლემაც. კულტურა კომპლექსია არა მარტო
შინაარსეულად ე. ი. სტატიკაში, არამედ დროულ გან-
წვდობადობაშიაც ე. ი. გენეტიკაში. ასეთია დიალექ-
ტიკურად გაგებული ისტორიულის და სისტემატიურის
ნაერთი.

თუ საქართველოს თავისი რენესანსი და ანტიკა
ჰქონდა, მას თავისი მითოლოგიური ხანაც უნდა ჰქო-
ნებოდა. რათქმაუნდა მას იგივე ნიშნები ახასიათებდა,
რომლებიც მარქსმა და ენგელსმა აღნიშნეს, როგორც
მითოლოგიური ხანის ნიშნები საერთოდ. ასეთივე იქ-
ნებოდა მათგანვე აღნიშნული ასახვა მითოლოგიური
ხანისა ეპიურ პოეზიაში. ასეთი ძეგლი თავდაპირველად
ცხადია, ზეპირი იქნებოდა, რაც პირობების მიხედვით,
შემდგომ ხანაში ან ჩაიწერებოდა იმავე სახით, რო-
გორც იგი შეიქმნა, ანდა გადამუშავდებოდა თანამედ-
როვე სოციალ-იდეოლოგიური გარემოს მიხედვით.

ძეგლი, რომელიც აღნიშნული თვალსაზრისით უნდა
იქნას შესწავლილი, როგორც ქართული მითოლოგიის
პოეტური უკუფენა, უნდა იყოს, ყველა მონაცემის მი-
ხედვით, „თქმულება ამირანის შესახებ“. სახე, რომლი-
თაც იგი ჩვენამდე მოღწეულია, ცხადია, არაა და არც
შეიძლება იყოს პირვანდელი. უეჭველია ძეგლს მთელი
რიგი ცვლილებანი განუცდია. მეცნიერების მიერ ნაცა-
დი საშუალებები ამ შემთხვევაშიაც უნდა იქნას გამო-
ყენებული ძეგლის პირვანდელი სახისა და მისი მომ-
დევნო ვარიაციების მიახლოებით დასადგენად. შედა-
რებითს მეთოდს ენათმეცნიერებასა და კულტურის ის-
ტორიის მონაცემების მიხედვით ბევრის გარკვევა შე-
უძლია, მაგრამ მთავარია მარცხ თვით ძეგლის არქი-
ტექტონიკა და მასში დაცული ადგილების გამოვლენა
და შესწავლა.

„ამირანის“ ტექსტი მეცნიერული თვალსაზრისით ოდნავადაც არაა შესწავლილი. ის, რაც დღეს ხელში გვაქვს, შეიცავს 450-მდე ლექსს და პროზაულ ჩანაწერებს. თვითეულ ამ ნაწილს თავისი ნაკლი აქვს, რომელიც დადგენილ უნდა იქნას მეცნიერულად, რადგან ჩვენი მიზანია ძეგლის არა მარტო შესწავლა, არამედ მისი დაცულ ნაკვეთების რესტავრაცია, ხოლო დამსხვრეულ და ამოვარდნილ ნაკვეთების განახლება, ამიტომ ინტერპოლიაციების თუ სხვადასხვა ცვლილებათა დადგენა უნდა ემსახურებოდეს მათგან განწმენდის საქმეს.

დაცულ ნაწილთა შორის ყველა ერთი და იმავე ღირებულების არაა. ქრონოლოგიურ განსხვავების გარდა, რომელზედაც ცალკე იქნება ლაბარაკი, თვით აღნაგობა არაა ერთსახოვანი. ძეგლს დიდი ცვალებადობა განუცდია, ფენა ფენაზე დევს, უძველესი პლასტი მეტნაკლებად ჩანს დანართს შორის და ხშირად ძნელი ამოსაცნობია. საზოგადოებრივ ფორმაციების ცვლა გონებრივად, იდეოლოგიურად და მხატვრულად გადაინასკვულია ერთი მეორესთან „ამირანის თქმულებათა“ იმ სახეობაში, რომელიც ჩვენამდე მოღწეულა.

ქართული კულტურის ადრინდელი პერიოდი მსოფლიო კულტურის ჩასახვა-განვითარების გზებს უკავშირდება. ყოველ შემთხვევაში მეცნიერების დღევანდელ ვითარებაში ეს ეხება წინააზიისა და დასავლეთ ევროპის კულტურათა ისტორიას. მითიური ხანა, ანუ „ბარბაროსობიდან ცივილიზაციაში გადასვლისა“, ისევე სავალდებულო იყო საქართველოს უძველეს კულტურისათვის, როგორც ეს გაირკვა მეცნიერებისათვის სხვა შემთხვევების მიმართ, კერძოდ დასავლეთის ცივილიზაციისათვის. შედარებითმა მეთოდმა აქ ბევრი უნდა გვახწავლოს.

ქართული მითოლოგიის ფრაგმენტალური შესწავლა კარგა ხნის საქმეა. ვაკეთებული ცოტა არაა, მაგრამ სწავლევაც ბევრია. პალეონტოლოგიურ მასალათა შო-

რის პოეზიას უკანასკნელი ადგილი არ უჭირავს. ისეთი ძეგლი, როგორცაა „ამირანის თქმულება“, არასაკლებ მნიშვნელოვანია, თუ მეტი არა, ვიდრე რომელიმე საკულტო გამოსახულება ქვაზე ან ლითონზე, ანუ ადრინდელი წარწერა. თქმულებათა უპირატესობა იმაშია, რომ ისინი უფრო ისტორიული არიან, ვიდრე დასახელებული სახის ძეგლები. თაობიდან თაობამდე, ანუ ფორმაციიდან ფორმაციამდე ცვლის დროს, თქმულებანი წარსულსაც ინარჩუნებენ და განვითარების მომენტებსაც აღბეჭდავენ, „ამირანშიაც“ ასეა: პირველდელ პლასტებს მერმინდვლები მოჰყვება. უკანასკნელში ხალხური და მწიგნობრული ერთი მეორეშია გადაწეული და ამრიგად ხალხური და მწიგნობრული შემოქმედებათა ბრძოლის-საინტერესო მომენტებია შემონახული.¹

მეცნიერული ძიებისა და მხატვრული რესტავრაციის მიზნები და საშუალებები უმთხვევა ერთი მეორეს „ამირანის“ საკითხშიაც. აქ უძველესი საკომპოზიციო და ოსტატობის ხერხებია დარჩენილი. შინაარსულ-იდეოლოგიურად ისინი უკუფენენ იმ სოფლწარმოდგენას, რომელიც ქართველ ხალხს ჰქონებია იმ დროისათვის. ყველაზე მთავარი საქმე ამ პლასტების გამოჩვენება და გამოკვებაა მეცნიერულად. შემოქმედებითი აღდგენისათვის კი ამის იქეთ წასვლაა საჭირო. ძველი პლასტი, აღმოჩენის შემდეგ, უნდა ჩაისხას იმ ადგილს, რომელიც მას ისტორიულ-კულტურულად ეჭირა. ამისათვის საჭიროა შემდგომი დანართების გადაჭედილება.

ხალხური შემოქმედების დაცვის უძველესი იარაღი — ლექსია, თავდაპირველად მეტრულ-რიტმული. შემდეგ მეტრულ-რიტმულიც. პროზა, მოთხრობითი სახვა, უფრო მაღალი საფეხურია; ამიტომაცაა, რომ აზროვნების და შემოქმედების საწყისები პოეზიაშია მოცემული. „ამირანიც“ იმთავითვე ლექსია, ანუ ლექსად თქმული ეპიზოდები, ერთი მეორესთან შეერთებული

¹ ამის შესახებ ზედმიწევნით ჩვენს მონოგრაფიაში „რუსთაველი და აღმოსავლეთის რენესანსი“.

იმ ხანებში, რომლებიც აერთებდა ქართულ მითოლოგიურ სამყაროს პერსონაჟებს. სიუჟეტი უფრო რთულია ეპიზოდებზე, რადგან ცალკე სფერო მითოლოგიაა უფრო ვიწროა, ვიდრე მთელი სისტემა მითოლოგიური სოფლწარმოდგენისა.

გარდა ამ ზოგადი დებულებისა, რომელიც მეცნიერებაში მიღებულია, კერძოდ „ამირანის“ ძველიც გვარწმუნებს იმაშივე. დღემდე მოღწეული პროზაული ხანაწერები უეჭველად შედეგია ლექსის დამსხვრევის და ამ ნიადაგზე დავიწყებისა. უდავოა, რომ მსოფლიო ფოლკლორმა მრავლად იცის ხალხური პოემები, რომლებიც შიგა და შიგ ლექსის გვერდით პროზითაცაა გამართული.¹ ამ საკომპოზიციო ხერხით აგებული ძეგლები მოგვიანო ხანას ეკუთვნიან, როდესაც პროზა უკვე განვითარებულია, როგორც თხრობის ფორმა.

„ამირანის“ ფორმა რომ იმ თავითვე ლექსი ყოფილა, ხოლო მოთხრობითი ფორმები — დავიწყების შედეგია — საამისო საბუთი მრავალია:

1) ლექსი „ამირანისა“ ჩვენამდე მოღწეულია დამსხვრეული სახით. ფრაგმენტი ხშირად ორი პუკარით ამოიწურება, რაც შაირის მთლიან კომპლექსს არ შეიცავს. მაშასადამე, ნათელია, რომ ამ დამსხვრევების მიხედვით თქმულებას ლექსი აკლია და არა სხვა რამე.

2) ლექსის ფრაგმენტალური ნაშთების არსებობა მოწმობს, რომ ისინი აღდგენილი არ არიან; მაშასადამე მათი ადგილი დაუჭერია ტრადიციით შენახულ პროზაულ თქმულებებს.

3) თქმულებათა გაერთიანებას, რომელსაც შემდგომში ხანის მიხედვით ჩვენც „თქმულებას ამირანზე“ ანუ მარტივად „ამირანს“ ვუწოდებთ, ასე თუ ისე მაინც ერთგვარი სიუჟეტი აქვს. შემონახული ტრადიციული თხრობა — რაიმე დამთავრებულ ნაკვეთების ანუ ეპიზოდების დანართი კი არაა, არამედ ფრაგმენტების და

¹ ჩვენს საბჭოთა ფოლკლორისტიკაში ასეთია უახლოესი ამოცემა — უზბეკურ პოემისა „ალპამიშ“, — „Альпамыш“, Ташкент, 1944, предисл. В. Жифмульского.

ნამსხვრევებისა. მაშასადამე, პროზაული თხრობა და-
კარგული ლექსის შევსებაა.

4) ამასვე ადასტურებს, რომ ლექსს თითქმის არა-
აქვს ვარიანტები, იგი ერთია, ხოლო პროზაული თხრობა
და სხვადასხვა სახისაა. ლექსს აქა-იქ, დიალექტუ-
რი, ან ინტერპოლატური ელემენტები ახასიათებს,
პროზა—სცდება ჩვეულებრივი ვარიანტის ფარგლებს
და არსებითს—სიუჟეტურ და კომპოზიციურ განსხვავ-
ებების საზღვარს აღწევს.

5) პროზა მთლიანობის იდეას ემსახურება. მას მოთ-
ხრობის მთლიანობა ევალება; ეს გარემოებაც გვიანი
ამბავია და ყოველ შემთხვევაში „ამირანის“ ასაკს არ
ემთხვევა.

6) პროზაული ამბები „ამირანის“ შესახებ გვიან გა-
ჩნდა და ისინი პოემა „ამირანთან“, დასაშვებია, ერთ-
გვარ კავშირში იყვნენ, მაგრამ თავისი ნაირობით იჭ-
ვის ქვეშ აყენებენ თვით პოემა „ამირანში“ პროზაულ
ჩანაწერებს.

ამრიგად, მრავალი გარემოება გვაფიქრებინებს, რომ
„ამირანის“ თავდაპირველი ფორმა ლექსია.

„ამირანის“ წარმოშობის პრობლემა

ჩნელია დღეს ზუსტად დადგენა იმ ისტორიულ გა-
რემოსი, რომელშიაც „ამირანი“, როგორც მითოლო-
გიური ძეგლი, უნდა შექმნილიყო~~ის~~ საწარმოო გა-
დატრიალება. რომელზეც მეცნიერება მიგვითითებს,
დასაშვებია, ხანგრძლივი მომზადების შედეგი იქნებო-
დ. მას თავის განვითარებაში ისეთ საფეხურამდე ონ-
და მიეღწია, რომ იდეოლოგიური ტეხილიც გამოეწვია
და შემოქმედებაში დიდი ეპიური ნაწარმოები შეექმნა.

საქართველოს უძველესი კულტურის კერის ძებნას
ჩვენი ქვეყნის გარეთ მაინც და მაინც არ გავყავართ—
ეს გზა ალგეთის მიდამოებსა და თრიალეთისაკენ მი-
დის. მას დასავლეთთან კავშირი იმდენად კი არ აქვს,
რომ იქ კულტურის შევსებას ეძებდეს, არამედ დასავ-
ლეთს აქვს მასთან კავშირი. ეს ამბავი დიპლომატიკაში

და მითოლოგიაში ერთნაირადაა გამოხატული. **ხატუ-
შელ III-ს** ხელშეკრულება მისრის ფარაონთან **რამ-
ზეს II-ს**თან ისეთივე მაჩვენებელია აღნიშნული რამ-
რემოებისა, როგორც არგოს ნავისა და იაზონის შესა-
ხებ დარჩენილი შითი.

რკინის ჰედვიდან რკინის „წრთობაზე“ გადასვლა
დიდი საწარმოო გადატრიალება იყო. მან დიდი კვა-
ლი დასტოვა ხალხთა ცხოვრებაში წინა აზიასა და აღ-
მოსავლეთ ევროპაში. ცეცხლში ნაწრთობ იარაღის
ხმარება აღნიშნულია პირველად სწორედ თრიალეთისა
და ალგეთის მიდამოებში. ბოლახკეის ცნობილი არქი-
ვის ძეგლები ამ აშბავს II ათასეულის ბოლოს მია-
კუთვნებენ. ამის მიხედვით ვინკლერი ამავე ადგილებს
მიუთითებს: მისრში (ეგვიპტენი) ნაწრთობი იარაღი შა-
ვი ზღვის აღმოსავლეთით მდებარე ადგილებიდან მიჰ-
ქონდათო.

წინააზიაში—კერძოდ ტროაში, ნაწრთობი რკინა გაჩ-
ნდა მხოლოდ XI საუკუნეში ჩვენ ერამდე. ეს დრო
მიკენის კულტურის შემდგომ ხანას ეკუთვნის. საფიჭ-
რებელია, რომ საბერძნეთშიაც ამ დროიდან ნაწრთობ-
ბი რკინის იარაღის ხმარება უკვე ცნობილი უნდა იყოს.
პაროსის ქვაზე III საუკუნეში აღნიშნული ცნობა
გვიჩინა, მაგრამ ისიც II ათასეულის მეორე ნახევარს
მიუთითებს. პაროსის ქვაზე აღნიშნული ცნობა შეიძ-
ლება მართალი იყოს და ბერძნებს სცოდნებოდათ ნა-
წრთობი რკინა უკვე XIV საუკუნიდან. როგორღაც
გარკვევას საჭიროებს მაშინ მხოლოდ ის გარემოება,
რომ ეპოსში ეს საწარმოო გადატრიალება გვიან გა-
მოხატულებას ჰპოვებს ე. ი. მხოლოდ IX-VIII საუ-
კუნეთა მიჯნაზე. ეს ფაქტი ყურადღების ღირსია. ამის
მიხედვით გამოდის, რომ ბერძნებს XIV ს. შეიძლება
კიდევც ჰქონებოდათ ცნობა რკინის „წრთობის“ შე-
სახებ, მაგრამ თვით საბერძნეთში იგი შევიდა, როგორც
საწარმოო ფაქტორი, სწორედ I ათასეულის დაახლოე-
ბით იმ ხანაში, როცა მისი იდეოლოგიური უკუფენაც
სჩანს.

ამის და მიხედვით, თქმულებანიც, უშუალოდ და-

კავშირებული წრთობილ იარაღის ხმარებასთან სა-
ბერძნეთში შედარებით უფრო გვიან უნდა შესულიყო
ცხადია, რომ ამ დროისთვის საბერძნეთს უკვე შემუშა-
ვებული მითოლოგია ჰქონდა და აღნიშნული თქმულე-
ბანი დამოუკიდებელი სახით ვერ შევიდოდა ელლი-
ნურ მითოლოგიურ თქმულებებში. მისი გზა უნდა ყო-
ფილიყო ერთგვარი გადაშუშავება უკვე არსებულ მი-
თოლოგიათა სისტემისა და მისი ზოგი პერსონაჟისა. ამ
თვალსაზრისით ფრიად მნიშვნელოვანია მეცნიერები-
სათვის ბერძნული მითოლოგიის ერთ-ერთი პერსონა-
ჟის—პრომეთეს შესახებ შემუშავებულ წარმოდგენათა
ევოლუცია.

ქართული „ამირანი“ პირდაპირ დაკავშირებულია
„წრთობილი“ იარაღის შემოღებასთან, ამდენად იგი
უშუალო უკუფენაა ქართულ ეპოსში ამ დიდი საწარ-
მოო გადატრიალებისა, რომელმაც ქართული წარმარ-
თული მსოფლიო შესძრა და მის ნიადაგზე გაიშალა.
„ამირანი“ არა მარტო მრავალი ფენაა, დროთა ვითარ-
ებებში შექმნილი და დანალექი, არამედ იგი თავდა-
პირველად ცალკე ეპიზოდური თქმულებების საბით
იქნებოდა. მაგრამ, ამ ნიადაგზე აღმოცენებულს, შედა-
რებითი დამოუკიდებლობასთან ერთად ნაწყვეტებს
ურთიერთშორის კავშირი უნდა ჰქონოდა; ამის თავდე-
ბია—კავშირი ქართულში მითოლოგიურ სისტემის ნა-
წილთა შორის.

მთლიანი სიუჟეტი იმ თავითვე არც იქნებოდა, რიდ-
გან ასეთი ცნება გვიან შემუშავდა მითოლოგიის დი-
სისტემების კვალად, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ არა-
ვითარი მთლიანობა არ იქნებოდა. მთლიანობის ცნე-
ბას, როგორც საწყისს, სავსებით აკმაყოფილებდა
ქართული მითოლოგიის გამთლიანების ნიადაგზე წარ-
მოშობილი ეპიზოდური თქმულებანი. ამდენად საკით-
ხი „ამირანის“ პირვანდელი მთლიანობის შესახებ არ
შეიძლება დაისვას და გადიქრას მთლიანი სიუჟეტის

1 ამის შესახებ გრცლად ჩვენს მონოგრაფიაში: „რუსთაველი და
აღმოსავლეთის რენესანსი“.

შესახებ შემდგომ ხანაში შემუშავებული ცნების მიხედვით. ასეთი თვალსაზრისი ელემენტალური მნიშვნელობის მქონე რელი უეცდომა იქნებოდა.

საქართველოშიაც მითოლოგიურ სიუჟეტის მოგვიანო შემუშავებასთან ერთად მოხდა ცდა „ამირანის“ სათანადოდ გადამუშავებისა. ეს მუშაობა, როგორც სჩანს, მოსე ხონელს შეუსრულებია, თავის პოემაში, რომელიც მოხსენიებული აქვს რუსთველს „ვეფხისტყაოსნის“ ეპოლოგში. ეს გაერთიანება სიუჟეტსა უნდა მომხდარიყო პროზაულ რომანის ამირან-დარეჯანიანის გაჩენამდე. ამას მოწმობს ის ფაქტი, რომ დასახელებულ რომანში პოემა „ამირანი“ გამოყენებულია როგორც უკვე მთლიანი ამბავი, რომლის ნიადაგზე ახალი ციკლები იქმნება. უამისოდ იმ ტიპის ნაწარმოებები, როგორიცაა „ამირან-დარეჯანიანი“ ისევე შეუძლებელი იქნებოდა, როგორც „არტურის ციკლი“ დასავლურ საშუალო საუკუნეთა თვით არტურის შესახებ პირვანდელ თქმულებათა გაერთიანების გარეშე. ამდენად შემოქმედებითი-ლიტერატურული განვითარების თვალსაზრისით შემდეგი თანმიმდევრობა უნდა ვიგულოთ: 1) პირვანდელი ეპიზოდური თქმულებანი, 2) მათი გაერთიანება ერთ სიუჟეტურ მთლიანობად და 3) უკანასკნელის ნიადაგზე შექმნილი ციკლი. ციკლი, რკალს ნიშნავს. რომელიც ლიტერატურულადაც შეიძლება ხან უფრო ფართო იყოს, ხან ვიწრო.

კომპოზიციონურად ადვილად წარმოსადგენია, რომ ერთი და იგივე გაერთიანება თქმულებათა, შემდეგში მთელ დამოუკიდებელ თხზულებათა დასაყრდენი გახდეს. ასე, მაგალითად, გამოყენებულია იგივე შეფერვა არტურის შესახებ თქმულებათა გაერთიანება სხვადასხვა დამოუკიდებელ თხზულებათათვის დასავლეთის ლიტერატურაში. ამის საუკეთესო ნიმუშია ედმუნდ სპენსერის პოემა „ფერითი დედოფალი“. კიდევ უფრო ადვილად მოსახერხებელი იქნებოდა „ამირანის ციკლის“ ისეთი გაფართოება, რომ მასში სხვა დამოუკიდებელი თხზულებაც მოჰყოლოდა, იმ პირობით, რომ მასშიაც ასეთი თუ ისეთი სახით „ამირანის“ საქმენი

იქნებოდა გამოყენებული. ასეთი შესაძლებლობის პირობებში დასაშვებია, რომ არაა მოკლებული მნიშვნელობას აზრი, რომ „ამირანის“ ციკლში თუნდაც იმ გვარად, როგორც იგი დაცულია „ამირან-დარეჯანიანის“ სახით, ნაწილობრივ ან მთლიანად, შეცული იყოს რომელიმე იმდროინდელი თხზულება.¹

ჩვენ არ შეგვიძლია აქ ამ საკითხებს უფრო ვრცლად შევეხეთ. ჩვენი მიზანია ყველა შემორჩენილი ნაბეჭდი ნაბეჭდო ადგილებზე აღვნიშნოთ იქნას „ამირანის“ ის უძველესი ეპიზოდები, რომლებიც დარჩენილია „ამირანის თქმულებებიდან“. ამისათვის საჭიროა შევიქმნა თვით იმ ნაკვეთების ამოცნობა და ერთგვარი წესრიგში მოყვანა. მაგრამ ამ ფრაგმენტების მნიშვნელობის ნათელი სათვის საჭირო იყო იმ შემოქმედებითი გარემოცვის აღდგენაც, რომელშიაც ისინი იმთავითვე, ან მახლობელ მომდევნო დროში იყვნენ მოქცეული. უკანასკნელი ჩვენ დრომდე მოღწეულია ორი სახით: დამსხვრეულ სტროფების მცირეოდენ ნაწილებს სახით, და პროზაულ ამბების სახით.

„ამირანის“ პლასტები

„ამირანი“-ს ლექსის სტროფიული ფრაგმენტები და პროზაული ჩანაწერები ერთგვარად ავსებენ ერთი მეორეს. ლექსური ნაშთი მნიშვნელოვანი ხდება, უკეთეს გამოჩვენებულია „ამირანის“ ფორმალური პოეტიკა. აქ გამოჩვენებული ნიშნები, ცხადია, თან ახლავს ფრაგმენტსა და ამის ნიადაგზე ადვილი წარმოსადგენია თუ როგორი იქნებოდა მთლიანი სტროფის ფორმალ-პოეტიკური აღნაგობა.

როგორც ითქვა პოემა „ამირანის“ მთლიანად დაცული სტროფები კატენური წყობისაა ე. ი. მას არ აქვს

¹ ნათქვამის მიხედვით საუფლებელი არ უნდა იყოს მკვლევარ კათიკაშვილის მიერ გამოთქმული აზრი, რომ „ამირან-დარეჯანიანში“ სარგის თმოგველის თხზულების „დიდარიანის“ რაღაც კვალთა საგულისხმებელია.

გარითმვის გარკვეული ოდენობა — ორეული, სამეული, ოთხეული და სხვ., არამედ სიტყვა ირითმებში იმდენჯერ, რამდენჯერაც ამის ნებას იძლევა ქართული ენა და რამდენჯერაც ამას ითხოვს ფაბულარული პასაჟი. უკანასკნელი ხშირად დაცულია, როგორც ითქვა, პროზაულ მოთხრობაში. ცხადია, შეუძლებელია იმის ბტკიცება, რომ ამ გზით აღდგენილ იქნან დამსხვრეული სტროფები.

ეს არც შესაძლებელია და არც საჭირო. ჩვენი მიზანია მოთავსებულ იქნან გადარჩენილი სტროფები თავის ადგილზე, ამისათვის კი საკმარისია ის, რასაც იძლევა დამსხვრეული სტროფების ნაშთები და პროზაული თხრობის ჩანაწერები.

შემცდარი არ უნდა იყოს აზრი, რომ ჩვენ ამ შემთხვევაში თითქმის ისეთსავე ამოცანის წინ ვდგევართ, როგორც არქიტექტურული ძეგლთა რესტავრატორი, მაგრამ შედარებით უფრო ხელსაყრელ პირობებში. არქიტექტორმა უნდა აღადგინოს ჩამოვარდნილი კაპიტელი ან რომელიმე ორნამენტი და მათი თავის ადგილზე მოთავსებისათვის იმიტაციის პრინციპით ამონებსოს ახალი მასალით ცარიელი ადგილები. პოეტური ძეგლის რელიქტების რესტავრაცია პრინციპულად იგივეა, მაგრამ გარემო, თუმცა ფრანგმენტარულს, მაგრამ მაინც რელიქტის ნაშთს შეიცავს. დასაშვებია, რომ პოეტური ძეგლის აღმდგენელმაც მიმართოს არქიტექტორის ზერხს და სრულიად ახალი მასალა იხმაროს. მაგრამ ეს უნდა ხდებოდეს მაშინ, როცა ერთი ნაკვეთის მეორეზე გადაბმავ საჭირო, რაც ნაკარნახევი უნდა იყოს რელიქტების შინაგანი კანონზომიერებით.

ასე მოვიქვეცით ჩვენც. წარმოდგენილის სახით პოემა „ამირანი“ შეიცავს სამ ელემენტს: 1) რესტავრირებულ ნაკვეთებს, რომლებიც მხოლოდ კრიტიკულ გადათვალეირებას საჭიროებდნენ სხვადასხვა დანალექისა და შერყვნისაგან გაწმენდის მიზნით, 2) ფრაგმენტების შეესებას მათი პოეტიკისა და დაცული პროზაულ პასაჟების ნიადაგზე და 3) ჩვენს მიერ ჩართულ

დანართებს, რომელთაც მომსახურებითი მნიშვნელობა აქვს მთლიანობის შესაკრავად.

„ამირანის“ პოეტიკა

თავისთავად ცხადია, რომ მთავარი ისტორიულ-ლიტერატურული და კულტურული მნიშვნელობა აქვს დაცულ რესტავრირებულ ნაკვეთებს და ყველაზე ნაკლები—ჩვენს ჩანართებს. მაგრამ ჩვენი საკვლევო მიზანი—ქართული კულტურის მითოლოგიურ განსახიერებაში წარმოდგენა—მიღწეული იქნება, თუ ჩვენ დაცულ ნაკვეთების დადგენა, აღდგენა და თავის ადგილზე დაახლოებითი მოთავსება მაინც მოვახერხეთ. ამის გამო რესტავრატორული მუშაობა უკავშირდება საგანმანათლებლო მუშაობას.

ჩვენს მიერ წარმოდგენილ პოემა „ამირანის“ ძეგლში მთავარია, როგორც ითქვა, რესტავრირებული ნაკვეთები. მათ ერთგვარი ცვლილება განუცდიათ, მაგრამ არსებითად ისინი მაინც დაცული არიან. ისინი ძირითადადში ორ ჯგუფად გაიყოფებიან: ადრინდელი ფენა და ლიტერატურულად გადამუშავებული ფენა. ჩვენთვის ყველაზე საინტერესო სწორედ ესენია, ჩვენ არც შეგვეძლო გვეფიქრა, და არც გვეფიქრია ჩვენს მიერ მოწოდებული ტექსტი პოემა „ამირანისა“ მთლიანად რესტავრირებულ პოემად გაგვესაღებია. ეს, უპირველესად ყოვლისა, მეცნიერულ მიზნის შერყვნა იქნებოდა. დაცული ტექსტის პირვანდელობის მაჩვენებელია მისი წარმართული ხასიათი. მისი ფორმა და ლექსიკა ხალხურია და ამდენად ლიტერატურამდელი. იგი ქართულ წარმართულ კალენდარს უკავშირდება, საიდანაც ორი ერთიმეორის გვერდით მოთავსებული თვე—**შირაკა** და **იგრიკა**—საკმარისი მაჩვენებელია, რომ „ამირანს“ საფუძვლად სიუჟეტურადაც და იდეოლოგიურადაც ქართული წარმართობა უდევს და ამდენად იგი საკუთარი და ადგილობრივია და არა ნასესხები და შემოტანილი. „შირა“ — ბუნების გაცოცხლების პერსონიფიკაციაა ქართულ წარმართულ

სამყაროში, რომელსაც თავსართი „ა“ ფიქსი „ნ“ („მოძრავი ელემენტია), როგორც რომ ძირითადი, შეუწარმუნებია. შეიძლება ამ წარმართულ წარმოდგენას კავშირი ჰქონდა წინააზიის წარმოდგენასთან სინათლის ღმერთზე—მიპარასთან ან მის განსახიერებასთან რომელიღაც აღრინდელ საფეხურზე. სინათლის კონცეპცია საერთო იყო მთელი წინააზიისათვის და განსხვავება მის დუალისტურ, მონისტურ თუ სხვა რაიმე სახით წარმოდგენაში იყო. ქართულ პანთეონში „ღარის“ ანუ „ტაროსის“ მთავარ ღმერთად სახით არსებობა აგრეთვე გვაფიქრებინებს, რომ ქართველ წინაპართა კოსმოგონიის ნათესაობა წინააზიის ხალხებთან გამორიცხული არაა. ამავე შესაძლებლობას აძლიერებს ის ვარაუდები, რომ „მარადიული სხივის“ სახე, ვიდრე აგი აღმოსავლეთიდან დასავლეთისაკენ დაიძვროდეს, ინდურ და ქართულ კოსმოგონიას ახასიათებს და ორივე შემთხვევაში თითქმის ერთ და იმავე სახით წარმოდგინება: „ულამო ღამე“, „ულამო მზე“ და ასე ამრიგად. შესაძლოა ეს მოწმობდეს იმ შეხედულებების სისწორეს, რომლის მიხედვით ინდონი თავდაპირველად უფრო დასავლეთით ცხოვრობდნენ (მცირე აზიის მახლობლად), სადაც მათი წინაპარნი ქართველთა წინაპრებთან მეზობლობდნენ. დაშორების შემდეგ შუაში ჩადგნენ ერები სინათლისა და ბნელის დუალისტური კონცეპციით.

ასეთივე მნიშვნელობა აქვს წარმოდგენას წყლის ღმერთის „იგრის“ შესახებ. მისთვის განკუთვნილი თვე—იგრიკაი მირაკაის თვის მომდევნოა. ამდენად ქართული წარმართული კალენდარი იმავე სოფლგაგებას ემყარება, რასაც ქართული მითოლოგია: „ამირანში“ დეტალებიც კი განსაზღვრულია ქართული მითოლოგიით, კერძოდ ამირანის და იგრის ურთიერთობა მათი ერთიმეორის გვერდით ყოფნით არის განსაზღვრული. იგრი საწყისია ცხოვრების, მისგან ხარობს ყოველი, რადგან წყალი სიცოცხლის საწყისია, მაგრამ ეს ღმერთი მრისხანეა. მისი თვე—წყალდიდობის და ქარიშხლების თვეა. მისი გულის მოგებაა საქირი, მაგ-

რამ ამირანს ეს არ სჭირდება. ის იგრის მეზობელია ქართულ კალენდარის განრიგებაში.¹

„ამირანში“ მოხსენიებულია ალგეთი, რითაც ხაჩვინებია სწორედ ის ადგილი, რომელიც უდგება ისტორიულ ჩვენებებს, კერძოდ მადნეულობათა რაიონს შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთით. ღვთა შავი ზღვა — ძველი სპერის ანუ სპირის ზღვაა, რომლის სახელთან დაკავშირებული იყო მადნეულის სახელწოდება — სპირ-ლენჯი — სპილენძი. ამ სახით შევიდა ეს სიტყვა სხვა ერების სიტყვანბარებაში.² აქ არის გაშლილი მნიშვნელოვანი ნაწილი პოემა „ამირანის“ მოქმედებისა. იგრის რთლი რომ დიდია პოემაში იქიდანაც ჩანს, რომ მთელ ამ რაიონს და მის მთავარ მდინარეს მისი სახელი დარქმევია იგრი-სი (სამეგრელო) და ი(ნ)გირი (ინგური). ამით საკმაოდ გამოჩვეულია პოემა „ამირანის“ სამოქმედო არე და მისი კავშირი ქართულ წარმართობასა და მითოლოგიასთან.³

„ამირანის“ ცალკე ადგილები, ამრბად, სხვადასხვა ასაკისაა, შემდგომ დანართებს თუ შეცვლას თავისი ისტორია და მნიშვნელობა აქვს და მომავალი მეცნიერული ძიება ამ მხრივ ბევრს რასმე გაარკვევს. ჩვენი მიზნებისათვის მთავარია უძველესი ფრაგმენტები, რომლებშიაც მოცემულია ქართული მითოლოგიის უცვლელბელი სახე. ამ მითოლოგიის სახე ძალიან ადრინ-

¹ „იგრის“ — წყლის უფლის და სიცოცხლის საწყისის იდეა, ჯერ საიგრისოში შემუშავებული, მითოლოგიის დასისტემების ხანაში მთავარ ღწერებების წყობაში გადადის. ეს არა მარტო „ამირანის“ დამუშავებას ემთხვევა, არამედ მისი საბერძნეთში შესვლის გზას უნდა უჩვენებდეს.

² იმ. ივ. ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია“, წიგნი პირველი და მეორე, თბილისი, 1913., გვ. 79.

³ შესაძლოა, რომ „იგრი“, როგორც წყლის სახელი, ისევე შევიდა ბერძნულ ენაში, სადაც იგრე (ი) წყალსაცა და მდინარესაც ნიშნავდა, როგორც ლითონის სახელები და ორივეს ძირი ქართულ კულტურის ადრინდელ გავლენათა კვალს აღნიშნავდეს. ეს საკითხი ცალკე გამოკვლევას საჭიროებს.

დელა, თქმულებებიც, ცხადია, ერთ დღეს არ შექმნილან და მათი ასაკი კიდევ უფრო ადრინდელი ჩანს. მნიშვნელობა აქვს ქართული კულტურის შემდგომი საფეხურების, კერძოდ რენესანსის ფაზის, კვლევისათვის.

თუ წყლის ღმერთი—იგრი პერსონიფიცირებულია ამირანის გვერდით და მის დახმარედ, როგორც გაცოცხლების და განახლების შემძლე, ასევე პერსონიფიცირებულია სხვა სტიქიონთა და ბუნების ძალთა ღმერთები და მოყვანილია ამირანთან ერთგვარ კავშირში. ესაა პოემის ქარგა, ქართულ მითოლოგიურ ძირზე გამოყვანილი და გაკეთებული. იგივე ეხება ქალღმერთ **ყამარს** ანუ **ყამარ-ქალს**. იგი ელვის ანუ ზეციურ ცეცხლის პერსონიფიკაციაა, მასთანაა დაკავშირებული სითბო, როგორც სიცოცხლის მაჩვენებელი. **ამირანი**—ბუნების გაცოცხლების სიმბოლო ისევე ისწრაფის **ყამარისაკენ**, როგორც **იგრისაკენ**. გაზაფხულის დადგომა ელვა-ქუხილით, წვიმიით და წყალდიდობით, ხორციელდება. ამიტომ ღმერთის ამირანი ყამარს; მას როგორც მიწის შვილს ესაჭიროება ცეცხლი და წყალი. ასე მოუყარა თავი ქართულმა მითოლოგიურმა კოსმოლოგიამ ამ სამ ძირითად ელემენტს ანუ „კავშირს“—როგორც იტყვის ქართულ რენესანსის იდეოლოგიური მედრომე XII საუკუნეში. მეოთხე „კავშირი“—შეიძლებოდა ჰაერიც ყოფილიყო. **ყამარი** ჰაეროვან კოშკში ცხოვრობდა, მისკენ სავალი გზა—ჰაერი იყო, თეთრონთა—ე. ი. თეთრი ღრუბლების მიჯნებით შემოვლებული. შეიძლებოდა ხეთა ქვეყანაში—სადაც უძველესი, „წარფნის“ ე. ი. გეოლოგიურ რევოლუციათა ხანის ხე დარჩენილა—ძელქვა (ძელი ქვადქვეული) (*Zelbua caucasica*)—მეოთხე სტიქიონი ანუ „კავშირი“, „ხე“ ყოფილიყო. ქართულ გეოგრაფიულ ნომენკლატურებში ხის წარმოდგენა მრავლად შენა-

1 პ. ო. ფ. ლეონ მეღმკსეტ-ბეგი მეგალიტურ კულტურის ძიების ხაზით ქართულ წარმართულ კულტურის საწყისებს კიდევ უფრო ადრინდელად ვარაუდობს,

ხელა—ხეთა, კა-ხეთი, ჯავა-ხეთი, —კუ-ხეთი და სხვა
და სხვა. ამდენად ქართულ კოსმოგონიისათვის სხვა
როგორც მეოთხე სტიქიონი, მოულოდნელი არ უნდა
ყოფილიყო. და აკი ამკარად გამოხატა ეს ქართული
რენესანსის გენიამ რუსთაველმა როცა ტარიელს ათქ-
მევინა ნესტან-დარეჯანის სახის სისრულის შესახებ:

„მჯობი ყოვლისა სოფლისა, წყლისა, მიწისა და ხი-
სა“-ო. ცხადია კოსმოგონიურ წარმოდგენათა სისტე-
მის შემუშავებიდან მითიურ თქმულებათა შემუშავე-
ბამდე ხანი გაივლიდა, მაგრამ ყოველი ეს ქართულ
ნიდაგზე მომხდარა. ცალკე თქმულებებს, რომლებიც,
უეჭველია, ადრე შემუშავდნენ, ურთიერთშორის კავში-
რი უკვე იმით ჰქონდათ მოპოვებული, რომ მათში
უკუფენილი ნაწილი ქართულ კოსმოგონიისა მთლიანი
სისტემის ნაწილი იყო. ამან, უეჭველია, თქმულებათა
შემდგომ გაერთიანებასაც შეუწყო ხელი.

შესაძლოა ამირანი გაერთიანებული იყო მოსე ხონე-
ლამდე¹. მაგრამ მოსე ხონელის ხელში მას, ჩანს, ერთგვა-
რი ცვლილება განუცდია—საგმირო მოტივები შენაცვ-
ლებულია რომანტიული მოტივებით. ამას ითხოვდა
მოსე ხონელის დრო, რომელიც ჯერ კიდევ გაუღენთილი
იყო რაინდული რომანტიკით. ვაჟკაცობის მიზანი ამიე-
რიდან ქალის სილამაზე და მისი სიყვარულია. გადამწ-
ყვეტ მომენტში ამირანი მიმართავს თავის ძმას —
ბადრს, მთვარის სხივს, რომელსაც თეთრად გაუნათე-
ბია ღრუბლები:

ბადრო, მათხოვე თეთრონი,
ზღვაში გავიდე ნგრევითა,
გავიდე, გამოვიყვანო —
ქალია თეთრი მზე ვითა.

ეს და ამისდაგვარი დაცული სტროფები ზევრის მა-
ჩვენებელია. ჰეროიკის შეცვლა რომანტიკით უკვე

¹ ამის შესახებ ჩვენი მონოგრაფია „რუსთაველი და სხვა...“
თავი მოსე ხონელის შესახებ.

ადინიშნა. ეს ნათელჰყოფს რომ „ამირანის“ დამუშავებას ახალი ხელი ეტყობა.

კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია ადინიშნულის მაგვარი სტროფების მწიგნობრულობა. ამას მოწმობს ვარიანთების მანერა, რომელიც ორი სიტყვის ნაერთით კეთდება, რაც ხელოვნური დამწერლობითი საშუალებებს საჭიროებს, ეს ფორმა სეპირმა, ხალხურმა პოეტიკამ არ იცის და იგი მხოლოდ დამწერლობითი ლექსთა წყობის მაჩვენებელია. ასეთია ამ შემთხვევაში „ნგრე-ვითას“ ბადლად „მზე-ვითა“. ასეთი დამწერლობითი ვხვით შექმნილი რითმები ბლომადაა ამირანის რესტავრირებულ ფრაგმენტებში, მათ „ამირანის“ ლიტერატურულ დამამუშავებელის ხელი აშკარად ამჩნევიან. აქედან ისიც ნათელია, რომ ეს დამუშავება ლექსის ე. ი. საბოლოოდ პოემის სახის დაურღვევლად მომხდარა. სხვანაირად რომ ითქვას—**მოსე ხონელის „ქება-ნი“**—პოემა ყოფილა და ასე უნდა იქნას. გაგებულ ირუსთაველის თქმა: „ამირან დარეჯანის-ძე მოსეს უქაა ხონელსა“-ო, ეს დამატება ამირანის სახელზე „დარეჯანის ძისა“ ვახდა საბაბი შეცდომისა, თითქოს აქ მხედველობაში მისაღებია „ამირან დარეჯანისანი“ — პროზაული რომანი, რომლის ავტორი თითქოს იყო იგივე **მოსე ხონელი**. დამატება „დარეჯანის-ძე“ ოდნავად არ იძლევა საამისო საბუთს, თვით ლექსში ე. ი. პოემაში მოხსენებულია ეს დამატება:

„ნუ მომკლავ **დარეჯანის ძევ**“ — მიმართავს დევი ამირანს. ეს ადგილები მოგვიანო უნდა იყოს, რადგან თავდაპირველი სახელი ამირანის დედისა ყოფილა დალი ანუ დარჯალანი, რასგან მხოლოდ შემდეგ გაუკეთებიათ დარეჯანი.

რუსთაველმა თავის პოემაში სწორედ ეს სახელი გამოიყენა—როგორც მოსე ხონელის პოემის გმირის დასახელებსას, ისე თავისი საკუთარი პოემის მთავარ გმირი ქალისათვის. ჩანს ეს სახელი დალი-დალარჯანისაგან წარმოიშვა და ამდენად საბოლოოდ ანგარიშში ქართული წარმოშობისაა. სახელი ამირან დარეჯანის ძე, მაშასადამე, იცის ხალხურმა პოემამ და ოდნავად

არაა საჭირო ამ სახელის პროზაულ გადართქმნა
„ამირან-დარეჯანიანთან“ დაკავშირება.

ქართული
ლიტერატურა

„ამირანის“-ს ისტორიულ-ლიტერატურული მნიშვნელობა

ორიოდე სიტყვა „ამირანის“ ისტორიულ-კულტურულ და ყოვლის უწინარეს ისტორიულ-ლიტერატურული მნიშვნელობის შესახებ. „ამირანის“ შექმნისა და განვითარების მომენტები ემთხვევა ჩვენს ადრინდელ კულტურას და ჯერ კიდევ ელის ეკლევარს. ის რომ ვივებერთელა საწარმოთ და კულტურულ ტენილის უკუფენა — ეს ეჭვს გარეშეა. მაგრამ ჩვენთვის დღეს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ ძველი ხალხური შემოქმედების განსახიერება, რომელიც დამწერლობის ფორმადე მოსული საეკლესიო-მწიგნობრულ მწერლობის მოწინააღმდეგედ გამოდიოდა.

ასეთი რამ შესაძლებელი გახდა, ცხადია, რაც მოხე ხონელის მიერ ხალხურ თქმულებათა სახით შემონახულ ცალკე ეპიზოდების გაერთიანება მოხდა. ეს გაერთიანება ძირითადად მესამე საფეხურია „ამირანის“ თქმულებათა განვითარებისა. პირველი სტიქიონთა და მათი დეტალებათა ამბავი იქნებოდა; მეორე — ამ ამბავთა ამირანთან, როგორც ცენტრალურ პერსონაჟთან, თქმულებათა დაკავშირება, მესამე — ლიტერატურული გაერთიანება თქმულებათა, რაც მოხე ხონელს მიეწერება. პირველის იდეოლოგიური ბაზისი, როგორც მარქსი აღნიშნავს, ბუნების ძალთა წარმოსახვაში დამორჩილების გამოსახულება იქნებოდა. მეორე ამ დამორჩილების კონკრეტული ამბავი — ამ შემთხვევაში ცეცხლის, როგორც სტიქიონის, აღამიანის საწარმოთ ძალთა განმტკიცებისათვის გამოყენება. ეს ბრძოლა და დამორჩილება, ცხადია, გმირობისა და თავდადების მოტივებით სულდგმულობდა.

მოხე ხონელმა, როგორც ჩანს, ცენტრი გმირობის მოტივაციიდან-სიყვარულის რომანტიკაში გადმოიტანა; ამას ითხოვდა მისი დრო და ის სხვაგვარად ვერ

მაიქტეოდა. მოსე ხონელის პოემა რომ უფრო აღინ-
დელია, ვიდრე პროზაული რომანი „ამირან-დარეჯან-
ნიანი“ სჩანს პოემის ანალიზიდან და პერსონაჟების
ურთიერთობიდან და სახელებიდან, მაგ., ამირანთან
ფრთხად დაახლოებული ერთ-ერთი გმირის დასახელება
„ამირანში“ ხდება „სავარსამულის“ ფორმით, ხოლო
„ამირან-დარეჯანიანიში“ „სავარსამიდის“ სახით. მეც-
ნიერებისათვის ცნობილია, რომ პირველი ფორმა უფ-
რო არქაულია, ხოლო მეორე—მოგვიანო.

დაცულ „ამირანში“ ზის მოსე ხონელის სტროფები.
მათი რიცხვი ისევე ცოტაა, როგორც საზოგადოდ გა-
დარჩენილ სტროფთა რიცხვი. ისინი აგრეთვე დამსხვ-
რეულია, მაგრამ მათი არსებობა უდავოდ ჩანს ტექს-
ტიდან. ჩვენ ყველგან, სადაც მოსე ხონელის სტროფე-
ბი შევნიშნეთ, განსაკუთრებულის სიფრთხილით აღ-
ვადგინეთ ისინი. ასევე დანგრეულია მთლიანი სიუჟე-
ტი, მოსეს მიერ ჩამოქნილი, მაგრამ მისი არსებობის
უტყუარი ნიშნები—ფაქტია. მისი მიხედვით, ყველა
მონაცემის გამოყენებით, ჩვენ კვლავ აღვადგინეთ
„ამირანის“ სიუჟეტი. ამრიგად რესტავრაციის უშუა-
ლო საგანს შეადგენენ: გადარჩენილი ფრაგმენტები
(დიდი და მცირე) და სიუჟეტი. ამითაა გამართლებუ-
ლი, ჩვენი რწმენით, ის გარემოება, რომ ჩვენს მიერ
დამუშავებულ „ამირანს“ რესტავრაციაც უნდა ეწო-
დოს. სხვა, როგორც ითქვა, ამ რესტავრირებულ ელე-
მენტების გასამართლავად საჭირო, მიახლოვებითი და
განახლებული მასალაა და მეტი არაფერი.

„ამირანის“ მნიშვნელობა ქართულ ლიტერატურის
ისტორიისათვის დიდია. ეს იქიდანაც ჩანს, რომ მან
რამდენიმე ლიტერატურული გადამუშავება გამოიწ-
ვია. მოსე ხონელის პოემის გარდა იგი გადამუშავებუ-
ლა „ამირან-დარეჯანიანის“ ნაწილის სახით, უფრო გვიან
(XVIII) იგივე ძეგლი გადამუშავებულ იქნა თანიაშვი-
ლების მიერ ლექსადვე. მთავარი კი არის „ამირანის“
მნიშვნელობა როგორც ჩვენი უძველესი კულტურის
და მისი განვითარების გამორკვევისათვის, აგრეთვე იმ

ქართული
ენის
მეცნიერება

გავლენისათვის, რომელიც მას მოუხდენია ქართული
რენესანსის ძეგლებზე.¹

საერო პოეზიას საქართველოში ხალხური ძირი
ჰქონდა, აქ მოხდა იგივე, რაც სხვაგან ანალოგიურ პი-
რობებში. მაგ., იტალიაში ბოკაჩოს მითოლოგიური
პოემები იტალიურ ხალხური ზომით—იტალიურ ოქ-
ტავითაა დაწერილი. ქართული შაირის ზომა ყველაზე
ძლიერად „ამირანში“ იყო წარმოდგენილი. მისე ხო-
ნელმა ძირითადად დაიცვა იგივე ვერსიფიკაციის
პრინციპები და მხოლოდ რამდენიმედ გაამახვილა იგი
სალიტერატურო გადამუშავების გზით. ეს ხალხური
ძირი პოეზიისა ფორმალურ პოეტური თავლასზრისი-
თაც კი ძლიერი მეტოქე იყო საეკლესიო მწიგნობრულ
პოეზიისათვის.

XI საუკუნიდან ქართულ საეკლესიო ხელოვნებას
ამკარად ეტყობა ხალხურის ძირზე ამოსულ საერო
პოეზიის დაწოლა. ეკლესიას სურს ისევე მიმზიდველი
იყოს, როგორც საერო შემოქმედება. აქედან მრავალ-
გვარი ცდა შეგუებისა და გადახალისებისა. ხუროთ-
მოდღვრებით დაწყებული და პიმნოგრაფიით გათავე-
ბული ჯერ კიდევ ამავე X საუკუნიდან ამკარად ჩანს
ეკალი ამ შეგუება-გადახალისებისა. დეკორატიულო-
ბით გატაცება, რათა ტაძარი მიმზიდველი ყოფილიყო
მრევლისათვის— ამ ეპოქის დამახასიათებელი მოვლე-
ნაა, აღნიშნული პირობებით გამოწვეული. დეკორა-
ტიულობა, საერო შემოქმედებასთან მეტოქეობის ნია-
დაგზე დაბადებული. ამ მეტოქეობის აღმავლობასთან-
ნაა დაკავშირებული და ნიადაგს ამზადებს ქართულ
რენესანსისათვის კერძოდ ხუროთმოდღვრებაშიაც.²

¹ ამ საკითხს ვენებით ვრცლად ზემოდასახელებულ მონოგრა-
ფიაში.

² ქართულ ხელოვნების დიდ სპეციალისტს აკად. გ. ჩუბინა-
შვილს სწორად აქვს შემჩნეული ეს ფაქტი, საჭიროა მხოლოდ მის
მიერ შესწავლილ მდიდარი მასალის ქართულ რენესანსის პერსპექ-
ტივაში დანახვა. და ამით თავიდან აცდენილი იქნება ფრიალ სახი-
ყათო დაახლოება X—XI ს.ს. ქართულ სახუროთმოდღვრებო დე-
კორატიულობისა ბაროკთან. ყოველი ბაროკი არის დეკორატიუ-
ლობა, მაგრამ ყოველი დეკორატიულობა არაა ბაროკი.

უმაკვლად ასეთი დეკორატიულობა იყო შავთელის მოვლენა პოეზიაში. მან საგმირო საქმე გააკეთა, საეკლესიო პოეზია ახალი ლექსით მოკაზმა. შავთელის მან ვერ შესძლო ის, რაც შთავარი იყო საეკლესიო-მწიგნობრულ პოეზიისათვის: ვერ შეაჩერა საერო პოეზიის შემოტევა შაირის სახით მოვლენილი. ჩახრუხადის საფეხურზე ქართული შაირი შეიქრა შავთელის მიერ დამკვიდრებულ ლექსში და გასტეხა იგი. ამით აიხსნება „თამარიანის“ ის ადგილები, სადაც ძველი ლექსთწყობის შეცვლა ემჩნევა. ასეთია თაფლაპირველად სტროფები, რომლებიც იწყება ლექსით:

ახლო პირო, მძლეო წოსრ ვითა...

ამის მომდევნოდ „თამარიანში“ შეტრილია პირდაპირ შაირი, როგორც ხალხური პოეზიის ნაკადი.¹

ეს დაძლევა საეკლესიო-მწიგნობრულ ლექსისა მონდა ხალხური პოეზიის ამ სახის მეოხებით, რომელიც მოცემული იყო „ამირანში“, რაც დასახელებულ სტროფების ახალიზიდან ნათელია. აქ ორი მომენტი იპყრობს ყურადღებას: 1) „ამირანის“ პერსონაჟის ნოსარის (ნისრელის) დასახელება და 2) „ამირანისათვის“ დამახასიათებელი გარითმვის გამოყენება. ეს გარითმვა ხორციელდება სიტყვა „ვითას“ მოშველიებით, რაც კომპლექსურ რითმას იძლევა. ამის ნიმუში მოყვანილია ზევით:

გავიდე, გამოვიყვანო,

ქალია თეთრი მზე ვითა.

აქ „ვითა“ ნაწილია კომპლექსურ რითმის. სწორედ ამ სახით არის ნახმარი კომპლექსური რითმა „თამარიანის“ დასახელებულ ადგილზე.

ახლო პირო, მძლეო წოსრ ვითა.

ფორმალური და არსებითი მომენტების დამთხვევა აღნიშნულ ადგილზე შეუძლებელია შემთხვევითი იყოს. „ამირანს“ იცნობს ჩახრუხადე და მის გავლენას განიცდის. კიდევ მეტი, ის იცნობს „ამირანს“ უკვე ჩაწე-

¹ ამის შესახებ მკაფიოდ ჩვენს დასახელებულ მონოგრაფიაში, თავი მოსე ხონელის შესახებ.

რილს, ანუ უფრო სწორად, აღდგენილს მოსე ხონელის მიერ. ამის საბუთია ის გარემოება, რომ „ვითაც ვაჩვენებთ“ მოყენება ლიტერატურულია და ხალხურმა ვარიანტმა არ იცის. მასთან შედარებით კომპლექსური რითმა ხელოვნურია, ნაკეთებია და ამდენად, უეჭველად, ლიტერატურული წარმოშობისაა. ეს ხელოვნურობა მითავეს და ხალხურობის ფარგლებში და მას შიგნით არა თუ არ დაუზიანებია, არამედ იგი დიდ ლიტერატურულ იარაღად აქცია.

ასეთი გახდა საბოლოოდ გამარჯვებული შიგნით რუსთაველის ხელში, რომელმაც მისი საშუალებით ქვეყნის და ადამიანის ბედზე იმღერა. უდაოდ მტკიცდება, რომ რუსთაველი თავის წინამორბედთა შორის პოეზიაში შემთხვევით როდი ასახელებს მოსე ხონელს.

მოკლე შესავალში უადგილოა მოსე ხონელის პოემისაგან დარჩენილ ფრაგმენტების ძებნა, რომლებიც დაცულია ზეპირსიტყვიანობით შემონახულ „ამირანის“ ვარიანტებში. ყოველ შემთხვევაში ზემოდ მოყვანილი სტროფი „ამირანისა“ ასეთ ადგილებს ეკუთვნის, რუსთაველი იცნობს მოსე ხონელის პოემა „ამირანს“, ის აქვს ხელში, როცა თავის პოემის უკანასკნელ სტროფს სწერს და მოსეს თავის პოეტურ წინამორბედთა შორის ასახელებს. რუსთაველი ითვისებს მოსე ხონელისაგან არა მარტო „ვითაც“ საშუალებით გამართულ კომპლექსურ რითმას, არამედ პირდაპირ იმავე რითმით სარგებლობს, სახელდობრ რითმით „მზე-ვითა“.

„ამირანი“:—„გავიდე, გამოვიყვანო — ქალია თუთრი მზე
ვითა“

„ვეფხის ტყაოსანი“:—„ზმა ესმას ჩემსა ხელ-მკმნელსა,
ზედა გარდმოდგეს მზე
ვითა“.

ფორმისა და შინაარსის ასეთი შეხვედრა არ შეიძლება შემთხვევითად ჩაითვალოს, მით უფრო, როცა

რუსთველი პირდაპირ ასახელებს მოსე ხონელს და მის პოემას თავის წინამძღვართა შორის.

არის კიდევ ერთი ფორმალური მომენტი, რომელსაც სიმღერის ექსპრესიისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ამდენად ის არც ისე ფორმალურია. საკითხი უნება დაბოლოების ხმოვანს. აკად. ნ. მარმა ყურადღება მიაქცია ადრინდელ ქართულ სარიტმოდ დაბოლოებას „ო“-ნის საშუალებით. რა თქმა უნდა ეს დაბოლოება, როგორც საეკლესიო წარმოშობისა, შემთხვევითი არ იყო, რადგან საეკლესიო-რიტუალურ მიმართებებს „ო“-ნის საშუალებით უნდა ებოვა თავისი გამოხატულება („მამაო ჩვენო“, „წმინდაო ღმერთო“ და სხვა და სხვა).

ამისგან განსხვავებით საერთო ქართული სარიტმოდ დაბოლოება „ა“-ნით გაიშალა. ამ სახითაა იგი მოცემული „ამირანში“, სადაც „ა“ნები ვოკალურ დომინანტის როლს თამაშობენ და თან მიჰყავთ ფართო გენეტივის დაბოლოებანი: ასა, არისა, არითა და სხვ. „ამირანის“ ზედმიწევნითს ანალიზს ადვილად შეუძლია დაგვანახოს, რომ „ა“ნით ვოკალიზებული რითმა გაბატონებულია მთელ პოემაში.

საკმარისია ამავე თვალსაზრისით გასინჯულ იქნას რუსთველის პოემა, რომ ნათელი გახდეს იმავე წესით დამთავრებულ რითმის უპირატესობა. ჩვენის ანგარიშით სამოცი პროცენტი რუსთაველის სარიტმოდ დაბოლოებისა „ა“ნის საშუალებით გაშლილი რითმაა. თუ მხედველობაში იქნება მიღებული ეს გარემოება, უნდა ვიფიქროთ, რომ ყოველის ამ ხერხის მხრივაც რუსთველი მიჰყვება „ამირანის“ განმაახლებელს — მოსე ხონელს. ამავე გარემოებას ადასტურებს მთელი რიგი სახეებისა და მეტაფორებისა. მაგრამ ყველაზე ყურადსაღებია ზოგ აფორისტულ დებულების გადმოღება, მათ შორის, მაგალითად, ისეთის, როგორიც არის ცნობილი აფორიზმი დაუზრახველ სიციცხლისა და სიკვდილის ურთიერთობისათვის,

„ამირანი“: „სირცხვილიანის შინ მოსვლას სიკვდილს სჯობს სახელიანი“.

„ვეფხისტყაოსანი“: „სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა
სიკვდილი სახელოვანი“.

თუ აღნიშნული გარემოებანი გვაფიქრებინებენ, რომ
რუსთაველს ხელთ ჰქონია **მოსე ხონელის** პოემა და ის
თავის წინამორბედთა შორის პირველ ადგილზე უგულ-
ვებია, მაშინ აშკარაა იმ ძეგლის მნიშვნელობა, რომ-
ელსაც დღეს ნაწილობრივ რესტავრირებულ და ნა-
წილობრივ განახლებულს სახით ვაწვდით მკითხველს.
აშკარაა, რომ ქართულ რენესანსში თავი უნდა ეჩინა
ქართულ ანტიკურობის მითოლოგიურ ხანას. ჩვენი მი-
ზანია ეს ნათელი გახდეს თავდაპირველად ჩვენთვის,
ქართველებისათვის, რათა ამ გზით იგი ჩვენი მოძვე-
ლებისათვის და მთელი კულტურული კაცობრიობის-
ათვისაც მისაწვდომი შეიქმნას.

ასეთია ჩვენი მოკლე შენიშვნები „ამირანის“ გამო.
ისინი დამატებითი კვლევას საჭიროებენ და, მოსა-
ლოდნელია, მრავალ საკითხს მოჰფენენ ნათელს. დღეს
დღეობით ამ მოცულობითაც შესრულება ჩვენი ამო-
ცანისა ძნელი იყო. „ამირანის“ რუსული გამოცემას
წინასიტყვაობა, ცხადია, უფრო ვრცელია, რადგან
იქ სათქმელიც მეტია.

მადლობას მოვახსენებ ყველას, ვინც თანაგრძნობით,
შენიშვნებით თუ მასალის მოწოდებით დახმარება
აღმომიჩინა: აკადემ. ს. ჯანაშიას, აკადემ. ვ. ახვლედი-
ანს, პროფ. ს. ყაუხჩიშვილს, ვ. ბერიძეს და ჩემს
დაუღლებელ რედაქტორს ა. აბაშელს.

შალვა ნუცუბიძე

ახგაჲი სურკადმანისა და დაჯადანის შახჲარისა და სიყჲარისა

დილის სხივებს მასპინძლობდა
კავკასიის ლურჯი ქედი,
მთამყინვარში ჩაქსოვილი
ლივლივებდა ოქრო-მკედი;
ზღვიდან ზღვამდე მოდარაჯეს
დასცქეროდა შემომქმედი.
ღმერთთა შორის ფხიზლად იყო
დალიც, ვითა ნადირთ მხედი,
რომ ანაზღად მონადირეს
არ ეცადა მათზე ბედი.

*

ხეგებსა და მთების კალთებს
მიჰყვებოდა სულკალმახი,
ის—უბადლო მონადირე,
ჭაბუკთაგან დაუძრახი.
ისრის წვერით თან მოჰქონდა
ნადირთ ვაი და ვაგლახი.
ხმლის უკრავად მტერს დაბნედედა
ის—საზარი დასანახი.
ტანსა ჯაჭვი შეემტკიცნა,
თავს ებურნა ჩაბალახი.
ტყე შრიალით შეჰხაროდა,
ეგებოდა ფერხთ ბალახი.

*

გაუხდა განით ქურციკი,
სათარი ჰპოვა ტყიანი.
თვალი დააჩნდა ელვარე,
რქა ოქრო-ვარაყიანი
შშვილდი მოზიდა, ისარი
შდერით გაფრინდა ფხიანი,
თეძოს დაერქო, საკვდომად
ვერ მიაყენა ზიანი.
ველარა მისწვდა, გაექცა,
ჯებირი შეხვდა წყლიანი.
ცასა შესჩივლა ვარაპი,
აღმოხდა სიტყვა წყლიანი,
ათრთოლდა წიწვი მოსმენით,
დადუმდა ხე ფოთლიანი.

*

ენიშნა ბედის სიმუხთლე,
ცრემლი დასდინდა მკმუნვარეს,
ჩამოჯდა, წყალს დააჭრდა,
ნაპრალთა შიგან მდუღარეს,
აღარ დაშურნა ჩივილი,
ვითა მართებდა მწუხარეს.
მისი გოდება ესმოდა
კლდესა, სევდისგან მღუმარეს.
ღრუბელი ჩამოსწოლოდა
ვით კაეშანი მუნ არეს.

*

ჯერ კიდევ ცრემლი სდიოდა,
არ დაესრულა ჩივილი,
ანაზღად მალლით მოესმა
ქალის საზარი კივილი.

მწვერვალთა ზეცას ვასტყორცნეს
გულს აღმობილი ყივილი.
წამობტა, ყურნი მიაპყრა,
ქარივით ქროდა ყივილი.
ვითა ისარი დაერქო
გულს სიბრალულის ტკივილი.

*

ვერ გაეგო, თუ რა იყო,
დასადგურდა გულში დრტვინვა;
ცა ღრუბლებად ჩამოზარდა,
ხმაც მოძალდა ვითა გრგვინვა.
მიხედა — კაცის გასაქირში
ულონოა მხოლოდ გმინვა,
უფალ ექმნა გულას თქმასა,
ჭირი აღარ გაიკვირვა
და მთის მწვერვალს მიაშურა,
სად მეფობდა მხოლოდ ყინვა.

*

მთა ზეცას მიბჯენილიყო,
ბოლო არ უჩნდა სავალსა,
გადაესერა სავსური
ფოცხად მოკვეთილ ნაბრალსა.
ხვრელად დაეღრღნა სალი კლდე
მდინარეს — ნაკად-პრავალსა.
კალმახი ბილიქს შეუდგა,
ოდენ მხეცთაგან ნავალსა.
იარა, მალე დააგდო,
ველარ ხედავდა სხვა კვალსა.
ფერხთ მოეკვეთა, დაღონდა,
კლდე დაეუფლა მაშვრალსა.

*

მხნე ჭაბუკია სულკალმახ,
გული რომ უცემს ლაღადა,
ცა უჩანს ბედის საფარად
და დედამიწა ბაღადა.
რა კნას თუ კლდისა წალკოტმა
ჩალის ფერისა გახადა.
ვერ ურიგდება— დაბლობსა
შემოეჭვიოს გლაზადა.
შეხედეთ ჭაბუკს ოსტატსა—
იმედს საფარი ახადა—
ყმობიდან ხელის საწრთობად
რკინასა სჭედდა რაღადა.

*

კლდისა ნაპრალსა განერთხენ
ხმები, ვით ნამეხურები.
ღრინაგდა მხეცთა სამყოფი,
სისხლისთვის მონაწყურები.
შუბლი შეეკრა სულკალმახს,
აღისებრ განახურები,
გულის სიმების დაწყვეტას
უსმენდა მისი ყურები.
ნაპრალს შეება რკინითა
შრომის არ დამაშურები:
მთის მწვერვალამდე, ზეცისკენ
ჩასჭედა საფეხურები.

*

მთას ევედრება სულკალმახ,
ვარდი ზაფრანის ფერია:
— „მთაო, დაჰხარე გუმბათი
ღრუბელთა დანაჭერია,

შენი მწვერვალი მეძახის —
მის იქით არაფერია,
მალლა ამართულს თვით გესმის,
ზეცა რომ მშვენიერია —
შენს გზას მოგყვები — ზეასვლა
დღეს მონადირის ჯერია.
გული ჩირაღდნად ავანთე,
სანათად ხელთ მიჭერია,
მალლითგან ქალი მეძახის,
მთვარისა შესაფერია:
მთაო, დაჰხარე მწვერვალი,
ღრუბელთა დანაჭერია!“

*

ზევები ყურსა უგდებდნენ
ობვრასა სულკალმახისა,
გულის სიმებზე ნაქლერსა
გოდებას სივავლახისა,
მიწას შორდება — ზეცაში
საქმნელად განაზრახისა.
ცასთან სიახლემ უმატა
სიმძიმე სულაქმა-ახისა,
გულს შემოერთყა ნასკვენი
გრძნობით ნაქსოვის მახისა,
ცეცხლში იწვოდა ნაზავი
მიწისა, წყლისა და ხისა.

*

რა შეაჩერებს სულკალმახს,
ახლაო მთების მწვერვალი,
ბედის საღტეებს მიამხვრევს
ბედნიერების მკერვალი.

შემოხვდა ქალი კიკლუდი—
ბადრი მთვარისა მხევალი,
სიზმარი ცხადად ქცეული
და სიტკბოების მძევალი.
ზეცაა მისი მშობელი,
მთა აგენის დამარწვეალი.

*

სულკალმახსა გახვევებულს
დაუბნელა სხივმა თვალი,
შეუდრეკელ ქაბუკაბის
დაშთა მხოლოდ ნაათალი,
მაგრამ მისმა დანახვამაც
დაადუმა იგი ქალი,
არ ჰკიოდა, თუმც რისხვისგან
ბაგე ჰქონდა ვით ფიქალი.
სულკალმახმა სულის ფერფლს ქვეშ
გაადვივა ნაპერწკალი:

— „მითხარ, ეინ ხარ“ — დაბკენესა —
გულის ხანძარს მოსწყდა ალი.
ქალმა უთხრა: — „მონადირეს
არ გასმია ნუთუ დალი,
ნადირობის მოამაგე
და ნადირთა დედოფალი?“
სულკალმახი მთლად დაიწვა,
გახდა ვითა ნალგერდალი:
— „რა ვიცოდდი, თუ ამ ტყეში
შემხვდებოდა ზეცის ძალი,
უხილავი სილამაზით,
ვით მნათობთა პატარძალი“.
ქალმა უთხრა: „მონადირევ,
აგრეგია გზა და კვალი,

თუ რომ ჰფიქრობ, ტკბილი სიტყვით
ინადირო ვნების ცალი.

შენ ჩემ შიკრიკს ისრით ავნე— ✓

კობტა თეძოს დაეც რვალი,
და არ მოგვერი ნასურვებსა,
თუცა ვიყო ეშხით მთვრალი.“

უთხრა:— „მჭერთ დავიტერფლე,
გულს მოედო ცეცხლის რკალი.

მითხარ — იქნებ სიკვდილამდე
მრვიხადო ცოდვის ეალი,

მზაუ ვარ სული შემოგწირო,
მიწას მივსცე ლეში მქრალი“.

*

ბჭობა არ უნდა სულკალმახს,
თვით იცის დანაქაღია.

ცის თაღებამდე სიკეთე
ნადიროთა მეფის აღია.

- ფერხთ დარჯალანსა დაუგო
ვედრება განაკვლადია.

ველარა უძლებს ღვთაებაც
ვნების ვედრებას — ცხადია.

ულრან ტყეებში ეჟულსა
გჟულსთვის რა აბადია —

გრძნობს: ლოცვა სიყვარულისა
სიტყვით ნაქსოვი ბადეა;

სურს მონადირე — ვისთვისაც
ცა — ქუდი, ტყე ნაბადია.

*

გაშალა ოქროს ნაწნავი,
სულკალმახს გადაათარა.

მოზიდა მკერდის ბორცვები,
მათზე ყვავილი ახარა.

მიწიერ ყოფნის დღეები
სულკალმახს ახსოვს აღარა,
ბედნიერების ნაკადმა
გულზე სიამე დაღვარა,
სხვა მისგან შვეების მწვერვალზე,
მას აღარ უნდის არარა.
ქვეყნიერ კაცის შეხებამ
ღმერთქალის სული დაღარა.
სიხარულისა ნაკადი
იყო ცრემლივით ანკარა.
ვაშიშვლდა ზეცით ნაშობი
მიწიერების ამარა,
ვნების სარეცელს კარავად
გადაეფარა კამარა.

2. აგბავი სუკადმანის მუღღისა და გელი ოქროს ნაწნავისა

კალმახის ცოლსა ენიშნა
სანახაობა ტიალი:
კამარას მოსწყდა ვარსკვლავი,
ქვეყნად შეექნა გრიალი.
იწვოდა სახლის თაღები,
ბელელს გაჰქონდა ბრიალი,
ისმოდა ირგვლივ ყიჟინა
და უთავბოლო რიალი:
უსიპისა და ბადრისა
გულშემზარავი ზრიალი.

წამობტა, იცნა გრძნეულმა
ბედის უკუღმა ტრიალი—
რომ დაკარგულსა სულკალმანს
გაუჩნდა სულის ტრფიალი.

*

შინ მისვლისთვის დაჩქარებით
რად შეიწყენს კაცი თავსა,
თუ გრძელი გზით მოქანცული
შეეყრების კოჭლსა ყვავსა.
სულკალმანის ცოლის პატრონს
ნურვინ ეტყვის ნურას ავსა,
კოჭლი იყო, თვალად ნასი,
სახით ჰგავდა იგი სვავსა.
ჭრელთა თვალთა კიდურებზე
დაეჩნია კვალი ხაფსსა,
მასთან ქალის უნახავიც
ვერ იქმოდა საძრახავსა.

*

სულკალმანისა შეუღლე
გზასა გაუდგა გრძნეული.
ქმასა—ციმცუმსა მიანდო
ბადრი და უსიბ ეული.
[ცამცუმი იყო ძმობაში
ერთგულებასა ჩვეული,
ჭაბუკთა შორის სიყრმითვე
სიმტკიცით გამორჩეული].
ქმრის ნაკვალევსა ეძებდა,
არ დაეტოვა ხვეული,
ბოლოს შენიშნა კიბური,
კლდის ნაპრალებში რღვეული.

*
ცად აზიდულა ნაპრაღი,
ჩამონარეცხი შვაფითა.
ფეხმარდად აღის დიაცი
საქოსელითა შვაფითა:
გადღაიშალა დაბლოზი,
თვალუწვდენელი ზღვა ვითა,
სერებზე ტყეთა ნაბადი,
ამონახეთქი ზვაფითა.
გზას უადვილებს გრძნეულსა
გული ნავსები ავითა.
ვერ დააბრკოლა სიკოქლემ---
მწვერვალზე შეხდა თხა ვითა.
იქ შედგა გაკვირვებული
უცხო რამ სანახავითა.

*
ქვაბისა კარსა შიადგა:
შიგ ნახა მწოლიარენი,
ერთმანეთს სხივით მოსაფდნენ,
ვითარცა ტყუბნი მთვარენი.
ძილს არ აფროთხოზნდენ ნალხენსა
დადუმებულნი არენი,
ქალსა ეჩვენა სამარედ
კისა და ქვეყნის მხარენი.
შურის ცრემლებში ჩაახრიო
თვალეზი მგლოვიაარენი,
შუბლზე გალაფდნენ ღარებად
მოგონებანი მწარენი.

*

დაძინებულ ქალს მივარდა
ფეხაკრეფით, როგორც კატა,
ოქროს ფერი თმის მშვენივრამ.
გულში სევდა მოუმატა.
ნაწნაფებსა, ვითა ვარაყს,
დალი მწეებრ მოეხატა.
მიხვდა, — მისი სულკალმახი
ამ თმებს მონად გაეხადა,
გაძრცვილ ტანსა ქალის თმები
ესხნა, ვითა ოქროს ფარდა.
მონადირის ცოლი შედრკა,
სანახავსა შეუზარდა,
იქვე ოქროს მაკრატლითა
თმები მოსჭრა, არ აჩქარდა.
მიდის — თმებიც თან წაიღო,
არა უნდა ამის გარდა.

*

ტირიან ვერხვის ფოთლები,
მთანი ტირიან ტყიანნი,
რომ ქალმა ქვეყნად წაიღო
თმა ოქროს ვარაყიანი.
დაობლდა მყინვარ-მწვერვალი
და ხევი პირუტყვიანი,
ველარ ღმუთიან ნადირნი,
გახევებიათ ყიანი,
გოლფით ნაშრეტი რუები
ცრემლისგან გახდა წყლიანი.

3. ამავენი უბედური სიყვარულისა

უღმობელ ჟამის მერანო,
სად მიჰქრი აგრე მილეო,
მწარე ამბავსა ამზადებ
სულკალმახისთვის ხვალეო.
თუ რამე შეუცოდნია
სიკეთედ შეუცვალეო,
უბედურების ამბავსაც
ნუ ეტყვი, დაუმალეო.

*

დილით სხივი ქვებს მიადგა,
მაგრამ არ სჩანს მისი ტოლი,
არ უღიმის მზიურ სხივებს
ნაწნავეების ოქროს ზოლი.
ჩაჰქრა სხივი; დალიც შეკრთა,
წამოიქრა ანაჟრჟოლი,
კლდის ძირივით დაუძძიმდა
სევდა გულზე დანაწოლი.
ალარა აქვს ოქროს თმები,
და არც სახე, ვითა ბროლი.
გულს ისარი გარკობია,
ვერაგობით განასროლი.
ალარაა ღვთის დიდებაც,
აჩრდილივით შორით მსრბოლი:
ღმერთნიც ბედსა მორჩილებენ,
თუ შეიკრა ცოდვის რგოლი.
— „აკი გითნარ—ეუბნება—
ხიფათს შემყრის შენი ცოლი,
თუ მან შენი კვალი ჰპოვა
და გიხილა ჩემთან მწოლი!

აწ შე რა ვარ—თმა დაგვარგე,
ცურობის დანაყოლი,
გაძრცვილ ქალ-ღმერთს არ მორჩილებს
არცა ტყე და არცა მოლი!“

*

—„რად მინდა შენი ღმერთობა,
სიყვარულისთვის იარი.
ოქროს ნაწნავი რას არგებს,
ვინც დაბადებით მზე არი.
ეგ შენი თმების ჯეჯილი
თუმც გაღეწილი ბზე არი.
სიყვარულითაც გავხდებით
ღმერთობის თანაზიარი“.

*

—„გარდახდა, მონადირეო,
დრო სიყვარულით ბოდვისა,
აღსრულდა—მახვერბლი შევიქმენ
მე მიწიერი ცოფვისა.
ვერ მიხილნია სიმძიმე
გულზე დაწოლილ ლოდისა,
დავაგდე სალხინებელი,
მუნდა ვიდოდე როდისა?
დამირთავს ნები ნებისთვის
განგების მონაწოდისა.“

*

თვალთ დაუბნელდა სულკალმახს,
დალონდა გული ძლიერი,
აღარცა ურჩობს სხეული,
სიყვარულისთვის მშვიერი.

ხედავს, აღარ უჩის ვედრება
და ლოცვა ვნებისმიერი,
ჭირშიაც მტკიცე შეიქმნა
ზეცისა ეს ნაშიერი.
უოქროსთმებოდ დარჯალანს
ჩალის ფრად ექცა იერი.

*

უბრძანა: — „ გეტყვი ანდერძსა,
ისმინე სიტყვა დალისა.
ღმერთად მომგზავნა ზეცამა,
გული კი მომცა ქალისა,
ტაროსმა ფერფლად მაქცია
სიყვარულისა აღისა,
დავკარგე ოქროს ნაწნავი,
ნიშანი ჩემის ძალისა.
არ ვინანიებ ბედშავი
მოხდენას მოსავალისა.
დღეს გავარიგოთ საქმენი
გარდაუვალის ხვალისა“.

*

ესმოდა საწყალ სულკალმახს
ბედითი ყორნის ჩხავილი.
შესძახა: — „ ქალო, ფუტკარსა
მაწოვე მკერდის ყვავილი“.
ჭირში მისი ხმა ისმოდა
ვით დაჭრილ ირმის ბღავეილი.

*

კავკასიონის ღრუბლებში
აგრე ებრძანა ტაროსსა:
რომ ცოდვა დარჯალანისა
თითონვე მან ატაროსა,

ოდესმე მოვა განწყენდით
აღვილსა სანეტაროსა,
თუ რომ გაივლის მოთმენით
ქვეყანას მას უღაროსა.
ქალ-ღმერთის ცოდვა კაცთანა
შემუსრავს ღმერთთ სამყაროსა.
მისთვის მიეცეს დარჯალან
სასჯელსა შეუღაროსა:
თავისი პირმშო ვადამდე
საშოში ვერ ამყაროსა!“
ღრუბელთა მეფემ დასძინა:
— „თუ ესეც არ ეკმაროსა,
დაეფუშრეტ დალის ნაშიერს
ზე სასიციოცხლო წყაროსა“.
სთქვა მისმა ქალმა ყამარმა:
— „ნულა იქმთ შესაზაროსა,
ღმერთის და კაცის ნაერთით
ოცნება შობს საქმაროსა“.

*

მიუთხრობს დალი სულკალმას:
— „არ გემართებს ბედის ყვედრება,
ღმერთთა სამსჯავროს განაჩენს
სიმართლით რა შეედრება!
ზეცისა ნებით მე შენი
შვილისთვის არ მემდედრება,
ვატარო—ბოლოდ მაუნდის
ღმერთთა საბრძოლად მხედრება.
ამომჭერ პირმშო საშოდან,
ეს არის ჩემი ვედრება“.

*

ეგე სიტყვა სულკალმასა
თავში მოჩედა, როგორც რეტი,
წამოიჭრა, შხამი იგრძნო
დამწვარ გულში ჩანაწრეტი,
მაგრამ რა ქნას—ისიც უწყის,
გზა არა აქვს ამის მეტი:
ბრძანებისებრ გასჭრა საშო,
საიდუმლოდ დანაკეტი—
ამოიღო თვისი პირმშო,
ვარდი ვარდზე მონაწყვეტი.

*

ქალს დახედა: ცოდვის მსხვერპლსა
დასტკნობოდა სახის ვარდი,
სევდის ფურცლად იბნეოდა
დაფლეთილი გულის დარდი,
ხეს ნაყოფი მოეწყვიტა,
ყვავილასგან განაზარდი,
ჩვილსა ყურძენს შემოძრცვოდა
ავდრობისგან მცველი ბარდი
და გულგრილად ამ ამბავსა
დაჰყურებდა ზეცით არდი.

*

უწყის დაღმა—არდარჩენას
უქადებენ ყრმასა ცანი,
რომ ზეციერთ ბრძანებისგან
არვის უჩანს გასაქანი.
მაგრამ იგი ხომ მისია,
მისი სისხლი, მისი ტანი,
მისი სახე გულს შეზრდია,
ცის თაღებში წასატანი,
ზეცასა და ცოდვას შორის

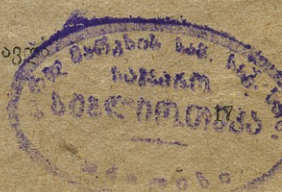
დალს არ ჰქონდა არჩევანი;
 მისცა ბავშვის გასაზრდელად
 სულკალმახსა მან რჩევანი:
 ვით გახვიოს, რითა ჰკვებოს,
 და სხვა კიდევ რამე რანი,
 და დასძინა, რომ დაერქვას
 ცოდვის შვილსა „ამირანი“.

K 15.853
 2

ნადირთ და ტყეთა ღმერთ-ქალში
 რა გაიღვიდა დედამა,
 მყისვე მოიცვა სამყარო
 შურისძიების ბნელდამა.
 კუპრივით შავი ღრუბლებით
 პირი შეიკრა ზეცამა,
 რომ ვაახხენოს დარჯალანს,
 თუ იგი რისთვის ეწამა.
 ბედის წინაშე ამოოდ
 ტანი მოდრრკა ლერწამმა —
 ვერ შეაჩერა გრივალი
 ცრემლით ნაქარგმა ხვეწნამა.
 ცად აიტაცა ცოდვილი
 არარაობის ერთ წამმა.

4. ამავენი ამიკანის დაბადებისა და მისი ღერ-მამის
 გადაკარგვისა

გადაიყარა ღრუბლები,
 წრე მიიწურა ჭამისა.
 სულკალმახს ხსოვნა დაგავს
 უბედურების წამისა,

სიმღერით გლოვდა, ვერ ჰპოვა
გზა უკეთესი ამისა,
კლდე ვერ გააღლო სევდისა,
მის გულზე შენადგამისა,
ყრმასა დახედა, მოუნდის
თქმა საალერსო რამისა —
გულში შეიბნენ გრძნობანი
ტრფიალისა და მამისა.
დაავლო არე, მომცემი
ვაების და ვარამისა.
ამირან გულზე შიიკრა,
იარა გზა მოწყამისა.

*

მონადირის ნასახლართან
სულკალმახის მოდგა ჩრდილი.
სარკმელითგან ჩაიხედა,
ყრმა ეჭირა ხელში ჩვილი.
ობლად შთენილ სარეცელში
შეამჩნია ორი შვილი,
ვაჟკაცური სიამაყის
იმედებთან თანაზრდილი.
მოგონების მწარე ფიქრებს
გადაეკრა სევდის რთვილი.
მწუხარების ნაღვერდალში
გული გადნა, როგორც ცვილი,
იქვე დასდო ამირანი,
მოახვია ქურქი თბილი,
სევდიანი გადახედვით
არ დაუფრთხო ყმაწვილს ძილი.
გაპქრა, ფართო ქვეყანაზე
აირჩია მან გზა წვერილი.

დიაცსა ჭირში მყოფელსა,
რა შეუძოკლებს ლამესა!
ძილ-ღვიძილშია ხედვიდა
გარდახდილ მრავალ რამესა;
მოიგონებდა იმ ლამეს,
ლამესა მას უამესსა,
მომღეფნო ჭირის დღეებმა
რომ ასე გააწამესა.
უსაბრალოსოდ შავებდმა
თაფლი ნალველში გალესა—
აღარ ჰყავს არც სულკალმახი—
მოედო ტრფობის ბადესა,
მასზე ბოროტის თვალებმა
ზეიმი დაიქადესა,
მიეცა ქალი ფიქრებსა,
ჭირზეაც უფარამესა.

*

ხმა მოესმა, სარკმელს მიდგა,
დაინახა ყრმაი ცოტა.
წამს მიიჭრა, გულს ჩაიკრა
ის—ბეჩაფი შეეცოდა,
თუმცა მისი აქ მოტანა
ვერ გაიგო, არ იცოდა.
— „ცას მადლობა —“ წამოსთქვაშდა—
იგი ვნახე, რაც მინდოდა,
ბედრისა და უსიბისა
ღარწევაში მომშველოდა“.
ღვთის და კაცის ნაშიფრი
ყოფელ ჟამით იზრდებოდა,

საცერივით თვალნი ედგა,
ოქროს კბილი პირში ჰქონდა.
იმ კბილისგან ოქროს სხივი
მიდამოში გამოკრთოდა.

*

მონადარისა მეფულეჲ
რა ნახა იგი ნათელი.
ნამდვილი სხივის საქვრეტად.
მყისვე გააქრო სანთელი.
რაღაც ენიშნა, შეიკრა
გული სევდისგან ნათელი.
ფერის მსგავსებამ სინათლე
უჩვენა მას წინანდელი.
ეზმანა ოქროს ნაწნავი,
ქირისა ქირზე დამრთველი.
ქვა გამოიღო კედელში,
სადაც რომ იყო სარკმელი.
მონახა ოქროს ქსოვილი —
ქალ-ღმერთის თავის სარკმელი,
იმ ყრმისა კბილსა ადარა —
იგია — რა აქვს სათქმელი?!

*

ხანი გამოხდა, დიაცსა
სევდა გულისა ემატა,
ტყემ მოიშორა ფოთოლი
მიწისთვის მისაცემად.
ცამ წამოიხსნა ნაღველი,
ფრინველი შეკრბა თემადა.
ქალსა ყოფნიდა ფიქრებში
ღამისა გასათევადა:

ერთ დღეს დააგდო ყმაწვილნი
ცამცუმის მოსახედადა,
გზასა ვაუღვა უცნაურს,
მეუღლის მოსძევადა.

*

ვინ მისწვდა იმედს დაკარგულს
ცად ღრუბლებამღე აფრენით,
ან სიყვარულსა გარდასრულს
ტყის და ბილიკის არბენით,
არც არის მიცვალებული, —
იტარონ ცრემლთა დადენით,
არც საუნჯეა — დასთვალონ
ზომით რაოდენ რამდენით,
ქალი აღლობდა სევდასა
სისხლით, გულიდან ნადენით.
სჩიოდნენ დაობლებულნი
ზაფრანად შეცვლილ ბაგენით:
— „ბადრი, უსიბ და ამირან
ობლები დავიზადენით,
ღევები გვემუქრებიან
ღღე და ღამ ჩვენი წახდენით.
ცამცუმი ღვევებს შემუსრავს
მათ ზურგზე მტვერის ადენით.
ქამსა და ბედსა მანამღე
ქაბუკად გავენადენით,
ნეტავ თუ ვალი ჩვენზედა
ოდესმე მოვიხადენით?“

ნეტავ ისეთი ვაჟკაცი
 თუ სადმე ინახვისაო,
 არ ეშინოდეს კაცისა
 და არც ზეცაში ღვთისაო.
 ამირან იყო ვაჟკაცი,
 ბატონი ღვთის რისხვისაო,
 ხმალი და შუბი უნდოდა
 დასამარცხებლად მტრისაო.
 მკლდლებთან შოდის თანხლებით
 ბადრის და უსიპისაო.

*

ამირან მოდგა ძმებითა,
 შინაა რკინის მჭედელი.
 როგორც მართებდა სამჭედლოს—
 დაჯორგილია კედელი,—
 არეულია რკინები
 და სახლი დაუხვეტელი.
 დაბალ სალამსა შეჰკადრებს
 სამის ჭაბუკის მჭვრეტელი.

*

— „აბა, მჭედელო, მობრუნდი,
 იარაღ გვინდა სახეელი,
 ხმალის და მშვილდის სიმაგრე
 იქნება შენთვის სახელი,
 თავს ნუ შეირცხვენ, წახდება
 შენი სამჭედლო სახელი.“
 მჭედელმა ყოვლი მოჰგვარა,
 არა რის იყო მზრახველი.

უსიძს და ბადრსა ევარგა
იმა მჭედელის ნახელი,
ამირან ყველა გასტება,
რკინას შგავლო რა ხელი.
მჭედელი მჭედლებს ეძახის:
— „თუ ხართ ასეთის მნახველი!“

*

შემოკრბენ ირგვლივ მჭედლები
რკინისა იარაღითა,
ძველად და ახლად ქედილი
ერთად ჩაძოაქვთ თაღითა—
რკინაა შემტკიცებული
ფოლადის პირით საღითა.
მშვილდები აღბეჭდილია
ძველთა ოსტატთა დაღითა.
ერთი მოსწია ამირან,
დასტება ხელით ლაღითა.

*

— „ამირან, მჭედელთ სამტეროდ
ნეტა რამ წაგახალისა,
ჯაფრსა ნუ იღებ გულშია
ხალხისა ამ საბრაღისა.
ნეტა სად ნახოს მჭედელმა
სამშვილდე შენის ძალისა,
უროთი ქედაეს საბრალო,
სანაცვლოდ საბერვალისა;
მიტომაც რკინას ძალა აქვს
ბრინჯაოს ანუ რვალისა.
სხვა იქნებოდა, რომ იყოს
გამონაწერთობი აღისა“.

მჭედლებს უსმენდა ღიშილით
ის — ნაშიერი დალისა.
ესახვის ძალა ციური
ცეცხლისა გაუმქრალისა,
წინ გაუკრთება ნათელი
ელვის მხვევალი ქალისა.

*

ამირან რკინა ითხოვა
თორმეტი ლიტრა წონითა,
ცეცხლში ნაწრთობსა რკინასა
სჭედავდა მთელი ღონითა.
სამჭედლო გასკდა ხმაურით,
ყურთა ვერ შენაწონითი.
მჭედლები კედლებს გაეკრენ
გულითა დანაჯონითა.
წყალგალმა გარბის ცხოველი
საცურავით და ფონითა...

*

ჰე, რა დღე ჰქონდა ამირანს,
როცა მის ხმალი წრთებოდა.
სამჭედლოს მთელი შიდამო
რკინის ხმაურიო სკდებოდა,
გრდემლზედა რკინა ხვიოდა,
სამჭედლო ექანებოდა,
მჭედლები — მემჭედურები
ერთმანეთს ეფარებოდა,
ბადრი და უსიპ კუთხეში
იქით და აქეთ დგებოდა.

*

ვათავედა, ადგენ მჭედლები,
 შიშისგან შენაჯარები —
 სამჭედურისგან გამოსვლად
 ძლივს-ლა მონახეს კარები.
 გარედან ხალხი მდგარიყო,
 ხმაურით შენაჯარები.
 მჭედელთა რკინა გასინჯეს,
 ცოლადის შესადარები,
 ამირანისთვის გაჭედეს
 ყოველი დანაბარები:
 პირმომახული მახვილი,
 მშვილდი, შუბი და ფარები.

*

ამირანისა საქმეში
 ნეტა თუ კაცი რევი: —
 თორმეტი მშვილდი დაუდეს,
 თერთმეტი დაუმსხვრევია.
 ვინღა გაუძლებს ამირანს,
 გმირი, მაგნე თუ დევია!
 ბედის ვარსკლავსა ლანენი
 მის ბალში გაუთევია;
 ზეჲავ მჭედლებმა წააგეს
 იმასთან სანაძლეგია,
 პირდაღრეჯილნი წავიდნენ,
 შერცხვენილ-დანაძლეგია.

*

— „ამირან ჩვენსა შერცხვენას
 რაღა ხარ მონაწყურია?!
 ჩვენი ხელობა ძველია,
 მიტომაც გეტანჯავს წყლულია.“

რკინისა მოპოვებაში
 ვერ დაგვამცირებს შურია,
 წინაპართ ასე უქმნიათ,
 ძველთაგან ნადასტურია —
 რომ ალგეთისა მიდამო
 მთელ ქვეყნის სამკედურია.
 ამა ამბისა მოწმეა
 ინდო, მისრი და შურია.
 თუ სადმე ხმალი მძლეობდეს,
 უსიტყვოდ აქაურია,
 ხოლო ეგ მტრობა ჩვენდამი,
 არც ვიცით სადაურია“.
 ამირან უთხრა პასუხი —
 ხუმრობაც გაქაურია:
 — „მე მხოლოდ ძალა გიჩვენეთ,
 ამაღ ხართ უმადურია,
 ისაა ჩემი ხელობა —
 საცა რა ვაქვაცურია“.

6. ახგავნი საბთა ძბათა აღგათში ნასვდისა

ობოლთა ბედი ამ ქვეყნად
 ყველაზე მწარე ბედია,
 მისი არარად ჩაგდება
 არაერთს გაუბედია.
 ობოლთა ჭირით სარგებლობს
 ამ ქვეყნად ვინც თავხედია.
 ზათი მფარველი ერთილა
 უათაგან არსთა მხედია.

ცამცუმის ფარი და ხმალი
ღამცველად განაჭედია.
თვით უამბნიათ ობოლთა,
რაცა მათ გარდახედია.

*

ასე ამბობენ, არ ითქმის
მათი ნათქვამი სხვა ენით:
„ბადრი, უსიპი, ამირან
ობლები მოვიყარენით.
ღვლფ არ გვინახავს, კერაი,
საჩალეს მოვიზარდენით,
ვინც კარგი გვიყო ობოლთა,
მაშველად დავეტანენით,
ვინც ავი გვიყო ობოლთა,
მას შინა შევეტანენით.

*

ოდეს ობლები დავცვივდით
ზღვარაკად კაეშანისა,
ანაზღად ჩვენ წინ წარმოსდგა
აჩრდილი დარჯალანისა;
ამირანს ხელი აწვდინა
საზომად მხართა განისა,
დაიწყო ნიშნით კურთხევა
მშვილდის და გასაგანისა;
მერზედ სამთავეს მოგვითხრო
მოსამატებლად ჯანისა:

*

— „ჩემი დარდი და ვარაში
ღღე მუდამ თქვენ იქნებითო,
იზარდეთ დევთა სამტეროდ
ზეცავერ ღმერთთა ნებითო.

მაგრამ ერიდეთ — ანაზღაღ
ღევებს ნუ შეეყრებითო,
თუ შეეყრებით ღევებსა,
აღვიღ ნუ გაეყრებითო“.

*

ცამცუმი წახდა. უმისოდ
ობლები მოვიზარდენით.
სამნი ჩვენ, სამას ღევები
ბალხეთსა შევიყარენით.
თავს მოვხვდით ბალხის კარავსა,
ბოლოში გავიყარენით.
ამირან ღევებს ლეწავდა —
ყურებით გავიხარენით;
ჩვენ ომი ვერა გავაგეთ,
ფარები მოვიფარენით.
ღავსხედით ღვინის სმაწედა,
ზოგნ ღვინიც დავიტანენით,
ვინცა სვა ღვინო ჩვენთანა,
ძმურადა გავეყარენით,
ვინცა არა სვა — დავკარით,
სამყოფად არ ვიწყალენით;
წაუხდათ მათი ღვეობა —
ხმაღს ქვეშე მოვატარენით.

*

ღღეს კაბუკია ამირან —
მეხსა წაართვა მეზობა,
აღარ გაუფა ღევებსა
ჯავრი და პირუტყმეზობა.
მტერმა არ იცის — იმისგან
თუ პირი საღ დაეყოფა,

ცოტა კაცია ამირან,
ცოტა სმა-ჭამი ეყოფა:
სადილის ბუღა კამეჩი
ვახშმადაც არ გაეყოფა“.

*

სამი მნათობი - ქაბუკი
არ გვანან დაბადებულსა,
სწორავენ ბრძოლის ტალღასა,
საომრად აქაფებულსა.
სადაა მათი მებრძოლი —
იქმოდეს დაქადებულსა!
ქვეყნად მოსულნი მნათობნი
სხივს გვანან აღზევებულსა:
ბადრი ქალსა ჰგავ ლამაზსა,
საქმაროდ გამზადებულსა,
უსიპი — ბროლის ციხესა,
თავ-ბოლოდ გამაგრებულსა,
ამირან — შავსა ღრუბელსა,
საავდროდ დამზადებულსა.

*

ჯამი გარდახდა, ცამცუმის
ველარ ენახათ მცნობელი.
ანაზღად კაცი არ სჩანდა
მისი ამბისა მოხრობელი,
მის ჯანად ყოფნის არ იყო
არც ერთი მახარობელი.
შეეკაზმენ და დააგდეს
სამშობლო და სამყოფელი,
გადაიარეს არ ერთი
ციხე-ქალაქი, სოფელი.
კავკისიონსა სტოგებენ

თვალზე ცრემლ-შეუშრობელი,
აღგეთის მიარეს მიმართეს,
სხივი დგა გაუკრთომელი.
მნათობთა სამყოფლოში
მათ ედრებოდა რომელი!

7. აგბავი ნადირობისა და სამსუხის კოხკის კოხნისა

მთებში ნაზარდთა არწივთა
ნეტა რა უნდა ბარადა,
ვის მიჰყვებიან ვარსკვლავნი
ზმანების მოუბარადა.
ქალა არ ყოფნის მნათობთა
სამ ძმასთან შესადარადა,
მათ შეჰხარიან ხეგები,
ძაგელნი ზეცის კარადა;
მიდიან სახლით გასულნი
მძლეობის ანაბარადა.
ხვალ ნადირობა დაასკვნეს
ყრმობისა გასახარადა —
რომ ობლობისა დარდები
მათ აღარ უჩნდეთ არადა;
გააგეს ტყეში ბანაკი
ჭაბუკთა წესის დარადა.

*

სინადიროდ წამოვიდნენ
ამირან და ძმანი მისნი,
გადიარეს ცხრანი მთანი,
მეათენი აღგეთისნი;
მინდორს კვალი გაუკვლიეს
დანაბეჭდი ეშმაკისნი:

მთას ირემი წამოუხტათ,
 ოქრო იყო რქანი მისნი.
 უცხოს მთაზედ კოშკი ნაბეს,
 ანაგები ბროლის ქვისი.
 გაუარეს განით, ირგვლივ,
 ვერა პოვნეს კარი მისი.
 სადაც მზემან პირი მოჰკრა —
 ამირანმა მუხლი მგლისი —
 კოშკმა პირი იქ გააღო,
 იქ შეება კარი მისი.

*

სამთავე კარი შეაღეს,
 პირქუშად იღვინ თაღები,
 საუნჯის კართა აღეწნეს
 კლიტენი და გასაღები,
 რკინის ნაბიჯით ვილოდნენ
 ციხის წიაღში ლაღები.
 კოშკიდან დაბლობს გახედეს:
 გადაშლილიყვნენ ბაღები.
 დარბაზს შევიდნენ — ზღვა დადგა,
 აქაფდნენ ცრემლის ტალღები.

*

კოშკში ღომი წოლილიყო,
 არვინ იყო მძრავი მისი,
 მას რომ თავით რაში ება,
 ტორით მიწას თხრიდა ისი,
 მარჯვნივ შუბი რომ ეყუდა,
 წვერი ცასა ხევდა მისი,
 მრცხნივ ედო თვისი ხმალი,
 პირი ჰქონდა აღმასისი.

*
სამთა გმირთა გაიკვირეს
მონათხრობი გულისთქმისა,
უსიპმა და ბადრმა იცნეს
იგი ხმალი დედის ძმისა.
ცამ ღრუბელი გადიყარა,
გადნა ნისლი შავი დღისა;
თითქოს კიდევ ახლო არი
გასაგანი შორი გზისა.
სევდა ისევ იზრდებოდა,
დგა აჩრდილი სიკვდილისა,
ერთ კუთხეში ოქრო - ვერცხლი —
ნაგროვები ცამცუმისა,
გვერდით ეჯდა დედა-მისი,
ცრემლთა დენით სტირდა შვილსა,
თავით ერთი ქალი ეჯდა,
ცრემლი ერწყმის ტალღას ზღვისა;
თვით ცამცუმსა თითებს შუა
წიგნი ჰქონდა ჩალოდნისა.
წაიკითხეს — შიგ ეწერა —
— „დედის ძმა ვარ უსიპისა.“

*
სამთა ჭაბუკთა ლაწვებსა
არ აკლდა ცრემლით ლამება,
სამიგე სევდის დიაცთა
დუმილით ესალამება;
ცამცუმის გვამთან დასრულდა
პოვნელი გზისა ამება,
თავჩაქინდრული ცხედრის წინ
დგა მზეჭაბუკთა სამება.
წიგნი გასინჯეს, ეწერა
ბიძის განცდილი წამება:

*

— „სანამ ვიყავ, მტერი ვმუსრე,
 არ შეეცაჱმე ჯავრი სხვისა,
 მოგვედი, ერთი ჯავრი გამყვა
 მხოლოდ დევის ბაყბაყისა;
 ვინაც მოკლავს ბაყბაყანსა,
 ჩემი შუბი ალალ მისა,
 მახარობლად ვინც მამივა,
 ჩემი ხმალიც ალალ მისა,
 ვინც მომივლის და დამმარხავს,
 ცოლი, რაშიც ალალ მისა.“

*

რა წაიკითხეს, ემძიმათ
 გარდასაგალნი ბიძისა,
 მისი ტანჯვანი და ჯავრი
 იმ ბაყბაყანის ბილწისა.
 აღარ იღარდეს დაგდება
 თუისი სამშობლო მიწისა;
 ცხედართან სამთავ მოუნდათ
 დება ჭაბუკთა ფიცისა, —
 გარდა ნათესავ სისხლისა
 რკინითა შენამტკიცისა.
 ვედრებით ცასა მიმართეს,
 ვინც კაცთა საქმე იტყისა.

*

ბადრსა და უსიპს უფროორე
 გულს უმძიმთ ნათესაურსა,
 ისმენენ კოშკის თაღები
 იმათსა ურვის ხმაურსა.
 ამირან ხმალსა ნაივიდა,
 ვინ იტყვის თუ სადაურსა,

რაშსა ფაფარზე ხედვიდა,
მას რაშსა ფეხბელაურსა,
შუბისა ტარსა ეტროფოდა —
შუბისა წვერს უცნაურსა.

*

რა მოიტირეს, თათბირად
დასხდნენ სამივე ძმობილი.
მათთან საღარო სად არი
ამ ქვეყნად გინმე შობილი?!
მწუხრის მნათობი თან ახლდათ
უბედობაში წრთობილი.
გრძნობათა რთველსა გონება
კრეფდა მსაჯულად ხმობილი.
ბადრსა და უსიპს არ აკლდათ
ცრემლი ლაწვებზე შრობილი.
დაასკვნეს — წესი შესრულდეს,
წინაპართაგან თხრობილი.

*

ამირან უთხრა: — „რაცა სთქვით,
ეგ უეჭველად ესეა:
უნდა შესრულდეს უსიტყვოდ,
რაცა რომ ძველი წესია,
მაგრამ მისმინეთ — ეგ სიტყვა
იქნების უკეთესია:
რაში წავევაროთ და ხმალი;
დევებზე რომ ნალესია,
გმირობის შემკვიდროება
ზეციდან დანაწესია,
ყრმათა კავშირი ძველებთან
ბნელში ნაგზები კვესია,

მაშინ ჭაბუკთა მძლეობა
სიკვდილზე უმტკიცესია,
მისგან გასულდეს ყოველი,
რაც ბოროტს დაუთესია“.

*

უსიპი და ბადრი შეკრთენ,
ფერი მიხდათ ნაურვისა:
— „ნუ, ამირან, ძმათა მზესა,
ნურა გინდა ნურავისა,
გამოდი და გამოხურე
ღარბაზი და კარი მისა,
თორემ გმირნი დაგეძრახავენ:
გაუძარცვავეთ მკვდარი სხვისა“.

*

მწუხრისა ჟამსა წესისებრ —
მკვდარს გაუთხარეს საფლავი,
ობოლს სამარეს ამკობდა
სხივებით მწუხრის ვარსკვლავი.
საფლავში ჩასვეს ცამცუმი,
თან ჩაატანეს სამკლავი,
რადგან ამ ქვეყნით წარსულსა
დევები ღარჩა საკლავი.
სურნლოვანი ბანგითა
გაუსპეტაკეს ნაწლავი,
შუბლზე გაუსკვნეს მარყუჟად
გულის მეგობრის ნაწნავი.
ამოხორგილსა საფლავზე
სისხლად დაწრიტეს საკლავი,
რომ გაცივებულს ცხედარსა
ძალა ემატოს საძრავი.

*
ღედამ გააგო საქმენი,
ნაანდერძევი გმირისა,
სძალმა მოირთო ოქრონი,
სუგეშად გულის ჭირისა,
სხვათაცა მრავლად უბოძეს
მოსაკითხავი პირისა,
მორთეს ცამცუმის საფლავიც,
და თალი ზედ ქვიტკირისა,
წერაქვით ჩაჭრეს ნაქარგი
მშვენების გასაკვირისა.

8. აგზავნი ბაყბაყდევინსა

რა გითხრა, მხარვე ტიალო,
სადაც ცხოვრობენ დევები,
ქვეყნისა ჭირად ნაშობი,
ზეციდან განაძეგები!
მხარიდან მხარეს გადიან
სიმუხთლით ანაზეგები,
სახლ-სამყოფელად უპყრიათ
კაცთ მიუვალი ხეგები.
მათი სიცოცხლე ფუჭია
და ცოდვა მიუტევები.
ძაგთ ბოროტებსა ქვეყანა,
სიკეთით განამზეგები.

* -

სულკალმახის სახლის ანლო
ბაყბაყდევსა ჰქონდა ბინა.
რაც რომ გაჩნდა ბაყბაყანი,
დიდმა ხანმა გაირბინა.

იმ თავითვე მონადირის
მტრობა გულში გაიჩინა.
შუდამ ჟამსა ტყე და ღრეში
დახვდებოდა თვალის წინა.
ბოროტებამ ბაყბაყანსა
ცოდვა მრავლად შეარჩინა:
მას არ ვნებდა არც მახვილი,
არც ფოლადი, არცა რკინა.
ბოლოს იმა ბაყბაყანმა
ყველა ვერე დააშინა,
ხორციელი ვერა სძლებდა
ვერც გარეთა, ვერცა შინა,
ალარ იყო გამკითხველი
ქვეყნად, არცა ცათა შინა.

ერთხელ ტყეში ბაყბაყდევმა
მონადირეს მოჰკრა თვალი.
მყისვე ზურგით მოუარა
და შეუჭრა გასაგალი.
მიხვდა წამსვე სულკალმახი—
ალარ მოსჩანს გზა სავალი.
შეურიგდა ბაყბაყანსა
და დაიდო მისი ვალი:
როცა პირმშო ეყოლება—
დღე რჩებოდა დასათვალი—
უნდა ეძღვნა ბაყბაყისთვის
ან მემკვიდრე, ანდა თვალი.

ლოგინობის დრო მოვიდა,
რა გამოხდა ცოტა ხანი—
მთვარის სხივით ცას მიერთვა
ბაღრი ვითა არმაღანი.

სინარულის ზარი იყო,
ზეიმისა დასაგვანი.
უცებ ლხინი სევდად იქცა:
კარზე მოდგა ბაყბაყანი.
იღრიალა: — „მონადირე,
ყრმა მომგვარე წასაყვანი!“
გაცულებულ სულკალმახსა
აღარ უჩნდა გასაქანი.
დევი მისას არ იშლიდა,
მოემართა უმსგავსს რქანი,
გზა არ იყო — სულკალმახმა
გადისერა გარე კანი:
მისცა თვალი, თუმც მის სევდას
არ უჩანდა კიდევანი.

*

სულკალმახსა და ბაყბაყდევეს
აღარ დააკლდეთ მტერობა,
გადაყვა იგი მემკვიდრეთ,
ვითარცა იყო ჯერობა,
არც ერთს არ აკლდა სისხლისა
ამღებად შესაფერობა.

*

ცამცუმე იყო ერთგული
სულკალმახ მონადირისა,
ძმად შენაფიცი ცოლის ძმა,
ტალკვესი გასაჭირისა,
თვით სიკვდილისა პირისპირ
ძნელად განტეხი პირისა.
გული მოიგო ღონითა
ბაყბაყანდევის გზირისა,

ამან გაუხენა კარები
ღვევების კოშკის ძირისა,
მოჰპარა თვალი სიძისა,
მუნ ფრთხილად დანამჭირისა.
გათავდა ამით ამბავი
სულკალმახისა ჭირისა.

*

ცამცუმის მტერი მოსისხლე
შეიქმნა ბაყბაყოვანი,
მათ შორის ჩადგა, ჭაობი
შურისა მრავალწლოვანი.
ცამცუმი იყო ჭაბუკი
მორქმული და ახოვანი.
ბაყბაყ ხედავდა: ცამცუმი
მტერია — ძალგულოვანი,
გადაუხდია მრავალი
შეხვედრა სახელოვანი.

*

ბოლოდ დასტოვა ცამცუმმა
მდელო სამშობლო მხარისა.
ახალ მიდამოს საპოვნად,
სამყოფლაჲ დასამხარისა,
ამართა ზღუდე კოშკისა
მოყვრისთვის გასახარისა,
აზიდა ბროლის თაღები
მესაიდუმლედ მთვარისა.
არ აკლდა ერთი წყალობაც
ზეციით მბრწყინავი დარისა.
ხსოვნა დაგავდა უბედურს
მამულის და სახლ-კარისა,

და ოხვრა სიყვარულისა,
იმისთვის არ-ახალისა,
ბროლისა კოშკმა სხვის ქვეყნად
ცხოვრება არ ახალისა,
დათენთა სული ჩრდილებმა
საივისა გაუმთბარისა.

*

ღევებზე უფრო სტანჯაღდა
სხვის ქვეყნად სულის ტყვეობა,
და გადახვეწილს ცამცუმსა
მოაკლდა გულის მხნეობა.
დაჰკარგა სულის სიმშვიდე
და ხმალ-ლახტისა მძლეობა.
მის ღამეს ბოლო არ უჩნდა,
დღესაც მოაკლდა დღეობა.
უეცრად მოკვდა, დაობლდა
მიდამოს მოსახლეობა.

*

რა ბაყბაყანსა გაეგო
ცამცუმის გარდასავალი,
ერთ დღეს გაეგლო წყველსა
ათეულ დღისა სავალი.
მთით მოგორავდა დაბლობში,
ვითა ნახშირი და რვალი,
მიცვალებულის შექმასა
ლამობდა იგი მტარვალი.
ბნელეთის წარმოგზავნილსა
ცოდვა მოჰქონდა მრავალი.

სევდით და ნაღვლით დასტოვეს
 გმირებმა კოშკის კარები.

თვალთ წარმოუდგათ ცამცუმის
 სიცოცხლე განამწარები.

ვარდისა ნაცვლად მის გზაზედ
 ხარობდა ეკალ-ნარები.

კოშკსა გამორდნენ, შემოხვდათ
 ბაყბაყი შესაწარები.

— „სად მიხვალ, აყროლებულო,
 საითკენ მიეჩქარები?“

*

არ შესდგა დევი ბაყბაყი,

სახე ქნა უმეცრულადა,

არ დათმობს მიფლსა ქეფეანას

მკვდარ ცამცუმისა სულადა.

დეებსა შექმა მკვდრებისა

იმ თავით ჰქონდათ სჯულადა.

ამირან მისი მხილველი

კეცხლად აინთო სრულადა.

ამირან, დევი ბაყბაყი

ჩასაუბრობენ მტრულადა,

ხმალზე ხელი აქვს ამირანს,

ცხარე ომი აქვს გულადა.

*

— „შესდეგ, ბილწო!“ — შეუყვირა

ამირანმა ბოხი ხმითა

და უმაღვე დევს მიუხდა

გაშიშვლებულ ბასრი ხმლითა.

ბაყბაყ დევი უშიშარად
სვლას განაგრძობს თავის გზითა.
— „ამით გინდა შემაჩერო?“ —
ყრმას მიუგო დაცინვითა,
და ამაყად კოშკისაკენ
შავი ხელით მიუთითა.

*

ამირან ხმალი ასწია—
გინლა დაზოგოს ტიალი!
ამირან, დევი შეიბნენ,
მიწას გაჰქონდა გრიალი.
ამირან დასცა ბაყბაყი,
აღვილი შეხვდა ქვიანი,
დასცა და მხარი მოსტეხა,
დააწყებინა ღრიალი.
— „ნუ მომკლავ, დარეჯანის-ძევ,
ხელი გაფიცო ხმლიანი,
მანდილი დედიშენისა,
თაკლავი ოქროიანი.
ზღვას გაღმა ქალი გასწავლო,
სახელად ყამარ ჰქვიანი,
საყამაროსა კაბასა
შვიდი დღე უნდა მზიანი,
შვიდ დღეში ზღვიდან ამოდის
ის მისი კაბა წყლიანი.
წასვლა აღვილი იქნება,
მოსვლა გახდება გვიანი.
ჩოყვარული ხარ ომისა,
გზა იქ გექნება მტრიანი,
თან შაკრიკს გამოგაყოლებ,
გზას ჩავასწავლის მზიანი“.

*

არ ეუცხოვა ამირანს
ყამარ-ქალისა ხსენება,
ჯერ კიდევ ყრმასა ენახა
იშისი სახის მშვენება.
ცოდვით შობილი ყრმისათვის
მას პატიება ენება,
როცა მამა-მისს უნდოდა
თავისი ძალის ჩვენება.
სულ თვალწინ უღვა ამირანს
ის სხივი, ვით მოჩვენება,
შორს იყო, რას გააწყობდა
ხალი ან რაშის ქენება.

*

უცილო ღონე შონახა
მან დევმა ბაყბაყიანმა,
რომ გაახსენა ის სხივი
ბორცტმა და აყიანმა.
ყრმა მოგონებით შებოჭა
თმამ ოქროს ვარაყიანმა,
ფრთა ვერ მოსტება მის ფიქრებს
ქედმა ცათამდის რყიანმა.

*

ბადრი და უსიპ შეშფოდნენ,
ქირაღ ერგენათ სოფელი.
ამირან უშეებს ბაყბაყსა,
წავა პირდაუყოფელი.
— „გაუშვათ დევი ბაყბაყი,
რას გვარგებს ქირში მყოფელი?“

*

სთქვეს ორივემ:— „ნუ, ამირან,
შენ გაფიცებთ ძმათა მზესა,
ნუ გაუშვებ ბაყბაყანსა,
ნუ დაარღვევ სისხლის წესსა!
დაძლეული და ჯღონო
პირმოთნეა იგი დღესა,
ხვალ კი წყლსა მოიმაგრებს,
ქირსა შეგყრის უარესსა.
ბოროტება აჩანაგე,
ვით კეთილმა დააწესა.
გვექმენ ფარად, თუ არ გინდა
მოისმინო ჩვენი კვნესა.“

*

სამთავიანი ბაყბაყი
ისმენდა ექვსი ყურიითა
უსიბისა და ბადრისა
რჩევას, აღსავსეს შურითა
და შეაქებდა ამირანს
ენითა სამიწურითა,
სიფხიზლეს ნანას უმღერდა
ამბითა საამურითა.

*

ბადრსა და უსაპს გაელღვათ
გული, სევდისგან ლმობილი.
ბაყბაყდევს ენა ჩაუგდეს,
ბოროტებისთვის ხმობილი.
ამირან სიტყვა ისმინა,
შურისძიებით შობილი.

დევეს ეამბორა სიკვდილით
 მახვილი, მკერდში სობილი,
 სამსავე თაჟა დასკრიდა
 კვეთაში გამოწრთობილი.
 კვლავ, მტერზე გამარჯვებული,
 ხარობდა სამი ძმობილი.

10. აგზავი ამიკანის ნასვდისა ყაზაჩის ძაგნად

ამირან ფიქრობს ყამარზე,
 სვედას ვინ მისცა სამალი:
 ნეტავ სადაა—მონახოს
 დაჭრილი გულის წამალი.
 დევისა შიკრიკს ეტყოდა,
 დაჰპირდა განძი მრავალი:
 — „აბა, შიკრიკო, გაგვიძკა,
 ფეხი არქარე მავალი,
 გზა მალე გაგვარბენინე,
 ყამარისაკენ საველი.“
 შიკრიკი დინჯად დაიძრა,
 მძიმედ ვილოდა მაშვრალი.
 ხეებსა ეხეთქებოდა,
 თითქოს ბანგითა დამთვრალი.

*

მათ სამთა გმირთა მნათობთა
 განზე მოელოთ ფარები,
 საბუნზე სხივი უკრთოდათ,
 ტაროსით ანათარები,
 რაშებსა სწორად მიაჩნდათ
 ტყენი, კლდენი თუ ბარები.

ცას სამასპინძლოდ გაედო
მზისკენ საგალი კარები,
ღრუბელთა მეფეს-გაეხვნა
ბურუსი შესაზარები,
ყამარსა ელვად აენთო
გულმკერდი მიუკარები.

*

ვით დარჩენილა ძველთაგან
ესე მეგზურთა ადათი —
ტანსა ეჟოსა შიკრიკსა
წამოსასხმელი ხალვათი.
შიგ და შიგ გზასა უხვევდა,
გულში ჩადო ღალატი,
კარგს რას ურჩევდა ბაყბაყი,
კაცთაგანისა ჯალათი.

*

გზასა მძიმესა იარეს,
ტყე გაიხლართა კლდოვანი,
ცისა ნაქარგებს ფარვიდნენ
მუხანი ათასწლოვანნი;
ბედს შეეშუოდნენ ჯაგებში
სისხლიან მხეცთა გროვანი.
ქარის ხმაური ნაპრალში
ისმოდა, ვითა გლოვანი.
დაუფლებოდა მიდამოს
სიკვდილი ერთსახოვანი,
მაგრად ვერ დგამდა ბიჯებსა
ვერც სუსტი, ვერც ახოვანი.

*

დრო მიდიოდა; ტყეებსა
აღარ დააჩნდა კიდენი,
მიწას დააწვა ღრუბლები,
ხეებზე ანაკიდენი.
მრავალწლოვანი სუროსგან
ძელქვას მოესხა რიდენი.
დათვლით განერთხა ტოტები,
რაც ხანი ჰქონდა — იმდენი.
ტყის სიჩუმესა აფრთხობდნენ
აჩრდილნი მოსარიდენი.
ჰაბუკთა გულში სიფრთხილემ
შიშს გადურაზა კლიტენი.

*

უსიპმა გზანი შეიცნა,
აღრევე ნათვალყურები;
ხავსსა და ბალახს ემჩნევა
წინადლის ნათესურები.
სწორი გზა არ სჩანს, ცხადია,
სერისკენ მისაშურები,
ყოველმხრივ ტყისა ბანდია,
კაცთ მრდემისაგან შურები.
ისევე დაღამდა. ხეგებში
ბედს უჩიოდნენ ტურები.
ბანაკსა მხეცი მოაწვა,
სისხლისთვის მონაწყურები.

*

აქ უსიპმა შეუმჩნევლად
ისარი. ჰკრა ეროსა ხესა,
საიდუმლოდ შეინახა,
არ გაანდო არვის ესა.

დღლით აღრე იყარნენ
კვლავ იარეს მთელსა დღესა.
მძიმე აღვილს შემოექცნენ,
არ იციახ თუ სად დგესა.
ღღის სინათლე მიიწურა,
ღამის ჭრინველთ ისმის კვნესა.
ღაბანაკდნენ და უსიბჰა,
რა სინათლე გამოკვესა,
მყის ნიშანი საიდუმლო
მან უჩვენა თავის ძმებსა:

*

— „ხომ ხედავთ ამა აღვილსა—
გუშინ რომ იყო ის არი,
მესამედ აქვე მოვედით,
გუშინ რომ დაეკარ ისარი.
მოღალატეა შიკრიკი,
რალა აქვს დასაფიცარი,
სწორად ასრულებს, რაცაა
ბაყბაყის დანამტკიცარი.
მოგვარეს სისხლის აღება
თავდადებული ყმის არი,
მაგრამ გამოტყვრა ანაზღად
ჩვენი მეგზური ვინ ? არი“.
ამირანს უთხრა უსიბჰა:
— „შენი მეგზური იცანი,
თუმცა გაჩენის დღიდანვე
გწყალობენ ძალნი ტყისანი,
ვერ გაგიგია, ამირან,
არგამარჯვების ნიშანი“.
მიხვდა ამირან— შორდება

გულისნადები მიზანი,
ანაზღად ცეცხლად აენთო,
თვალნი ჩაედგა მგლისანი.
„შიკრიკო, გზანი გაიხვენ,
თუ არ ხარ თავის მისანი,
თორე; აგილე, გავთალე,
ვით საკიდობნე ფიცარი.“

*

შიკრიკმა უთხრა: — „არ ვითხოვ
სიკვდილის დაყოვნებასა,
თუ რომ ოდნავად გადავცდი
სამთა ჭაბუკთა ნებასა.
გაჩენის დღიდან ვუფროსოდი
კაცთ ნაშიერის ვნებასა,
ამ ლამით რითა გავმართლდე —
ვერა ვიქმ ხელფენებასა,
ერთგულებასა გიჩვენებთ,
თუ მაცლით გათენებასა.“

II. აგბავი სამი ვეშაპის შეხვედრისა

ტყემ ჩაიოხრა სიღრმეში,
მოცულმა სამძიმოილითა.
ყოველი არსი მოიტვა
მაცოცხლებელი ძილითა.
ტკბილად ლაღობდა ბუნავში
ვეფხვი თვისითა შვილითა.
უამმა გაზომა ქვეყანა
ხევში ჩაძირულ ჩრდილითა.
სამი ჭაბუკი მეგზურით
გზას გაეშურნენ დილითა.

*

შიკრი შა ტყენი დააგლო,
სხვასა იარა არესა
ტყისა გაჩეხა რაშეზით
გშირებშა იუარესა.
შიკრიკმა გზას აუარა,
მიმართა ტყისა გარესა,
იფიქრა:— „თუ გადაურჩით
შესანიხვევს თქვენ უღარესსა.
მინდვრად გავიდეთ, შემოგყროთ
განსაცდელს იქ უარესსა.“

*

მინდორს გავიდნენ, იხილეს
ვეშაბი საში ფერისა:—
წითელის, თეთრის და შავის—
მათი ხნის შესაფერისა.
გარემო იყო მოწაშე
ვეშაბთ უმსგავსო მღერისა.
გული აქვს დარჯალანის ძეს
მათთან საომრად ძეგრისა,
ისურვა დანაწევრება
ძმათა საომარ ჯერისა:
— „ჰე, ძმებო, გემართებს დაძლევა
ჩვენზე მოსული მტერისა,
შიში არაა საფარი
ბედისგან მონაბერისა,
მხდალთა წაგვლეკავს ყოიანი
ვაჟკაცის— ყრმის და ბერისა,
ლომგულებს სხივით შემოსავს
სამადლობელი ერისა.“

თეთრი—ბადრს, უსიპს—წითელი
და მე კი შავი მწიფისა.
დავლევოთ მტერს სამსხვერპლოდ
ჩვენი მშობელი კერისა.“

*

„ამირან —უთხრა უსიპმა—
მეგემთხვა ნალოდებია,
თვით გაასწორე იგი გზა,
რომელიც გიმრუდებია.“
ამირან უთხრა პასუხი,
რაც მისსა გულს დადებია:
—„უსიპო, ჩემი დალატი
სულ მუდამ გულში გდებია,
ტვინი, სადები თავშია,
ჩაბალახშია გდებია,
უგულობა და დალატი
ერთიმეორის დებია.“

*

ბადრსა მიმართა ამირან,
მისი ერთგული ჰგონია:
—„ბადრო, მიხედე უსიპსა,
განა ეს მოსაწონია?“
ბადრმა მიუგო: —„ამირან,
არც მე ვარ შენი ფონია.“
—„ბადრო —გტყოდა ამირან—
ფერი ალქატი გქონია,
დაჯე და ჰკერე ტყავები,
სხვა ხელი არა გქონია,
უცხოა ორივესათვის
საქმენი საგმირონია.“

*

ბადრი და უსიბ გაილღვენ
მრავალი ჭირის მოთმენით,
უჯობდათ დარჩენილიყვნენ
ცამცუმის კოშკში მოლხენით.
სთქვეს: — „ომი არა გეწადიან,
ისეც დღე დავიმოკლენით,
შენი ცოლისა გულისთვის
ძმები სულ დავიხოცენით.
დაგვექანცე ულრან ტყეებში
ჭირისა ჭირზე მოდენით.“

*

გულს დაულონდა ამირანს,
ხედავს — ეს მისი ბედია,
ცუდ ჭაბუკებთან გმირობა
უმსგავსო დანაყბედია.
სამსა ვეშაბთან ჭიდილი
გმირ ამირანსაც ედია.
სიმხდალეს ბრძოლა არჩია,
გაბედა გასაბედია.
უგინა ძმებსა სილაჩრე
და სიტყვა ნათავხედია.
მათ მოაგონა მის ხმალი
თუ როგორ განაჰედია.

*

— „მაშინ სად იყავ, შავ-ბადრო,
როცა ჩემ ხმალი წრთებოდა
და შენი სახის სინათლე
ღრუბლებში იცრიცებოდა?“

ცა სჭექდა, მიწა გრგვინავდა,
სამჭედლო ექანებოდა,
მჭედლები-მემჭედურები
ერთმანეთს ეფარებოდა.“

12. აგბავი სამ ვაჟათან ზაგმისა

დაავდო ძმების ძაგება,
მახვილს მიმართა მჭევრ ენით:
— „ჩემო ხმალო და აბჯარო,
საძალოდ მომეშველენით,
ომში ვერ შევალ ძმებითურთ,
მჯილისა თავნი მშენელით,
შევალ ხმლითა და აბჯრითა,
ვაუკაცის დამამშვენელით.“
ბადრი და უსიზ გარბოდნენ,
ბრძოლას გაეჭკნენ შერცხვენით.

*

სამი ვეშაპის ხენეშისგან
არე სჩნდა ვითა დამზრალი.
ჯმირს სახე ჰქონდა ცეცხლებრი,
ყელი ბრაზისგან გამზრალი.
თეთრი მოჰკლა და წითელი,
შავსა შეება მამზრალი,
თუმც მარტოხელად მეტბოლმა
მან ქირი ნახა მრავალი,
ბრძოლის აღმურში შენიშნა
კაც მაღალ შთაზე მავალი.
შევედრა—ძმებსა გადასცე!
მისი თავგადასავალი.

*

— უკივლა, გადაუძახა:
— „რომელი მიხვალ შა მთასა,
სიკეთე მიჰყავ, ძმობილო,
რომელი მოჰკვეთ მა გზასა.
გადი და გადაუძახე
ბადრსა, უსაპსა ჩემ ძმასა:
თეთრიც მოგვალ და წითელიც,
ნულარ გადირბენთ ცხრა მთასა.“

**

ძმებმა ინდომეს ეხილათ
მათი ძმა რა ვაჟე ცრა,—
ნახეს ამირან მაშეგალი,
ბრძოლაში ნამოღვაწია,
მთისებრ მოგორდა ვეშაპი,
შორით რომ სჩანდა ბაწია.
შავსა შეება ამირან,
მაშვრალმა ხმალი ასწია,
შავმა აიღო, ჩაულაპა,
შავი ზღვისაკენ გასწია.

*

გველეშაპი იჩქაროდა
ვითა ცეცხლი, ვითა ბნედა,
რომ ენახა სანუგეშოდ
სახლში მყოფი თვისი დედა.
უკან ძმები გამოუდგნენ,
კრეს ისარი ზედი-ზედა.
კუდი მოსწყდა შავ ვეშაპსა,
დღე ის მწარედ დაებედა.

მას მუცელი ასტკენოდა,
ღღე დაუდგა მეტად ცუდი.
უსიძს ისრით მოეგლიჯა
გველეშაპის შავი კუდი.
მწუხარებთან ბოძი ნახა,
გზაბოძალზე ანაყუდა,
ტანი სამტროდ ვერ მოწიდა
სვეტის ირგვლივ განამრუდი,
ბოღმა ნისლად ამოჭქროდა,
შავ მუცელში შენახუაი.

*

ღღდამ უთხრა: — „შვილო, იყავ
შენ უსმელი და მშიერი,
და ვინ იცის, იქნებ სჭამე
ზეციერთა ნაშიერი.
იძას შენ ვერ მოინელებ,
ღღე მოველის საშინელი“.

*

— „ვინ მეშამა — მან მიუგო,
თუ არ კაცის გამოზრდილი,
თუმცა მკლავიჭქონდა ქვისა,
ხორცი იყო მეტად ჩვილი,
შე არ ვიცი, რომელია
ზეციერი მოდგმის შვილი:
საცერივით თვალებიანს
პირში ედგა ოქროს კბილი.“
— „ამირანი ჩაგიყლაპავს!
ეს არაა კერძი რბილი,
ვაი, შვილო, ვერ გიშველის
ვერც ფხიზლობა, ველარც ძილი,
ამირანის ჩამყლაპველსა
თვით სიკვდილში უდევს წილი.“

ვეშაპი ბოლმას ანთხევდა,
ტკივილებს ვერ მოერიდა,
დედას აფიცა საშველად
რაც ქვეყნად ბიწიერია.
უსიპი გონსა მოვიდა—
ვეშაპი ქვეყნის მტერია.
ბადრსა შიმართა ყიყინით:—
—„ეხლა კი შენი ჯერია!
ვეშაპის გვამში არ სწვდება,
რაც ოსტატს არ უმღერია.
ჩადი, ბადრო, და ჩასძახე
ხმა შენი მშვენიერია.“

*

—„მაუნდის დარჯალინის ძეს
ჯიბეს ჩადება დანისა,
ამოღება და გამოჭრა
ვეშაპის მყრალ შიგანისა.“
გამოსასვლელად ამირანს
გზა უნდა მისი ვანისა.
გაჰკვეთა დანით ვეშაპი.
გამოსალეზად ტანისა.

13. აგბავი ამიკანის გაღაკჩანისა და იგკი გავონთიან ნასპრისა

ძმები კვალად დაბადებულს
ველარ ცნობდნენ ამირანსა,
ვერა რისთვის დაემსგავსნათ,
არცა გვანდა რამე რასა:

თმები ერთობ გასცვენოდა
მარტო ტყავის ამარასა.
უნებლიედ დაეცინა
მისთვის უსიბ ხუშარასა:
— „ამირანი დაიბადა,
გოჭსა გვანდა ხუხალასა,
წვერ-ულვაში გასცვენოდა,
ჩაეყარა ტომარასა,
ისე აღარ ჩაუარა,
აღარ ევნო რომ არასა.“

*

ამირანისა სიკოცხლეს
ტყე და მინდორი ხარობდა.
უსიბზე გაჯავრებული
მოლხენას აღარ ჩქარობდა:
— „ისევე ვაჟია ამირან,
გუშინ რომ ჩამოქარობდა,
არცა-რა ბევრი ტანთ ეცვა,
არცა-რა მკლავთა ჰფაროდა.“

*

რაცა თქმულია ძველთაგან,
იმას არ უნდა ცილობა,
თუ კაცი თვითონ არ ვარგა,
~~კუდი ვგარიშვლობა.~~
კაცი გამოვა კაცებრი,
თუ გააჩნია ზრდილობა,
რა არის თმების კულუღი
და წვერის დაგრეხილობა.
თხასაც ასხია ბალანი,
მაგრამ აკლია ზრდილობა,
მის შეფასებას ეყოფის
მაზმანის გამოცდილობა.

Handwritten signature or mark

*

ამირანს გულზე მოაწვა
ბოდმა, ნაღველში ნალღესი,
გულის თონეში ჩაექცა
ლაღარი უმხურვალესი,
გადიყარა ნისლივით
ორგული ძმობის ალერსი,
სასმენელს კუბრად დასხა
თავადებულად ნალექსი,
გადმონაკვერცხლდა ბაგეთგან
ჯავრი ბოდმაზე ნაკვეხი:

*

— „გულს არ ვიწყდულვებ თავითა
ბრიყვების დასაცივითა,
მტრები ყოფილხართ, ძმის ნაცვლად
ცრემლითა დანადინითა.
ჭირში გარბიხარო, თავს იტყვევით
ლალატით, ვითა ღხინითა.
ეშმაჩ ჩამყლაპა, არ სტირით,
თმას არ იღებავთ იწითა.
ბროლსა ვერ გავჭედ ბედშაფი
თქვენური ძმობის მინითა,
თქვენი არც ძმობა, არც მტრობა
მესურვის — დარჩით შინითა,
პირს არ შეიკრახს იარა
ასეთი ნუგეშინითა.“

*

— „ნუ გეწყინება, ამირან,
უსიპის სიტყვა ჩმახია,
სიტყვა ირიბად ნაკერი
სიბრიყვის დასანახია.

წვერ-ულვაზზედაც ნუ ფიქრობ,
არ რა გაქვს დასაძრახია:
იგრი — მდინა^ა ეთ უფალი,
თუმც იგი სიტყვით ჭკვანია,
თუ ბატონობით მივმართავთ,
მოტკეება რაცა წმანია.
იმისგან ხარობს ყველაი —
რაცა თმა თუ ბალანია.“

*

იგრისთან მიდის ამირან,
უსმინა ძმისა რჩევასა,
წარუდგა წყალთა მეფეფს.
გული არ იმჩნევს რყევასა.
ცხოს კარიდან შესძახა,
ხმა გვანდის ქვეყნის ნკრევასა.
განრისხდა იგრი ბატონი:
— „ეინ ბედავს ჩემსა ძლევასა,
„იგრი ბატონის“ სანაცულოდ
უსახელობით თრევასა?“

*

ამირან უთხრა: — „ბატონი
კაცთათვის რა სახმარია,
ერთი-ლა მივის ბატონი, —
ჩემი ფარი და ხმალია.
უბატონოდაც ვივარგებთ,
ეს ვისგან დასამალია,
მომკარე წვერ-ულვაზისთვის
რაც ჯადო და წამალია.“

იგრამ უთხრა: — „სამსახურად
 მე მხადა ვარ შენსა წინა,
 თუ რომ იგი სამსახური
 ღრუბელთ მეფემ არ იწყინა,
 წყალთ უფლისა, კარგად იცი,
 ღრუბელთაგან მკვიდრობს ბინა.
 თვით ტაროსმა ეს ირება
 და ზეცამაც დაადგინა.
 წვერს და უღვაშს მყის დაგასხამ,
 ზეცამ თუ არ წამიხდინა.“

ამირანი უყოყმანოდ
 ღრუბელთ მეფის მიდგა კარსა,
 ქოსა კარში არ შეუშვეს,
 გაღაგანსა უფლის გარსა.
 ღრუბელთ მეფის გასაგონად
 აჯა თვისი ანდო ქარსა.
 ამაზე ზეცა დაამსგავსა
 დარბეულსა, ნაბუქარსა:
 ფრთით ღრუბელი წააგლიჯა
 ღრუბელთ უფალს, ზეცით მდგარსა,
 წყლად ქცეული მიწის მისცა,
 გოლვისაგან გადამწვარსა.
 იგრი ბატონს გაეხარდა:
 მიუმატა ღვარი ღვარსა,
 მიწის დედას გაულიმა,
 წყალდიდობით უმაძლარსა,
 ამირანსაც კვლავ დაასხა,
 რაც გველეშაპს გაეპარსა.

14. ამბავი ამირანის ნასვდისა ყაზაჩის ძაგნად
და ახალნი თავგადასაქადნი

შეყვარებულის სავალსა
ვინ გაუზომა მანძილი,
მისსა ვერ იტევს ტანჯვასა
ვერც შარა, ვერცა გზაწვრილი,
კიდით კიდემდე გზა იგი
ბეწვის ხიდია გაწვდილი,
ბადე, გულისა დამქერი,
ოქროს თმებშია ჩაწნილი,
სდევს სიყვარულის სიკეთეს
ბორბოტი აღვირ-ახსნილი.

*

ამირანს და ძმათა მისთა
არ მოსწყინდათ დევთა ჟღეტა,
დამსხვრეული ქვე იყარა,
რაც სიკეთემ გაიმეტა.
სატრფოს სახე შორს ანათებს,
ვის ეღირსოს მისი ქვრეტა!
გულის ბოლმის წამლად იქცა
დევთა მუსვრა, სისხლის ზვრეტა.
უსიპსა და ბადრს ცოლები
წარმოუდგათ ტანწერწეტა,
მათ თვალთაგან ნახვის ნატვრამ
სევდის ცრემლად გადმოწვეთა.

*

ბადრი და უსაბ ჩამოდნენ,
გაისმა სიტყვა საპყარი:
— „ხედავ, ამირან, ქვეყანა,
გადაუვალი ზღვა არი.

შენ რომ სატრფოსთვის ესწრაფი, —
 იგი ქვეყანა სხვა არი,
 სულ სხვა რამეა იმ ქვეყნის —
 მინდორი, ტყე და მთა-ბარი,
 რადგან ცეცხლს სიყვარულისა
 იქ ანთებს თვიძონ ყაპარი.
 იმ ქვეყნის ლალი ოცნება
 მოსაგონარი რამ არი,
 მაგრამ ვინაა ამ ქვეყნად
 ზეცის ცეცხლითა გამოთბარი!“
 ამირან უთხრა — „ეგ საქმე
 ჩემი ხვედრია საქმარი,
 მიწას ცეცხლს მოჰგვრის ზეციერს
 მხოლოდ ყაპარის საქმარი.“
 ძმებმა მიუგეს: — „ამ საქმის
 ქვეყნად მომჰყმედი სად არი?
 ცუდად დაშვრები — ვერ ჰპოვო
 ტანჯული სულის საფარი.
 ზღვაზე ხომალდის სანაცვლოდ
 ვინ მოიხმარა ხანძარი?
 გვიჯობს მაშვრალთა ვიპოვოთ
 სამშვიდის გზანი სხვაგვარი.“

*

— „ა იქ ჩაეიდეთ, ამირან,
 გუშინ რომ ქარი ხვითდა,
 სად იყო დევას ნაბრძოლი,
 სად ქვა და ლოდი ცვირდა.“
 დევებსა ჰქონდათ ქარწილი,
 სიმღერა ამოდიოდა,
 შეიპატიუეს, შევიდნენ,
 ამირანს პური შიოდა:
 დედობიღების ნაცხობი

ქადა კეცებში მხოლოდა.
შემოკრეს, შემოაყენეს:
კაცის თავ-ფეხი დიოდა.
საღვინე საესე მოართვეს:
შიგ გველ-ბაყაყი წიოდა,
უსმელ-უტყმელად დამძღაროა
ყელშიაც ამოსდიოდა.
ძმებზე უცქერენ: ამირანს
ცრემლები ჩამოსდიოდა.
დევისა შვილი მამასა
ლოგინით წამოპკიოდა:

*

— „აკი მას მიქაუებდია,
ამირანს მოგაკვლევინებ,
ბადრისა გრძელთა გალოთა
სადილად დაგახრევიებ,
უსიპის ქამირ-ხანჯალსა
წელზედა მოგარტყმევიებ,
სამისა სამსა სამშვილდეს
საისრედ მოგახრევიებ.“

*

ამირანს თვისი ძმებითა
თავი მოპქონდა სტუმარად.
ბადრსა რა ესმა, იმღერა,
ადმონხდა დასამქუხარად:
— „მამას შვილი ჰკარ პირშია,
სისხლ წაფა დასაგუბარად,
წარბის თავს დაპკარ ხანჯალი
სისხლისა დასადინარად“.
დეგებმა იწყეს სიცილი
ამირანის დასამშვიდარად:

— „ყმაწვილის საუბარზედა
ამირან ომი გინდა რად?
სტუმარ-მასპინძლად შეგყრილვართ,
ნუ ჩაგვთვლი ჩვენ ვივინდარად.“

*

ლომგულებს დევთა ნათქვამი
ყურთაგან არ ასმიოდა,
მეზობელ დევთა სახმობლად
ცივი ხმა გადადიოდა.
თხორს სძახდა დევების დედა,
ჯარა, ხვიშტაკი ხეიოდა;
ამირანს მათი ხუვილი
ფოთლად არ შემოსდიოდა.
ბადრი ქარს გვანდა, ფურცლებად
ზეცაში რომ აღიოდა,
უსიას დაჰკვლევდი, დნებოდა—
სიცოცხლის სანატრიოდა,
დევების სახლი-სამყოფი
ძირბუდიანად ღვიოდა.

15. აბაჰვი ღვინის ქალისა

ნეტავ რას არგებს ცოცხალსა
სიმძრმე გასაჭირისა,
რად არ ღლის ყურთა სმენასა
სეგდა კვნესისა ხშირისა?
ჟღობს ჭაბუკსა შერჩენა
შეურცხვენელის პირისა.
არ მართებს თვალსა ტირილი,
თუ გული არა სტირისა.

ბრძოლაში ხსნაა ჭაბუკის,
ბედისგან განაწირისა.
ამირანს ბრძოლა მიუძღვის
საპოვნად დანაპირისა.

*

ამირან და ძმათა მისთა
გზა დაგდეს საბრძოლვეთ,
არ წაუღეს დევთა სარჩო
და არც განძი დაუღვეთ.
ვინცა დარჩა ამატოვს
მასპინძლობა ნამუხთლვეთ,
გაშორდნენ და გზა ეძიეს,
სად ცხოვრობდა ცხრა ძმა დევი.

*

დევების მოდგმის სიმრავლე
გვანდა სიხშირეს ბარდისა.
მუნ წვრილთა ყრმათა ერთმულს
ერთგორდა ხმა ნაგარდისა.
დევების ქალებს თმებშია
ფწნათ ნაგრები ვარდისა,
ყრმა დევეებს ახალისებდა
მღერაში ქება მარდისა,
არსად არ სჩანდა ნიშანი
ზრუნვისა ანუ დარდისა.

*

ამირან მიდის ძმებითურთ,
ქვეყანა უჩანს კერადა,
მთამ, ზურმუხტისა ნაქსოვმა,
მიდამო შეუფერადა,

ბრძოლის გრიალში სიცოცხლე
კვლავ გაეშალა მღერადა,
სკლის სიმები მომართა.
გულისა შესაფერადა.
მძივ-მარგალიტად დაიბნა
სიმებზე ასაუღერადა,
თვალთაგან სხივის ნაპერწკალს
მიმოაბნევედა ველადა.
შენიშნა დევთა სამყოფი,
მათ მოევლინა მტერადა,
დევებმა ქალი გაგზავნეს
მოსულის დასაზვერადა.

*

დევთა თათბირმა დაასკვნა —
ძალი არ იყო ჯანისა:
— „თუ იგი ამირანია,
ნაშობი დარჯალანისა,
ამაოდ ნუ გვაქვს იმედი
მახვილის ან აბჯარისა,
მასთან საბრძოლად ჩვინს შუბებს
ძალა აქვს ყავარჯანისა,
ქალის გაგზავნა სჯობიან
გაგზავნას მთელი ჯარისა.“

*

— „დევის ქალო, წადი, შეხვდი,
აშიკობა მისი ღირსა,
გაუშლიდე თეთრსა ტანსა,
შავი თმებით დანამჭირსა,
ოქროს კბილსა შეამჩნევედე,
გაღიმება თუ გაღირსა.“
ამირანი გზად შეემთხვა
დევის ქალსა გასაკვირსა:

— „რას იცინი, დევის ქალო,
რას მიელვებ თეთრსა პირსა,
გამივლი და გამომივლი—
გამისინჯავ ბაგე-კბილსა.
შენი პოვნა რას მიშველის,
ქვეყნად ვეძებ შენზე ძვირსა;
დღეს დავკარგავ, ხვალ ვიპოვნი—
ამ ჩემ შავბედს ასე სჭირსა.
შიშველ ტანის მიმოქნევით
ვერ მიხვდები დანაპირსა,
თუ შემოველ, აგიტირებ
ქმარსა, მაზღსა და ყმაწვილსა.“

*

დევისა ქალსა ეგონა,
სიკვდილი გამოეცხადა.
ფრთა ვერ გაშალა სიტურფემ
მოფრენილ ტრფობის მერცხლადა.
ყვავილმა ფერი იცვალა,
ოქრო გადიქვა ვერცხლადა,
ამირან გორდა მომართა,
დევთ მოეკიდა ცეცხლადა,
დევების სისხლი იხმარა
მათივე გასარეცხადა.

*

ბადრი და უსიბ ამირანს
ბრძოლაში ედგნენ მხარშია,
არც ერთის ხმალსა ნალესსა
დევების ხორცი არ შია;
ხმლის ღარებს ჭარბად სდიოდა
დევების სისხლის არშია,

ამირან სახლში შეიჭრა,
ძმები კი დარჩნენ კარშია.
ძვლებს გროვაზე ხაცვმი
ხმალი გადუტყდა ტარშია.
მთებში ნაზარდი ირწივი
მაინც იბრძოდა ბარშია.

*

ღვვის ქალმა შემოსძახა:
— „ჩემო მზეო და მთვარეო,
ერო ხელ გნახე, ვერ მოვშორ დი,
კიდევ ჩემოგეყარეო,
ვაჟი-კაცო გულოვანო,
ღვინის ფერო, მცინარეო,
შენზე ვბოდავ მე ფხიხელი,
არა მარტო მძინარეო;
ხმლის სიმოკლე რას დაგიშლის,
ფეხი წადგი, წინა რეო!“

*

ღვვისა ქალი უხიპმა
უღმობლად დაჰკლა დანითა,
სიკვდილსა მიხვდა ბედშავი
სალადობელი ტანითა.
დანას ეკვეთა გულმკერდით,
ტრფობისთვის მონატანითა.
ამირანს ნახვა შეზარდა,
ხედვა ვაზომა განითა—
შესძახა: — „ბრძოლა შერყვენი
საქმითა დაუმგვანითა.“

16. აგბავი დევეზა გეპარჯვებისა

ამირან დევებს ეკვეთა,
ომი მოუხდა ფიცხელი,
სისხლის შორევეში ჩაძირულთ
აღარ გააჩნდათ მრაცხველი.
არ დარჩა კაცი მთხრობელი
და არც ლაჩართა მკიცხველი,
არც დაკოდითა შემხვევი,
და არცა სხვა გამკითხველი,
განადგურების ამბისა
არავინ ჩანდა მკითხველი.

*

დევეთ სამყოფელში განახენეს
სახლის ქვეშ ჩანათხარები,
სამთავე სართულს გან-და-გან
ედგა რკინისა სარები,
იმის გადაღმა—საჭურჭლის
ნაკეტი რკინის კარები.
კარებს ექედა უზომოდ
ხმლებით ნალეწი ფარები,
საჭურჭლის შიგან ელაგა
აურიცხველი ლარები,
მასთან ფასით და სიმრავლით
სად იყო შესადარები!
დგეს სამნი ძმანი, ვითარცა
გაოცებული მგზავრები.

*

საჭურჭლეს იქით მოსჩანდა
გზა გასავალი ხერგლისა,
ვიწრო და მიხრილ-მოხრილი,
ვითა სამყოფი გველისა.

უსიპმა უთხრა — „რომ ვაფძვრეთ,
ნეტა რა ბედი გველისა.

ხელიც და ბარიც გაცუდდეს
ჯურღმულის გამომჭრელისა“.

საკეტი ხმას გამოსცემდა
გოდების, გულის მწველისა.

გმირებმა იცნეს საკანი
წვრელისა საკვირველისა.

ძებნა დაიწყეს საბრალო

ტუსაღთა რამ საშველისა,

კლიტე არ იყო კარებში,

არცა ნიშანი მცველისა.

ჰკრეს და ურდული გასტეხეს

ვით ხმელი ღერო ლელისა.

ვინ იტყვის გაკვირვებასა.

შიგ მყოფთა დამნახველისა.

სთქვეს: — „აქა ვზივართ ლოდინში.

სიკვდილის უეჭველისა,

ვგონებდით — წასხმად მრხვედით

ღეგების შესაქმელისა.

გადავრჩით განსადიდებლად

ამა სიკეთის მქმნელისა,

ამირან, თავი არ გვიმძიშს

სამონოდ ჩვენი მხსნელისა.“

*

სამნი ძმანი დაეუფლნენ

ცხრა ძმა ღვეის ნასახლარსა;

დაუთვლელად ერთად ყრიდნენ

მათ საჭურჭლეს, მათსა ლარსა,

ზრუნვით თავს არ იტკივებდნენ,

პურს არ სჭამდნენ ნაოფლარსა,

მთელ ქვეყანას განაგებდნენ,
ცხრა-ძმა დევის ნაუფლარსა.
მტრის ნადავლით ფუფუნებდნენ —
ვინ დასდებდა მასში ბრალსა.
უსიპის და ბადრის ცოლებს
მოასხმიდნენ დევის კარსა,
სასახლეებს უგებდიან
ოსტატობის სანუკვარსა,
ჩირაღდნებსა უნთებდიან,
არ პატრუქს და არა კვარსა.
მარტოხელსა ამირანსა
განა ცოტა უვლის გარსა,
ვინ გაუწევს ყამარობას,
სხვა ქალთათვის მიუკარსა.
მოიწყენდა, თუმც არ აკლდა,
რაც რომ ზეცას დაეარსა.

*

ყამარის ქება-დიდება
არა ერთს გაუგონია,
ქაბუკთ ჰმართებდა სიქველე,
იმ ტურფის შესაწონია,
ბევრი ცდილობდა ეპოვნა
მისკენ სავალი ფონია:
ზეიმის ნაცვლად უნახავთ
სამარხის ტირიფონია.
გზა მნათობისა ტრფობისა
ადვილი ნურვის ჰგონია,
იმაზე მეტი საჭირო
საძნელოდ გასაკონია.

*

ზეცის სიმართლეს ამბობდნენ
ქვეყნიერ მონაჭორადა:
ტაროსს მნათობთა სინათლე
არ გაუცია სწორადა;
თუ კი სხვებს არგო ერთ ხელი,
ყამარს უნათა ორადა,
ყამარი ელვის სხივებით
მზის ელვარებას სწორადა.
ჭაბუკთ ყამარის მშვენება
ესახებოდა შორადა.
თუცა თავები მზად ექმნათ
სამსხვერპლოდ გასაკორადა.
ვის ექნებოდა იმედი —
მას შეირთავდა ცოლადა,
ვის ბედნიერსა დასვამდა
ყამარი თავის სწორადა.

17. აგბავი ნადიმობისა

ამირანმა შემოჰყარა
სადარბაზოდ მთელი ერი.
ჭაბუკთ შორის ვინ დასთვალა
ანუ სახე, ანუ ფერი.
ისარს გვანდნენ მომართულსა
ვით ჭაბუკი, ისე ბერი;
სახლსა სხივი გარდაკვროდა,
ტაროსისგან მონაბერი,
რჩეულ სტუმრებს გაუმართა
ნადიმობა მრავალფერი,

სეფე-დროშა ლივლივებდა,
ყრმა ჭაბუკის დანაჭერი.
ცის თალებში შეჭრილიყო
დროშის ტარის ოქროს წვერი.
მზის სხივებსა ვერ იტევდა
ცის კამარის ლურჯი ქერი.

*

ზადრი და უსიბ ამირანს
გვერდს უდგნენ, ვითა ბოძები,
მათ გვერდით სავარსამული,
სიყრმითგან მონაბოძები;
იქეთ ნისრელი, — ვინ იყო
მისი სადაროს მომძებნი.
აღვისებრ იდგნენ ჭაბუკნი
რიგ-რიგად ოცჯერ-ოცები.
მზე იჭირვებდა დარცხვენით,
ნახულით განაოცები.

*

ნადირობა-გარდახდილთა
დაუმშვენდათ ისრით მღერა,
ხელმარჯვობით მოისრესა
გასაგანი დაესერა,
პურად დასხდნენ, ღვინის მსმელებს
არ დააკლდათ გულთა ძვერა,
ჯიხვის ყანწი სუფრის თავზე
ტრიალებდა, ვითა ძერა,
ქვეყნის დარდი ჩალად იქცა
და ხუმრობად — ბედისწერა.
მზე-ჭაბუკებს ღვინის ალმა
ლაწვი წითლად შეუფერა,

გული ლხინმა განაბრწყინა,
ვით კოცონმა ცეცხლის კერა,
აჰა ლხინის ჟრიამული
ცის თაღებზე გაეკერა.
მოშაირემ ხმელი სიმი
ცრემლთ ნაჟონით გააჯერა,
ანაზღეულ სიჩუმეში
გულსაკლავად ააქღერა.

*

მღერის ქაბუკთა დიდებას,
ცოცხლდება შპთი ნაქმნარი,
ნადიმს რიჟრაჟის ნისლივით
გარდაეფინა ზღაპარი,
დეზი ჰკრა ჟამის შერანსა,
ააყრეგინა ფაფარი,
მსმენელებს სევდის ისრისგან
არ გააჩნია საფარი;
ნაცარში ეძებს სიმშვიდეს
გული, ნაკვერცხლად დამწვარი.

*

ამირან უსმენს ნაამბობს
გარდიქცა ყურთა სმენადა.
ხედავს — შორეულ ქვეყნიდან
ვაჟკაცის სახე ენათა.
მოსკდა სიმღერის ნაკადა
ახალი ტალღის დენადა.
ამბრი-არაბის ნაქმნარი
ვერ გამოუთქვამს ენათა:
ომში სიმღერით ვიღოდა,
ბრძოლა ამსგავსა ლხენათა.

18. აგზავნი აგზარი-ჭაბუკისა

ბნელსა განშორდეს სინათლე —
ის ურჩევნია ტაროსსა,
ნაზ სიყვარულის ყვაველი
არ ხარობს საბაღნაროსა,
თუ არ აკურებს ღრუბელი
მას სასიცოცხლო წყაროსა.
ცის თაღებიდან ყამარი
თვალს ავლებს მთელ სამყაროსა:
ვინც ჭაბუკთაგან პირველის
სახელი ვერ ატაროსა,
ტყვილად დაშვრება იმედიო —
ცის ელვას შეეყაროსა,
სადაც ანათებს ცის ცეცხლი
სამყოფსა სანეტაროსა.

*

ლხინი გარდახდა. ამირან
საწოლს მოიხმო მგოსანი,
აფიცა ზეცის კამარა
და სიტყვა პატიოსანი:
წვრილად უამბოს — ვინ არის
ამაყი ის მძლეოსანი.
მომღერალს ფერი ეცვალა,
სახე გაუხდა სოსანი,
ხმას ველარ იღებს — წინაზე
სირინოზისებრ ხმოსანი,
ფიქრობდა: იქნებ განრისხდა
პატრონი აბჯაროსანი.

*

— „არ მიფიქრია, ჭაბუკო,
შომეთხრო თქვენდა წყენადა,
იგი ამბავი არ მითქვამს.
ჭაბუკის შესარცხვენადა.
ვიმღერი ქვეყნის ამბებსა
პატრონის მოსალხენადა—
არ ითავხედოს სეუდამან,
ესტუმროს მოსაწყენადა.“
ამირან უთხრა: — „ნუ მიშობ,
მესურვის მოსასმენადა,
ენას კლიტენი ახსენი
ამბრის ამბავთა დენადა,
ყოველსა წვრილად მეტყოდე,
გერჩიოს დასარჩენადა.“
შეოსანმა ფეხი მოიროთხა,
დაჯდა ამბავის მთქმელადა.

*

— „იყო ოდესმე ომარი,
ჭაბუკთა შორის რჩეული,
სასახლე, კოშკი, საუნჯე
მას ჰქონდა შემკვიდრეული.
იმის ხმაღს ქარბად ენახის
მტერი მრავალგზის ძღვეული.
ძე არ გააჩნდა ომარსა,
ოჯახი ჰყვანდა ეული.
ზეცამ მიიღო ვედრებად
ცრემლი, იმისგან ნთხეული:
ძე გაუჩინა— ისმინა
გოდება მრავალდღეული.“

ერთხელ იამანთ საზღვარსა
მივიდა გამოქცეული:
თვისისა მეფის მხლებელად,
მისებრ ლტოლვილად ქცეული.

*

ნანატრ ძის მამამ ომარმა
ყმაწვილს დაარქვა ამარი.
სუთის წლის იყო—დააჩნდა—
თვალთა საჩინო რამ არი,
მისცა აბატურს საზრდელად:
იხმაროს ხმალი, აბჯარი,
მამაცობისა წესები
და სიქველენი სხვაგვარი.

*

აბუტარ უთხრა: — „მონა ვარ
მე თქვენი განზრახვისაო,
თვით ვხედავ თუ რა იქნება—
თქმა რალად მინდა სხვისაო.
ყმაწვილს თან ახლავს ნიშანი
ბოროტთა შერისხვისაო.“

*

გაიზარდა ყრმა ამარი,
მკლავში ღონე მოემატა,
მხეცსა სწორად შემუსრავედა
ლომი იყო გინა კატა,
მის სახეზე ზეციერმა
სათნოება გამოხატა
და მის ტანში მღვარი ძალა
არ შებორკა, ააზატა.

მოვიდნენ კაცნი ინდონი,
თან ჰყავთ ზერდაგი ნასუქი;
სიკობტავით და მშვენებით
სიტყვით უთქმელი და უქი.
ნიავეს უწრებდა ქედისას,
ველარ სწვდებოდა ქარბუქი.
სამისო წხედრად ვარგიყო
მხოლოდ ამარი ჭაბუქი.

*

მეფე ომარმა ნემკვიდრეს
ძღვნად მიუბოძა მერანი—
თვით ჭაბუქს ამბრი უწოდა—
ცნობდეს თურან და ერანი.
ჭაბუქი ცხენსა მოაჯდა,
გულს მოუმატა ძგერანი,
ემა აბჯრის წკარუნი,
ვითა სიმების ჟღერანი;
დაჰკრა დავლური ხმალითა,
ოროლით იწყო მღერანი.

*

აბუტარითურთ წავიდა—
გზანი უვლელნი იარა,
ველებს თავისი ნათიქრი
სიმღერით გაუზიარა.
ნახა: მხედარი მოჰქროდა,
გულს უწყლულებდა იარა—
უყივლა:—„რამ შევაჭირვა,
საზარო შეგმთხვევია რა?“

— „დიდ ქარაფნით მოვდიოდით,
 გარდგვეკიდენ მეკობრენი,
 მარტოოდენ გადმოხვეწილს
 გამოძევა თითქოს ფრთენი.
 ჩვენს ნაჭირებს ვერ აამებს
 ვერც გმირი და ველარც პრძენი,
 დიდი ლარი წარგვიტაცეს,
 საქმე გვიქნეს ამაზრზენი:“
 ყრმამ უბრძანა: — „გზა მაჩვენე,
 სხვა კი არა მინდა შენი“.
 კაცი ამას არ ელოდა
 და ეტყოდა შენარცხვენნი:
 — „კევედრები ზეციერსა,
 გაგიგრძელოს ყოფნის დღენი“.

შეეყარა მეკობრეთა,
 ომის ღმერთი მას თუ გავსა!
 ათეულად დაათენდა
 მტერს საკედლომად უზოგავსა,
 ზოგს შუაზე გააპობდა,
 ზოგსა სჭრიდა ოხერ თავსა,
 აბუტარ და იგი კაცი
 ბრძოლას სჭვრეტდნენ უნახავსა:
 ორი ათას მეკობრესა
 ქვე აფენდა, როგორც ხავსსა.
 უხაროდა აბუტარსა,
 რომ ეგეთი ზრდილი ჰყავსა.
 მექარაფნეთ კვლავ მიჰგვარა,
 რაც წაერთვა ბედსა ავსა.
 ქვეყანამდე თაყვანი სცეს,
 ისევ ჩასხდნენ თვისსა ნავსა“.

*

ამირან ველარ უძღვებდა
მეტის მოსმენის ნდომასა,
ისმენდა: ველარ დგებოდა,
ვერც აზერხებდა ჯდომასა.
მგოსანი არ აგრძელებდა,
ერიდებოდა წყრომასა.
ამირან უთხრა: — „განაგრძე,
დაგიფასებენ შრომასა“.

— „ეს იყო ბრძოლა პირველი,
გადაეხადა რომ მასა.
იმ ქვეყნად მტერი გაეცნა
ულმობელ ბედის წყრომასა.
მხეციც კი ველარ ბედავდა
საზღვარზე გადახტომასა.“

*

„მას ჟამსა შიგან მოადგა
იამანთ მხარეს მტერია.
ყვიველ გზის მოდგა ლაშქარი
ურიცხვი, მრავალფერია.
იამანთ მეფე დალონდა:
— „ეს ზეცას დაუწერია;
ვინ აიცილინა მახვილი,
რაც ბედსა მოუღერია!
დღეს დამამწარა ზეცამა,
რაც დღემდე მე მიმღერია.“
ლივლივებს ლახტი ველებზე,
ვითა ლერწამის ღერია,
თვით მეფე ბანზე გავიდა:
— „მტრის ჯარი მეტად ბევრია,

რისხვასა ჰგვანდა ზეცისას
ზეცისავე მადლით ცხებული.
ველარ გაუძღეს, გაიქცნენ,
დააგდეს მოხუცებული.

ამბროიმ სთქვა: — „ასე მიშველე,
თუ მეცა მნანო ვნებული.“

*

ომი გარდახდა. დაბრუნდა
ჭაბუკი სახელოვანი.
შიშსა ზეიმი ენაცვლა,
მყის აღიკვეთა გლოვანი.
გამარჯვებულსა ჭაბუკსა
დახვდა მოყვასთა გროვანი.
ზეიმის კოშკსა დაედგა
გუმბათი ჰაეროვანი.
ყელმოღერილი ვიღოდა
ამბროი მხნე და ახოვანი,
მისმა შეხედვამ დიაცთა
აღუძრა გულში ნდომანი.

*

მეფე შორიდან გარდუხდა,
სცა ქვეყანამღე თაყვანი,
გასცა წყალობა ურიცხვი,
გააღებინა საკანი.
მორეკეს ცხენტა ჯოგები,
აღარ ყოფნიდა წამყვანი.
ჯირითი გახდა. მეთსრეთ
სწორედ მოზომეს საგანი,

რომელი ერთი ვინაძბო
მისი თავგარდასავალი.
არიათ ზეცით აკურთხა
გმირ-ამბრის გზა და სავალი.
კაცთ უნახავი ომები
გარდაიხადა მრავალი.
ვიდრემდის ამბრი ხარობდა,
ველარ ხარობდა მტარვალი.

*

იამანეთით ინდომდე
გავარდა მისი სახელი,
შემოკრბენ ყრმანი, ვინც იყო
ლომგულის ნახვის მზრახველი.
გაიხარებდა ყოველი
ამბრი-ჭაბუკის მნახველი.
ომშიგან ქირსა მრავალსა
გადურჩა დაუძრახველი.“

*

სიტყვა შეხწყვიტა მგოსანმა,
ამირანისა მზირალმა:
ველარ გაუძლო მოსმენად
გმირმა ბოლმისგან მტირალმა,
ჭაბუკსა გული შეუბყრა
ამბავმა გასაკვირალმა.
აწ რა უნდა ქნას ბარშია
ირემმა მთასა მყვირალმა.

*

მოშაირე აღარ მღერის—
შედგა თითქოს უმეცრულად.
ამირანმა მას უბრძანა:
— „დაასრულე სიტყვა სრულად.“

წყნარმა კითხვამ მომღერალი
ჩოაბრუნა კვლავცა სულადი. 4115920
11101933
ყრმა მან ჰკითხა: — „რა ცა გითქვამს,
მომახსენე თვით ნახულად?“
უპასუხა: — „თვითი ლულის ჩინი ჩინე
მოხსენება მიჩნს სჯულად, 11101933
მით ვატარებ ბედშია გულსა ეოსე
მის გონებრით და ტანჯულად.“

კვლავც ჰკითხა: — „მომახსენე,
რა ხანი აქვს გარდასრულად?“
— „მოგახსენებ, მზექაბუკო,
ოცდასთმეტს აღწევს სრულად.“
— „იამანსა დაგიგდია,
თუ გეგულვის სხვად წარსულად?“
— „გმირი ამბრი არ გეგულვის
იმ ქვეყნების მონატრულად,
საცა მისი ორგულია,
ანუ ვისთან არის მტრულად“.

უბრძანა: — „მადლი გეკუთვნის,
მთხრობელო რამ საამოსი.“
თავის ხელითვე მუშაითს
უბოძა ტანთა საამოსი.
დასძინა: — „მთიციე სახელი
ელვისა მას უღამოსი,
რომ მეშახურო მეგზურად
ამბრისკენ გზის უფამოსი.
წამომყე, სავარსამულო,
ორთავ გეწყალობდეს ტაროსი.“

ყამარის სახეს ელვაჯეს
 ესხა ღრუბელთა მანდილი,
 არად მიაჩნდა გრძნეულსა
 ზეცის და ქვეყნის მანძილი.
 ვარსკვლავთა წონსე ვიდრეა
 სხივთა სქნთქვაში ნღზროლი.
 ღრუბელთა მეფემ ასულსა
 დღეს შეუსრულა წადილი:
 ქვეყანას განაზღვრა
 ბნელ უკუნეთის აჩრდილი.
 სადაც ოდესღაც კაცთაგან
 დევთ უგეწინათ სადილო,
 იქ ლაშქრად მომზადებისთვის
 დანიშნულია აღგილი.
 თუ რა დააკლდეს ამირანს,
 ზღვასაც აკლია მარილი,
 სურს მოიპოვოს მანგილით
 დაჭრილ გულისთვის ბრილი.
 გმირ ამირანი მოყმენი
 არვის უხიიან ტალასა,
 თვით წინამძღოლის სიქვე უმ
 ქაბუქნი გაახალასა.
 სადარი არსად უხილაეს
 არც მფლობელს და არც ლალასა.
 ამირან თვალით სინჯავდა
 შეჭურვილს თვის ამალასა,
 ჯერ არ უხანავს ასეთი
 აღგეთს მთასა და ქალასა.

შორი გზა ედო ამირანს
იამანეთის მზარესა,
საძნელო იყო იგი გზა
კაცთაგან უვალ არესა.
საუკეთესო ჰუნეთა
მათ თავი შოუყარესა,
მრავაო სარჩევი ტაიქით
ლაშქარი გაახარესა.
ათი ათასი ჰაბუკი
სხივით სწორავდა მთვარესა.
აისხეს ხმალი, აბჯარი,
შუბი დააგეს ტარებსა,
გამოეთხოვენ ტურფებსა,
საწოლებს ნანეტარებსა.
წასვლისას, როგორც წესია,
ხმლები შეახეს კარებსა.

*

ამირან ბრძანა: — „განჭვრეტა
გვმართებს ჭკუითა ბრძენითა:
მტრად შემოგვხვდება თუ მოყვრად —
ეგების მისვლა ძღვენიტა.
ტურფანი, შესამოსელნი
ზიდეთ მრავალი ცხენითა —
ვერ შევეყრებით ჰაბუკსა
პირითა შენარცხენითა.
ნუ მოიწამლოს სტუმრობა
სიძუნწისაგან წყენითა.
თუ სამტრო გვიყო, დავხვდებით
მძლეჰაბუკობით ჩვენითა,
პატიჟს პატიჟით მიფუზლავთ
მახვილით და მარჯვენითა.“

*

ამირანს იმ გზის სიძნელე
ძმებმა არ დაუმალესა:

— „სისწორით გეტყვით ყოველსა,
ამირან, გვალე-გვალესა,
ხაფად ვერ მიხვალ — თუ ცალა
მუხლად გაქებენ მალესა,
დაუყვივლებენ საბრძოლად
იმ უდაბნოსა არესა:

ამბრი და მისი მხლებელნი
ცხენს შესხდებიან ჩქარესა,
მალევე მოგვეწვიან,
ომს გაგვიწვიენ ცხარესა.“

ამირან უთხრა: — „დამშვიდდით,
დღეით ნუ აფრთხობთ ხვალესა,
პირ არ გაუცვდის გორდასა,
მტრების აბჯარზე ნალესა.“

*

ალგეთის მთებით ამირან
გადაიარა ისანი,
ქაბუკებს გზას უნათებენ
მალლით მნათობნი ცისანი.

დააგდო არე ველისა,
გზანი იარა კლდისანი.
მიწის და ზეცის მაერთი
მიუძღვებოდა მიზანი;

კაცთა მოდგმისა ნაფიქრის
ის იყო ერთი მისანი.
თვალთავან არ შორდებოდნენ
ხევები ალგეთისანი.

ხანი გამოხდა, გამოჩნდნენ
 იამანეთის არენი,
 ქალაქის ირგვლივ ამღვარან
 ზღუდენი კლდეებო მყარენი.
 ლაშქარს აწვევენ დადგომად
 მსახურნი მესახარენი.
 მოყმეს შაოსანს ამჩნვევენ
 მოდარაჯენი გარენი.
 შეიპყრეს: ამ კნო ამირანს:
 — „კაცნი ვართ მგლოვარენი,
 მიზეზი ჰკითხა ამირანს:
 — „რა უჭირს ამ მიდამოსა,
 ვგზობ რა გიქირთ, ვინ უყო,
 ვეყანა შავად დამოსა?“
 — „არ ვიცი — უთხრა — გაცნობებთ
 სამწყურისს თუ საამოსა:
 ამბრი ჰაბუკი მოგვიკვდა,
 ჩასვენდა მზე საღამოსა.“
 ვეუ ამბავი ამირანს
 გულმკერდში გაელახვარა,
 შეძრწუნდა წყენით გაღმურფელით,
 ცხარე ცრემლები დაღვარა.
 შავ ბედმა იამანეთით
 ბედის საცდელად ატარა,
 შედგა, წაუხდა ლაშქრობა,
 მიზანიც ჰქონდა აღარა,
 მწყურის და გლოვის ძხილდა
 ვსმა სიკვდილს ნალარა.

*

ამი... გლოვის ზარია, ... მათი...
 ძალეებს შესჩივის ცისასა...
 — ზეცავ; გეტყობა, არ იცნობ
 დანაწესს მამაცისასა. ...
 გეყოფა საქმე ზეცაში, ...
 უფროსილდი ზნეს კაცისასა. ...
 თორემ, ღმერთებო, იგემებთ...
 კაცთნაშიერის რისხვასა...
 ჩვენ, კაცნი არა ვეხებით...
 ბოროტს თუ კეთილს...
 ანგარიშს თვითონ ვასწორებთ,
 ძალს არ მოვიხმვით სხვისასა...
 ამბრის სიკვდილით...
 თქვენ გამასწორებთ...
 თუ მე მებრძობდი, მზაკვარნი,
 მას რას ართმევდით მისასა? ...
 დრუბელთა შეფემ ვასუხად
 ბოლნა არ დააგვიანა;
 მოზიდა ელვის ისარი,
 ცის თალი აახვიანა.
 დრუბელმა ცა და ქვეყანა
 ბნელურაში გაამთლიანა,
 მიწა აჭყარა, ქვიშანი,
 სავალნი გაამტვრიანა.
 გმირ ამირანის ბანაკი
 დალეწა, დაახიანა.

*

ამირან გორდა მოზიდა,
ცას დაემუქრა ხმალითა:
— „ვერა იქმ, ღმერთო შრიხანეც,
რომ დამიმონო ძალითა.
მეტს ვერრას შავნებთ, რაც მიყავ
მსხვერპლითა იმ საწყალითა,
არცა ვარ ქვიშა მინდვრისა,
რომ გადამრეცხო წყალითა.
არცა ვარ მინდვრის ყვავილი,
რომ ამომგლიჯო ქართია.
შურისძიების კოცონსა
განახებ შენის თვალითა,
გავთელავ შენსა სამსხვერპლოს
ამ ჩემი ფეხით მალითა,
აჯანყებულსა ქვეყანას
ვერ გასტებ ცის ამალითა,
მოგტაცებ და შენ დაგფერფლავ
შენივე ცეცხლის ალითა.“

*

ჩემი მოქიშპეს სიკვდილით,
ზეცავ, წამართვი დიდება.
ცეცხლი, ზეციდან მოკერილი,
ღმერთებსაც მოეკიდება.
კაცი ღმერთთაგან დეენილი,
ქვეყნისგან გაეკიდება,
მაგრამ სიკვდილის აჩრდილი
ცოცხალს ვერ გაეკიდება.
კაცის და ღმერთის ნაშიერს
გზა ზეცით გაეხიდება.“

*

სიტყვაა ზეცის მფლობელი,
 აგრგვინდა რისხვა ფრიადი,
 გმირ ამირანის ბანაკსა
 დღე გაუთენდა ძნიადი.
 ღრუბელთ მფლობელის ქალწულსა
 სეგდა ეწვია დიადი:
 დარჯალანის ძის ეშხისთვის
 ელვით გაჰკვეთა წყვილიადი.
 ბანაკი ხარობს—ახლოა
 ცისკარი და განთიადი.
 ამირან—ჴრჩი ზეცისა,
 ქვეყნად ხარობდა ზვიადი.
 *

გათენდა. იამანეთი
 მოეცო გლოვის ზარსაო.
 შნო აღარ ჰქონდა შავის ქვეშ
 ხმალსა, აბჯარსა, ფარსაო.
 ქირი იმ ქვეყნის მცხოვრებთა
 ზე მიდგომოდა კარსაო.
 ხედავს ამირან—მცხოვრებნი
 გარს შემორტყმოდნენ მკვდარსაო:
 ამბრი ჩაჰქონდა დედასა,
 თორმეტუღელა ხარსაო.
 გადმოვარდნიყო ბარკალი,
 მიწას არღვევდა მყარსაო.
 ამირან კვლავცა შესჩივლა
 ქვეყნისა დამაარსსაო:
 —„ზეცაო, მკვდარი შემყარე
 სიცოცხლივ შესაყარსაო.“
 ამბრისა ფეხი აზიდა,
 ვერ სძლია, ავნო მხარსაო,

იტყობა:— „ღღენი წაუხდა
 ძალასა საცვეხარსაო, იმ
 ჩემი შერცხუენის სამზესა
 ალგეთი ეტყვის მტკიცარსაჩ. აღიგ
 * იმის თაშვილად ეფთ

ამბრისა დედამ შენიშნა: აუბრძოლ
 — „აკი მის სიკუდილს ნანობდნი
 ხომ ხელდავ, მაგის შებმასა
 ტყვილა აუბრალოდ ლამობდნი
 ა, ის ქვეყანაც კოჟულია, იმ
 სადაც შენ ამირანობდნი, იმ
 თაფს იხურავდი ჩაჩქანსა, — მაღინა
 ბოლოზე ჯაჭვიანობდნი, თამყენს
 შენი სატოფოის გულისთვის
 ამბრისა იქვიანობდნი.
 * იმის თაშვილად ეფთ

სულ ყველა ვიცი, რა მტრობას
 ამბრისთვის შენ აპირებდი,
 ამა საქმისთვის ლაშქრითურთ
 უდაბნოს ინაპირებდი.
 წესი თუ აყოს დედათა —
 აღვილად გინადირებდი:
 აგკრავდი წინდის ჩხირასა,
 ცის გიდელს მიგაპირებდი;
 მათრახის წიერსა მოჰკრავდი,
 ღრუბლებში ავაყიროებდი“.
 *

იტყობა:— გმიროს დედაო,
 ამაოდ შეგწარებოდ —
 ჩემს მნათობს ვუცდავ, მის ნახვას
 ალგეთით ვეჩქარებოდი,
 * იმის თაშვილად ეფთ

ამირან ქვეყნად ატარებს
 გონებას ყამარისასა,
 ბოლშის სალობად სისხლს იხმარს
 კაცთ მონაგვარის მტრისასა.
 არ უმძიმს ქვეყნის მოკეთეს
 მადლს შეედაოს ცისასა.
 მტერს რომ თავისას არ აძლევს,
 არც მიითვისებს სხვისასა,
 ზეცას თუ ურჩობს იმ თავით,
 არც უფროთხის ზეცის რისხვასა,
 ავის და კარგის განსჯაში
 არ სცნობს განაჩენს ღვთისასა.

*

სახლში ვერ დგება ამირან,
 არ ხიბლავს ყოფა სვიანი,
 დაბლობი გულსა უწყლულებს,
 მაღლობი სწამლავს კლდიანი.
 არც ანუგეშებს მყინვარი,
 არცა ალგეთი მზიანი
 დააგდეს სახლი და კარი,
 მანძილი ნახეს გზიანი,
 მრავალს გასწყვეტენ გველეშაპს,
 დევთაცა მისცეს ზიანი.

*

მათ სამთა ძმათა სავალი
 არ დარჩა ქვეყნის კიდესა,
 შემოუარეს სამკაროს,
 მხარ-ბეჭხე აიკიდესა,

ზეცაში ასვლას ლამობდნენ,
ვერ ნახვიდიან კიბესა,
დახოცილ დევთა ვარამი
სულის სატვირთად იდესა.
დევების გვამებს უთვლელად
უღრან ხევებში ყრიდესა,
ხევში ჰკაფავდნენ ფიჭვ-ნაძენარს —
მთა-იალბუზის რიდესა.
გზა ჰქონდა ზღვათა მეფისკენ
მას, ჭირის არ დამრიდესა.

*

ჩამოდნა გმირის მარჯვენა
ქვეყნის საქმეში რევითა,
ამირან ბედს უჩიოდა,
ვითა აღვის ხე, რხევითა:
— „მოვლალე ჩემი მარჯვენა
ამდენი ომში ქნევითა,
ჯაჭვის კალთები დამაცვდა
ეგოდენ სისხლში რევითა.“

*

ტაროსსა კუთხე შეიკრა
სპერის ზღვის და კავკასისა,
მთების გულ-მკერდზე ლალობდნენ
სხივები ზეცის ხასისა,
მთელ ქვეყნად მჯობნი არ სჩანდა
იგრისის სილამაზისა.
მთა — მეგობარი პონტისა —
უხვად ატანდა ფაზისსა
თავისი ძირის ნარეცხსა
დაუდებელის ფასისა.

ძველთაგან ველი ამ ქვეყნის
 სამფლობელოა იგრისა.
 ივრი-ბატონი იხმარდა,
 წყალს დასაფარად მინდვრისა,
 ქვეყანა მონად შეექმნა
 ტალღად მოზიდულ ზღვის პირსა,
 ცრემლიან თვალით უპვრეტდა
 კავკასიონს და ისპირსა.
 აქვე მოიჭრნენ ძმობილნი
 სამივე სისწრაფით ისრისა.

აქ მოიყვანა ამირან
 ყამარის სახის ძალამა,
 ტრფობის წინაშე დახარა
 თავი საგშირო აღამმა.
 ჩამოხდა, ზღვასთან მივიდა,
 მის ტალღებს გაესალამა.
 მწველ სიყვარულის გოდებამ
 გმირის თვალები დალამა,
 სევდა გაულოთ ტირილმა
 და გული დაუშალამა.

ზღვის პირს ამკობდნენ მთებშივით
 ღრუბლები ბადრის ფერისა,
 თეთრონი ციურ სახისა—
 თვით მთვარის შესაფერისა.
 ზღაპარს უთხარობდა მნათობებს
 გუმბათი მათი წვერისა,
 გვანდა სითეთრით მოფენილს
 არეს ციურთა მღვრისა.

ქვეყანას გადავლებოდა
ნაცვლად ზეციერ ჭერისა.
ცად მიმცურავნი ხომალდნი
ღრუბლისა—ას ნაჭერისა
ქარაფანებით ვიდოდნენ
მორცხვად მიმდევნი ჯერისა.
ამირან ძმებით მოადგა
მიჯნას ღრუბელთა სერისა.

*

ზღვასთან სტუმრებად ყოფილან
ზეციით მოსული ძალები:
წვიმა, სეტყვა და ქუხილი,
თოვლი და ქარიშხალები.
სიზმრეულს გვანან ღრუბლები,—
ციური ამორძალები,—
ადიან და ჩამოდიან,
არ იჭერს გზა-ბოძალები.
თეთრი რაშები მიჰქრიან,
არ ამძიმებენ ნალები,
ტანბუმბლიანებს არ აჩნდათ
ნაცემი ანუ ნალები.
სუნთქვას მიუგავთ სითეთრე,
ტაროსის ნამოწყალები.
ამირან მოდგა. თეთრონმა
ვერ დაუბნელა თვალები.

*

ბადრსა, უსიპს და ამირანს
ჰქონდათ თავისი ფერია:
შავი, თეთრი და წითელი,
სხვა ფერი არ გაერია.
მათ ვერ გარეგდა ერთმანეთს
ვერც ზეცა, ვერც ჰაერია.

ყველა იცნობდა ამ ფერებს,
საცა რომ სადმე ერია.
ბადრი თუ ლაღობს თეთრონით,
უსიპი სხივთა წვერია;
შაჰბედი ამირანისა
შავი ღრუბლებით სწერია.
ღრუბელთა მეფე იმ თავით
მისი მოსისხლე მტერია,
დარჯალანის ძის სამტეროდ
თვალი იმ დღიდან სქერია,
რაც ქვეყნად გაჩნდა ამირან —
ცოდვილის ნაშიერია.

*

მისი ქალწული ყამარი
მამისთვის ქვეყნის ხატია,
ამირანისთვის სიკეთე
იმასაც ვერ აპატია.
შავი ღრუბლითა დაფარა
ზან ტრფობა განაცხადია,
წიავღვართა წალეკდა
ამირანს რაც აპადია.

*

ამირან ზეცას გაჰყურებს
მიწიერ ზღურბლის ზეგითა;
ღრუბელთა მეფის გზა აჩნდა
ბნელით დანისლულ ხეგითა.
ზღვისა გადაღმით ჩასულსა
ცა მოეგრაგნა ხეგითა.
უსიპსა გზასა ურევდა
დასავალისა რღვევითა.

მზისა სხავეების წვერები
ზღვაში ჩაეშვენ რყევითა.
ამირან ბადრსა მისართა
აქა დარჩენის რჩევითა,
თვრთ კი დაიძრა ზღვისაკენ
აბჯრის კალთების რხევითა:
— „ბადრო, მათხოვე თეთრონი,
ზღვაში გავიდე ნგრევეითა,
გავიდე, გამოვიყვანო,
ქალია თეცარი მზე ვითა“.

*

ბადრმა ათხოვა თეთრონი,
დაიძრა გემი ღრუბლისა,
ცის კამარაში მისკურავს
უშიწრად ღრუბელთ ჭფლისა.
აჰა გამოჩნდნენ არენი
ყამარის შენაუფლისა:
ელვა ლაქვარდით ქსოვილი
მისი სამყაროს ზღურბლისა.
ამირან ნახა გვირგვინი
სხივით მოსილი შებლისა.

*

ბროლისა კოშკი გამოჩნდა,
ცასა სწვდებოდნენ თაღები,
ჯაჭვით ეკიდა ზეცახედ,
არ აჩნდა მას გასაღები.
სარკმელნი — მოაჯირები
ძელქვის სიმტკიცით ხაღები,
ლომის და ვერძის მნათობი
დარაჯად უდგნენ ლაღები,

გარს ყვაფილნარი ემოსა,
თეთრთა ღრუბელთა ნაღები,
სუნნელოვანსა ეთერსა
ჟკმეფდნენ ზეცის ბაღები.
კარიბჭეს აჩნდა ნიშნები—
ბედისწერისა დაღები.
ჰაეროვანსა კიდობანს
გარს ერტყა ზეცის ქაღები.

*

ამირან ზღვასა გავიდა,
ყამარის კარსა უარა.
ქალსა შესტყორცნა მანდილი,
კოშკს გვერდით ჩამოუარა,
ახლოს მისვლისა სურვილსა
მის გული არ ეუარა;
იქით მიმართა თეთრონი,
დილა გათენდა თუ არა.

*

ყამარი მიხვდა წუხილსა
ჰაეროვანის ლომისა:
სარკმელსა მოდგა უფალი
ცისა ეღვათა კრომისა,
სივრცეს ესროლა მეგზური
წინამძღვრად ვარსკვლავთ ხომისა.
ყამარმა შეჰკრა წარბები
ნიშნად ქალწულის წყრომისა.
ამირან იცნა: წაღეკა
რისხვა ნაკადმა ნდომისა:
თან ახლდა იმა ჰაბუკსა
ძალა ღმერთების ცდომისა.

ბოლმით სავსე ვარ, არ მინდა
ჩაღენა მე სხვა რამისა“.

—„წამოვალ, ხოლო მადროვე
გაწმენდა ციურ ჯამისა, —
ნაწვიმარ არეს გაშრობა
ვალად მაქვს ყოფნის ჟამისა.“
ამირან ცეცხლს შეხაროდა
სახედველ შეუდგამისა,
ეხარებოდა, ხარობდა,
რომ ის გვერდიდა დვა მისა.

*

ყამარმა უთხრა: — „ჯამები
ზეცის მნათობთა ძირია,
მიშველე—მათსა დაწყობას
დიდი სიფრთხილე სჭირია.
ისე დააწყე, რომ აღმა
ერთს არ დაურჩეს პირია,
თორემ, იცოდე, მოგველის
უზომო განსაჭირია.“

*

ამირან ჯამებს აწყობდა,
იჩენდა მოთმინებასა.
ყველა დააწყო, ერთი კი
არ მიჰყვა მისსა ნებასა.
გასტეხა, თუმცა იცოდა,
თავს მოუტანდა ვნებასა.
გაკვირდა, როცა შეხედა
ჯამების ხელოვნებასა,
ახეთი რამ არ ენახა—
ჰგავდა თუ მოჩვენებასა:

ნატები ნატებს გაუდგა,
შექმნიდენ გრძელსა წყებასა,
სხვა საზრუნავი ყოველი
მოეცვა დავიწყებასა.
მხალოდ ერთმანეთს ურჩევდნენ
სივრცეში აჩქარებასა:
ღრუბელთ უფლისთვის ლამობდნენ
ყოვლისა მოხსენებასა.
ამირან ყამარს შესთხოვდა
უმალვე გამგზავრებასა.
ქვეყნისკენ გზის სანათებლად
ელვისგან ცეცხლის გზებასა.

*

ამირან ჯაჭვი გადასქრა
ყამარის კიდობანისა,
კოშკი მოსცილდა სამყაროს
ზეცისა კიდეგანისა.
ვარსკვლავთა ნოხი გაშალეს
მთელ სივანეზე განისა,
ცაბ ჩირაღდნებმა აცნობეს
ქორწილი ამირანისა.
ვინ თქვას ყამარის შევნება,
ცეცხლოვანება ტანისა!

*

ნატებმა ნატებს გადასცა
მთელისთვის გასაგონებლად,
რომ ყამარ გაჰყვა ამირანს
საამოდ და სამონებლად.
სივრცეს არხევდნენ ჯამები
ქვეყნისთვის მოსაგონებლად—

რომ ელვა ცაში არ ნათობს
მზის გზათა შესასწორებლად,
ნატეხი ნატეხს მისდევდა
სივრცეში დაუშორებლად,
ღრუბელთ მეფისთვის ამ ამბის
უხალვე მისაწოდებლად.

*

„ქალ წაიყვანეს ყამარი,
მამავ, უშველვე, ტიალო,
ჟამი დაგიდგა — აენთო,
გული ცეცხლითა იალო,
გზა გადაუჭრა ამირანს,
მახვილი დაატრიალო,
მეხით და ქარიშხალითა
ქვეყანა შეაზრიალო,
ქალსა მოუკლა აშიკი,
მაცდური და სატრფიალო,
მოსტაცო ცეცხლი ყამარსა,
ცაშიგან ააბრიალო.“

*

ღრუბელთა მეფე შეძრწუნდა,
ამბავი ესმა ტიალი.
დასწყევლა ზღვათა სამეფო,
იქ წასვლა და ხეტიალი.
შეჯარნა ღრუბელთ ლაშქარნი,
საომრად უყო რიალი,
მეზი გასტყორცნა მთებისკენ,
ხევებმა შექნეს ზრიალი.

*

მკლავით შეჯარნა ღრუბელნი
 უდრეკით და უხეშიდა,
 მოღვარა მათი ნაკადი,
 მიწას დაუშვა თქეშითა.
 წყალმა წალეკა მრდამო,
 ბარი აავსო ლეშითა,
 განძარცვა კლდენი ტყისაგან,
 ზღვა ამოხერგა შეშითა,
 გზა გადაღობა სავალი
 კლდით ჩამოგრაგნილ ხრეშითა.
 მიჰქრის ამირან — მიწისკენ
 ყამარით — გზის ნუგეშითა.
 ცით ცეცხლი მოაქვს ამირანს —
 ღვთის რისხვას როდი შეშინდა.

*

ამირან ყამარს ეხვევა
 და ტკბილად მოუბარია:
 — „მითხარი, ჩემო ყამარო,
 ნეტა თუ რა დროს ქარია?“
 — „ფრთხილად იყავი, ამირან,
 ეს მამაჩემის ჯარია,
 მათი ცხენები ქენებით
 მტვერს ყრიან ანაჩქარია.“
 — „მაგრამ ღრუბლები რას ნიშნავს,
 ეხლა ხომ ცაში დარია?“
 — „ღრუბელთა შავი ლაშქარი
 ყველაზე საშიშარია.
 აეჩქარდეთ, თუმცა არ ვშიშობ,
 მე ვარ და ჩემი ქმარია“.

— „აქ ნათელია, ჩვევით წვიმს,
ზეცამ ქვეყანა არია“.

— „ეს დედაჩემის ცრემლია,
ნახე თუ როგორ მწარეა:
დედისთვის ქალის დაჯარგვა,
თვით იცი, სამძიმარია.“

*

„ამირან, გზასა ვუჩქაროთ,
გავშორდეთ ცათა არესა,
მამიჩემისა მხედრებმა
თავი მალისკენ არესა.“

— „ქვეყნისკენ გზასა მოგნახავთ,
მივხედოთ ზადრსა მთვარესა.
ვერ მოგვწვდებიან მდედარნი,
თუმცა ზღვას მოუარესა.“

— „ამირან, შენი მხევალი
არ ველი დღეს უარესსა,
მაგრამ, ხომ ხედავ, ლამქარნი
ცხენსა შემჯდარან ჩქარესა,
მალევე მოგეწევიან,
ომს გაგიწევენ ცხარესა“

*

— „ამოდ იარე, ყამარო,
გზასა ამოვლევთ ბრძოლითა,
ვინ აიცდინა სიკვდილი
იმის წინაშე ძრწოლითა?
ხერხემალს არ გავიღუნავ
ბედისა დანაწოლითა,
სიკვდილსა თვალებს ამოვწვავ
ჩემი ელვარე ცოლითა.
ყამარო, ჯერაც ვერ გავძებ
მე შენი ახლოს ყოლითა.“

— „ხედავ მამაჩემს, მოქროლავს
ჰაეროვანის ცხენითა.
ბუმბერაზები მოჰყვება
ძარჯვენით და მარცხენითა.
ვაიმე, ბედო, შავბედო,
აღარ ითქმები ენითა!“

— „ყამარო, თავსა იწუხებ
შენ ნაადრევი წყენითა.
ვინ შეაშინებს ამირანს
ბედშავი მამაშენითა!
ამოდ იარე, ყამარო,
თავს ნუ იწუხებ რბენითა,
სიყვარულს მსხვერპლსა მივუტან
საყვარლის გადაჩენითა“.

— „ამირან, გელი გასკდება
დღეს სიკვდილითა ირითა,
განა ისინი მოდიან
ძალითა თანასწორითა?
მოჰქრიან, როგორც მხეცები,
გაუმაძღარნი მძორითა.“

— „ყამარო, თავს ნუ იტკივებ
მშიშართა მონაქორითა.
არცა ვარ ტყისა ხოხობი,
მომინადირონ ქორითა,
არც ვარ მინდვრის კურდღელი,
მომსწვდნენ მწვეარნი შორითა,
არცა ვარ ხისა ფოთოლი,
წამიღონ ქარის ქროლითა.“

*

„შენ ნურას დარდობ, მოვიდნენ
იმ რაშებითა მალითა,
მოვლენ და მეც აქ დავხვდები
ამ ჩემი გორდა ხმალითა.
ბედს შევყრი მე უმწარესსა
მამაშენს მის ამალითა,
ცას შესტირებენ გვემულნი
შავბედის მოსავალითა“.

*

— „ამირან, გულზე მომეკარ
შენი მგზნებარე ტანითა,
ჟამარს ნუ მოკლავ სევდითა,
საძნელოდ ასატანითა,
მო, ვისარგებლოთ სიკვდიდმდე
აწ დარჩენილი ხანითა.“

— „ვერ გაიხარებს სიკვდილი
დამხეთურით სამი ძმანითა—
უსიპითა და ბადრიითა,
მესამით ამირანიითა,
ჩვენთვის ერთია მომსვლელი
შუკით თუ მოცდანიითა,
სულყველს თავებს დაგიჭრით
საპურყველაი დანიითა.“

*

„მე მამაშენი რას მავნებს
უზომო გულის წყრომითა,
გულს გავუხეთქავ იმ ბედშაეს
შურისძიების ბოღმითა,

სისხლისა ზეიმს ვაჩვენებ
ქაჯთა თავების გორვითა.
იმ მამაშენის ლაშქარსა
მარტო ვეყოფი ომითა.“

*

ამირან ქვეყნად ისწრაფის,
ხმალ არ ემარჯვის ცაშია,
ღრუბელთა მეფე მოჰქროდა
ვითა განკითხვის რაშია;
შავსა ღრუბელსა აჰკიდა
რაც წყალი იყო ზღვაშია,
ქაჯნიც ყველაი თან ახლდა,
ერთიც არ დარჩა სახლშია,
მიწას მოედვნენ სარბევად,
ვით უკუნეთის არშია.

*

ამირან ქვეყნად დაეშვა,
მიწა საბიჯად მყარია.
სამშობლო კუთხის დანახვა
სულსა და გულს უხარია,
ვინ იტყვის, როგორ უხარის,
მის გვერდით რომ ყამარია,
ქვეყნად მოყვანილ სხივისთვის
დღეს იგი მეომარია.
ღრუბელთა მეფის ლაშქარმა
დაფარა რაც რომ არეა.
ამირან ხედავს, რომ მათთან
დღეს ომი სამძიმარია.
ღრუბელთა მეფეს უშველს
ომისა ღმერთიც—არია.

ყამარის სიმშვიდისათვის
ქაბუკი ძალზე წყნარია,
არცა რად უჩანს ლომგულსა
ღრუბელთა მეფის ჯარია,
მხოლოდ იმისი სიმრავლე
გმირისთვის საცოდნარია.

*

— „ბადრო, სიყრმიდან გჩვევია
გული არ მოსამდედრონი,
სისწრაფე გემართებს, გვიშველე,
მალთა შენი თეთრონი.
უამისა ბრუნვას აჯობე,
დროსა წარტაცე ზე-დრონი,
საჭირო ზნენი გვაჩვენე
გზირისა და სამხედრონი,
მტრისა საქგერად მომართე,
ხალი და შუბი მკვეთრონი.“

*

თეთრონის ამბავს ვინ იტყვის—
ქარია, ფეხით წალითა,
წლისა სავალსა თა'ვიდა
ერთისა დღის სავალითა,
ქვეყნის შემოვლა იწყებდა
მზის სხივის დასაფალითა,
უსიბი გზას უნათებდა
მას სხივოსანი თვალითა:
უზომო იდგა ლამქარი,
რიცხვითა დაუთვალთა.

*

ამირან ბადრსა შიშართა
სიმტკიცით შეურყევეთა:
— ჯარ მოდგა, ბადრო, ხომ ხედავ,
ვითა ფრინველი რევითა.
შეკაზმე, ბადრო, თეთრონი,
ღამე იარე დღე ვითა,
ჩადი, ჯარს უკმოუარე,
გარს შემოერტყი ნგრევითა,
თუ გაგიჭირდეს, მიყივლე,
საშველად ვუგვეარ ზევითა“.

*

ბადრი თეთრონს შეიოჯდა,
ზღვის ნაპირი გადირბინა,
წამსვე მიხვდა იმ ადგილსა,
საცა ლაშქარს ჰქონდა ბინა,
კვლავ საცნობად მანძილისა,
სად იარა იმის წინა,
მან ისარი ხესა სტყორცნა
და მით კვალი დაჩინა.
ღრუბელთ მეფემ ეს ოინი
დაინახა და იწყინა,
და უმაღვე სათვალთვალოდ
ბადრს ქაჯები მიუჩინა.

*

ბადრმა ყოველი იცოდა,
თუ რა სამხედრო ზნენია,
მაგრამ იმ ლაშქრის მოვლაში
სულ აერია დღენია.
მოკლედ უამბო ამირანს,
თავი არ შეურცხვენია:

— „შენ კარგად იცი, ამირან,
თუ რაა ჩემი ცხენია,
ცხრა დღე მივლია, ცხრა ღამე,
გარს ველარ მომირბენია,
არ დამიგდია ადგილი,
სადაც ბარი და კლდენია,
ამ ჩემი თეთრონისთვინა
ოფლი არ შემისრენია,
ამ ჩემი მათრახისთვინა
ფოჩი არ შემირჩენია.
მიბრძანე, ძმაო, გულახდით,
თუ ჩემგან რამე გწყენია“.

*

ამირან წასვლად აფრინა
ბედითი შავი მერანი.
აბჯრისა ბადე ხვიოდა,
რგოლებს გაჰქონდა ჟღერანი,
თასმებმა, გულზე ნასკვენმა,
ვერ დაუჭირა ძგერანი.
ღრუბელთა მეფის ლაშქრისა
რიცხვნი შეიცნა ვერანი;
თან მოეყვანა პირქუშსა
ქაჯთა სამეფო ვერანი.

*

მტრის ბანაკს გადაჰყენოდა
შურისძიების გენია.
ამირან უკან დაბრუნდა,
არ გააგრძელა დღენია,
ძმებსა საომრად აწვევდა,
ვითა ლაშქრობის ზნენიბ.

ამირანს უთხრა ყამარმა:
— „რა წესი გაგიჩენია:
უსიპს და ბადრსა რად გზადნი—
პირველად ომი ჩვენია“.
— „ომისა წესებს არ ვარღვევ,
თავდები თვით გამჩენია.
შენ კარგად იცი, უსიპო,
ომი პირველად შენია.

*

„ჩადი, უსიპო, იომე,
მერმე ჩვენიც ეშველებით,
ფიცხლად იარე კლდეებით
და არა მარტო ველებით.
მზაკვარსა მტერსა აჯობე
სიძულელით და ხელგზით,
არ გმართებს მტერსა მიუხტე
შურისა გამონელებით,
ცივი სამარე უთხარე
დაუნდობელი ხელებით.

*

„ისარი ტყორცნე ხელმარჯვედ,
წვერმომახული, ფრთიანი,
ლახტი გულმკერდში ატაკე.
პირმეხი და გესლრანი,
ელვის უსწრაფეს აელვე
მახვილი პირსისხლიანი,
სირცხვილიანის შინ მოსვლას
სიკვდილ სჯობს სახელიანი.“
უსიპი მტერსა ეკვეთა,
ბრძოლად არ იყო გვიანი.

უსიბი სწრაფად ვაპქანდა,
 ალგეთი გაინაპირა,
 იგროსს შემუსრა ყოველი,
 რაცა რომ ბედმა გასწირა,
 ქმრები მოუსპო ცოლებსა,
 უთვალავ დედა ატირა,
 რაშებზე მჯდომი ქაჯები
 ბნელეთში დასცა თავყირა.
 მკერდგაპობილი მხიდრები
 კი არ აკვირესა — ა, რა,
 მტერს რა მოუსრნა ლაშქარი,
 ძმისაკენ წასვლა აპირა.
 უეცრად მტერმა ქურდულად
 მასზე მახვილი აპირა,
 მკვდრეთის უფსკრულში უსიბი
 ბედმა ძმისათვის ჩასძირა.

*

ამირანს გულმა აცნობა:
 დღე მოელოდა საწყენი.
 პირი შეექმნა დაღრეჯით,
 აუხდა წარბი მარცხენი:
 — ან ჩადი, ბაღრო, ან ჩაეალ,
 ან რაში მომეც, ან ცხენი —
 უსიბის მუზარადისა
 აღარ ამოდის ნაცხერი“.

*

ძმისა ებრალების უსიბი,
 იმის გულმკერდში ალია,
 ძმა ასე უნდა ძმისათვის —
 სიცოცხლე რომ შეკალია.

ხანს არ აყოვნებს ამირანს,
სისხლის ამღებად მალთა:
— „ან ჩადი, ბადრო, ან ჩავალ,
ან გამილესე ხმალია.
თუ ვერ მოვედი, ყამარო,
ვაიმე, შენი ბრალთა.“

*

ძმამ ძმისა შავი დლისათვის
ბადრმა აისხა ანჯარი,
მტერსა, ზღვასაებრ მოდენილს,
მიუხდა, ვითა აფთარი.
შემუსრა შურისძიებამ
ღრუბელთა მეფის ლაშქარი.
ბადრი მთვარისა ისრებმა
ბნელეთსა დასცა თავზარი,
დარჩენილ ჯარის ჩახევარს
ხარბად მოედო ხანძარი.
ბადრმა უსწორო ომშია
სიკვდილი ნახა საზარი,
მწარე სანახის მზირალი
ამირანს ეტყვის ყამარი:

*

— „შენი აბჯარი მომეცი,
მე ჩავალ საომრადო,
თუ მაზაჩემი შენა გმტრობს,
მას მე გავუხდე მტრადო.
თავისა ერთსა ქალწულსა
მამამ უპოვნა სადაო—
ქორწილის სარეცელამდე
მომსდევს საიდან სადაო,
დაე იცოდეს ვინცა ვარ,
ლაშქარს გავუხდი მტვრადო.“

პირისპირ შეხვდა ელიას,
ხმალი დაარტყა ფხიანი,
ნაცემმა ცეცხლად იელვა.
ვერ მიაყენა ზიანი.

*

ღმერთი და კაცი იბრძოდნენ,
სამყარო იქცა სმენადა,
არსად ეცალა არსებას
ამ წუთში მოსალხენადა,
დილიდან შუბის ტარამდე
მზე იღვა სხივთა მფენადა.
ტაროსმა ყველა ღმერთები
შეყარა ჭირთა მთმენადა:
ღრუბელთა მეფის საშველად
ნზად იყო ძალი ზენათა.
მაგრამ შორს იყო იგი გზა
ზეციერ მადლის დენ-თა,
არაგის სურდა ზეციერს
ყამარს ქვეყანა ენათა,
ზეციდან ცეცხლის წაღება
ვერ ეთქვა ღმერთთა ენათა,
კაცთა უცეცხლოდ დაგდება
ღმერთებს ჰქონოდათ რწმენადა;
დღეს ის მიწიერს მიჰქონდა,
ღმერთების შესარცხვენად.

*

მამის და სატრფოს ბრძოლასა*
მიეპყრა ხედვა ქალისა,
ორივე სასიკვდილოდა
ამ ხეჯვამ წაახლისა.
მამისა ხსოვნა გადაჰყვა
ხსოვნას წარსულის კვალისა,

გაქარდა შამა — მეტოქე
სიყვარულისა ძალისა.
არ ახსოვს მამის აღერსი,
ხედვა ცრემლიან თვალისა:
ყვაგილსა ხავსი ურჩევნის
ამ ყმისა სასურვალისა.

არ ახსოვს მამის ნუგეში —
ფოლადს რა მართებს რვალისა —
ამა ჭაბუკის უბეში,
ბოდვავა გრძნობა ვალისა.

*

ჭაბუკი ვერ სცემს ელიას
ადგილსა სასიკვდილოსა;
როგორ გაუძლოს ყამარმა
საქმესა სათაკილოსა
და საყვარელსა ბრძოლაში
სამხნეველად არ შეჰკავლოსა:
— „ეი, ამირან, ამირან,
ომი ვერ იცი კილოსა,
გესურვოს მტერსა დასცემდე,
მალლა კი ნუ სცემ სპილოსა.
მამაჩემისა საკვდომად
დაბლა შემოკარ რბილოსა;
დააწყდებიან ძარღვები,
დაეცემიან ძიროსა.
ჩარდახს ფეხები შეაჭერ,
მაშინვე მიაწვინოსა.
ბოძნი რა დაეჭრებიან,
ვითარცა ძვლები ხრტილოსა,
დარბაზნი დაეცემიან
არესა უადგილოსა!“

ესე სიტყვები ყამარის
ქარსა მიჰქონდა დამცხრაღსა,
რა გაიგონა მამამან,
სახე ეცვალა გამწყრაღსა:
— „ქმარი არჩია მამასა,
უყურეთ უმსგავსს ამ ქალსა,
ქმარი ხეს ასხავ ფოთლადა,
მამას ვინ მისცემს საწყალსა!
ამის გამგონემ რაღა ვქნა,
თავსა მივსცემდე რა წყალსა!“

„რისთვის გაგზარდა დედამა,
რისთვის გეტყოდა ნანასა,
რად გაწოხებდა ძუძუსა,
გირწევდა აკვანანასა?“
— „არც-რა გამზარდა დედამა,
არც-რას მეტყოდა ნანასა,
მიმაგდის სახლის ყურეში,
თაგვების ანაბარასა.
არც-არას მათირებდოდით,
არც-რას მეტყოდით ნანასა,
დამსმოდით დავიწყებულსა,
მომიღირებდით დანასა!“

ამირანმა მოუსმინა
მამა-მეილის საუბარსა,
გადასწყვიტა, დაუჯეროს
ყამარ-ქალის ნაუბარსა.
რკინის დეზი ჰკრა მერანსა,
მიაშურა ისევ ბარსა.
მოზომილი ხმალი დაჰკრა

ღრუბელთ უფლის რკინის ფარსა,
 ფარი გატყდა და აბჯარმაც
 ვერ უშველა ჯადოქარსა,
 ამირანი ხმალით მიწვდა
 მტრისა სხეულს უებარსა,
 ფეხში დასჭრა. ღრუბელთ მეფე
 დღესა მიხვდა საშიშარსა,
 ძირს დაეცა — თითქოს დერო
 ცელსა მჭრელსა მოეპარსა.
 ღრუბელთ უფლის მწარე კენესა
 ცის სივრცეში მიაქვს ქარსა,
 შველად უხმობს ზეციერსა
 მთავარ ღმერთსა — თვითონ დარსა,
 სასიკვდილოდ დაკოდილსა
 შემოერტყა ჯარი გარსა.
 ამირანი უზოგველად
 ღრუბელთ უფლის სრვიდა ჯარსა,
 თვით უფალი მცირე ლაშქრით
 წარეტაცნა დამბარსსა.

*

გამარჯვებული ამირან
 მოდის ბრძოლისა ველადა,
 უსიბ და ბადრის მოპოვნა
 გაუხდა სასურველადა.
 გზირსა, ბნელეთის მებრძოლსა,
 გამარჯვება აქვს ხელადა;
 ძალა არა აქვს იხაროს
 დარჩენილს მარტოხელადა.
 ძმებსა დაეძებს, უყვივის,
 ცრემლი ჩამოდის ცხელადა.

ღმერთის და კაცის ბრძოლასა
გადარჩა საქვირველად,
ყამარის ცეცხლი ეახლა
სიცოცხლის საფარველად.
უფალზე გამარჯვებისთვის
ვინ იფიქრებდა ძველად.
ობოლს სიცოცხლე სიკვდილზე
მიუჩნევია ძნელად.
კვლავ ბრძოლის ველზე მიმოდის
მის ძმების საძებნელად.

*

თვალგადუწვდენელს მინდორზედ
ხერგად ეყარა გვამები.
მათს სახეებზე ეწერა
სიკვდილის წინა-წამები.
ვერ წაერეცხა სისხლსაცა
ფიქრები განაწამები,
გადახვეოდნენ ერთმანეთს
მკვდრები — შვილნი და მამები.
ავსებულყო მკვდრებითა
მინდორი, კლდე და ხრამები,
სიკვდილის გზარი გვამებზე
ფრინავდა წასიამები.

*

სალამო-ყამის ფარდაგმა
არც თანდათან დაფარა,
ნისლში ერთობლივ განაცრდა
შავთმიანი და ქალარა.
ამირან მკვდრებსა დახედავს —
სახენი სჩანან აღარა,

ნანობს, რომ მკვდრები მინდორზე
ამდენი ერთად დაყარა.
აჰა, ერგენა უსიპი,
საჭვრეტად თავი დახარა:
ქაჯმა დაჭრილმა რა ნახა,
გიჟურად გადინარხარა.
ამირან შედრკა, მობრუნდა,
მუნით ნაბიჯი აგარა —
მკვდრეთის სიჩუმე ისმოდა
როგორც სიკვდილის ნალარა.
იზისი შუბლი ეღვარე
სევდის ნაოჭმა დაღარა —
რომ ბელმა მასთან შეზრდილნი
აგრე უწყალოდ წაპვარა.

*

უსიპ კლდეთ გადავარდნილა,
მოსწყდა ქვეყნისა ხედვასა,
ბადრი თან გადაჰყოლია, —
ვერ უძლო გაყრის სევდასა,
კეთილი ძმობის მსხვერპლები
ჭაბუკთა რიგებს ეღასა,
რა კარგი ძმობა ჰქონიათ,
ნეტავი იმათ დედასა! —
ორივემ თავი შესწირეს
ძმობის სიმტკიცის ჭედვასა.

*

ამირან ხედავს: ზეიმსა
იხდის ყვაფი და ყორანი,
სისხლის მორევსა ეკვროდა
ომში დახოცილთ გორანი,

მასში ჩაცვენილ გვამებით
შეუკრავთ მკედრეთის ბორანი.
მხეცნი და სვაენი შეყრილან,
ახლო მყოფნი და შორანი,
ერთად გლეჯდიან გვამებსა,
წვეულებაში სწორანი.

*

ბადრსა და უსიპს ჩასძახა:
— „ძმებო, ნუ დამემდურებით,
თქვენს ბედზე მწარე ბედი აქვს
ამირანს თქვენი ყურებით.
თქვენთახ მოსგლასა ვისწრაფი
გულითა მონაწყურებით.“
ასეთი თვალთ არ ენახვის,
არცა სმენია ყურებით.
ფეხმალმა განვლო ადგილი,
სავსე მგლებით და ტურებით

*

სიკვდილის აჩრდილს შესძახა:
— „ჩამოდექ, ტურა-ქალაო!“
პასუხად ესმა — „ამირახ,
ნეტავი რამ დაგლალაო.
გასწყვიტე ცოლოურები,
ვინ გითხრა, ბარაქალაო.“
— „განა ჰკუიანს რას იტყვი,
გამხმარო თავის ქალაო;
დაგიღრეჯია — უტყავოდ
კბილებსაც ველარ მალავო.“

*
ლაშქარა. ბნელსა შვერწყა
მკვდრების გორაკთა ჩრდილები,
ნისლის საფარველს იბერტყდნენ
მთის მოსასხამის დილები.
შედგა ამირან, სიმწარით
კბილებს დააქლო კბილები,
ბედსა, შაგბედსა ემდურის,
მისგანვე განაწბილები.
ქმები მკვდრებიცა ვერ ჰპოვა,
მასთანვე გამიზრდილები.

*
ამირან დაჯდა მტირალი,
შემიიქარა ლაჯები.
ირგვლივ ორკეცად ელაგენ
მისგან მოკლული ქაჯები.
ქამ-ქამად სისხლსა წვეთავდნენ
გადასერილი მაჯები.
მკვდრებს არ ესმოდათ ჭაბუკის
ნალმოები ან ნააჯები.

*
იქვეებით გარემოცული,
ამირანს უცდის ყანარი.
ქამის მიმოსუთას ყურს უგდებს
დაობლებული მთა-ბარი.
აქვეა სავარსამული,
გმირ ამირანის მაყარი,
უიმედობის სუსხისგან
ისიც გამხდარა საპყარი;
ციურ დედოფალს მიმართავს
ის—ვაჟკაცობის ამქარი:

— „გმირ ამირანის საპოვნად
შენ ეღვის სხივი აღბყარი.“
ყამარ წამოდგა, განათდა
ველი, სიკვდილის ნაყანი,
ნოყიერ სისხლის წვიმისგან
სიკვდილით თაველნაყარი.
ყამარმა ჰპოვა ამირან,
ნასურვი და ვასახარი.

*

ამირანისა დანახვამ
გული ვარდისა აეკლა.
ყამარი შედგა, დაიბნა,
აღარ იცოდა არ ექნა.
ცხრათა ფრინველთა მზარგრძელთა
აღვეთის ჭალა გაექნა—
უძმოსა, უმამისძმოსა
ამირანს თავი მიეკლა.

*

ქალმა დაჭრილის გულმკერდზე
ცის ნაპერწკლები დაჰყარა,
თვალთაგან მოსწყდა ვარსკვლავი,
ველზე სხივები დახარა.
ჭრილობას ხელი შეახო,
აღვისა ნერგი ახარა.
ზ. ციერ ცეცხლის სითბოსგან
სისხლი სდიოდა აღარა.
ამირან თვალნი გააღო,
ცხარე ცრემლები დაღვარა,
გონსა მოვიდა ჭაბუკი,
სატრფო ვულისა ნახა-რა.
გამარჯვებისა ამბავი
სასურველს ვერღა ახარა.

*

ძალა მოკრიბა, მიუთხრა:
— „ყამარ, ვიყავი ავიო,
სიცოცხლეს ვესალმებოდი
მე შენი უნახავიო,
შავებდმა უბედობაში
აღარ მომაკლო ხვაევიო;
ძალი არა მაქვს, მოგვედები,
დღე არ მაშინებს შავიო—
ყამარო, დამსხენ ძუძუნი,
ჩემსკენ დახარე თავიო.“

*

ყამარ მიუჯდა, ყურს უგდებს
ჭაბუკის გულის ძვერასა.
ეუბნა: — „ციურ ცეცხლთანა
სიკვდილ გახლება ვერასა.“
— „ყამარო, შენი თვალების
ძალე ვერ შევსძლებ ცქერასა.
საფარსამულსა ჭაბუკსა
მივანდობ ცეცხლის კერასა“.
— „ეგრე რომ იყოს, ნუ ეჭვობ
მოვიქმედებდე მე რასა—
ამირან მკედარი მერჩიოს
სხვა ჭაბუკისა მღერასა“.

*

— „ყამარო, მაშინ აფრინდი,
დასტოვე მიწის მყარიო,
გასთელე შენს გონებაში
ქვეყანა სავიწყარიო,
ქალთა შორისა შენ იყავ,
ვიცოდი, შეუდარიო—

ცოცხალსა სავარსამულსა
მე გირჩეენივარ მკვდარიო.
ერთი და მიყავ სიკეთე,
დრო არ მაქვს საბუდარიო:
ჰპოვე ბადრის და უსიპის
სიკვდილის საბუდარიო,
მათი ცოდვითა ვიწვები;
არ მახსოვს საკუთარიო,
იმათ ნიშანსაც გასწავლი,
სხვა მკვდრებში რომ არ გარიო.

*

„თუმცა ბადრი და უსიპი
ძენია კაცთა გვარისა,
ორივეს აზის ნიშანი
ზეცისგან ნაბოძვარისა:
სადაც ერთმანეთს უსწორებს
წვერები ორივე მხარისა—
უზის უსიპსა მზის სხივი,
ბადრსა კი—სახე მთვარისა.
ზეცამ გარგუნა უნარი
ბნელეთში სახედვარისა,
სიკვდილისაგან მხსნელ იქმენ
სამ ძმისა—სამ მხედარისა“.

*

ყამარმა სხივი მიაპყრა
საცა მაღალი სევია.
სწორედ მონახა გვამები,
ერთიც არ გადუხვევია.
ცეცხლით ჩაბერა სიცოცხლე,
ვით მაცოცხლებელთ სჩვევია;
ორივე ფეხზე წამოდგა,
არც ახსოვს შენამთხვევია.

*
ამირანს სახე უბრწყინავს: —
აწ იგი არ შეწუხდება.
ყამარი გვერდით დაუდგა,
ერთი მეორეს უხდება,
ნეტავი ძმათა მაშვრალთა
ცხარე მზე ამოუხდება,
ვერც ვინ წაართმევს დიაცსა,
ვერც ვინ შინ შამოუხდება!
ამირან გაუწირავსა
სიცოცხლე დაუბრუნდება.
ბადრი, უსიპი გულგმირნი
გვერდშიაც ამოუდგება.

*
გაიხარებდა ყამარი,
ლამე შეეჭმნა მზიანი.
მის გვერდით სამთა ძმათაცა
სიცოცხლე უჩნდათ სვიანი.
ვერარა ძალამ ბნელისა
იმათ ვერ მისცა ზიანი.
დააგდეს ველი ბრძოლისა,
მანძილი ნახეს გზიანი,
საცა ეგულვისთ სამყოფი
სასახლე-დარბაზიანი.

21. აფხაზი ამირანის ქოჩილისა

ქალსა ლამაზსა რა უნდა,
გარდა ლამაზი ქმარისა,
ახოვანის და ვაქვაცის,
ქაბუკად მოსახმარისა!

ამირან იყო მშვენება
მთელი ალგეთის მხარისა,
მას შეხაროდნენ სხივები
დილისა და სამხარისა,
გვერდს უმშვენებდა მზის სხივი
უსიპის უებარისა,
შეყვარებულთა კარავი—
სხივი ბადრისა მთვარისა.
გარშემო ედგნენ ლომგულნი
მისთა ქაბუკთა ჯარისა,
ამირანისა ქორწილზე
ყოვლითგან შენაჯარისა.
ახლად მოსულსა სტუმრებსა
იღებს მსახური კარისა.

*

მთელმა ქვეყანამ იცოდა
სახელი ამირანისა.
კაცის და ღმერთის ნაშობის,
მის—ძისა დ. რჯალანისა.
სათაყვანებლად გამხდარა
მძლეობა მისი ჯანისა,
მთელი ქვეყანა შეძრულა,
განურჩევლად ხანისა:
ინდოს ნაპირი, ქვეყანა
ერანის და თურანისა,
ამათ გადოდმაც, მთის იქით
ქვეყანა დიდი ხანისა.
მისრით მოვიდნენ ქაბუკნი
დაუყოვნებლად ხანისა,
კაპადუკიელთ თან ახლავთ
ამალა ზემო განისა;

ურიათ გმირებს დაეგდოთ
ნაპირი იორდანისა;
უკაბნოს შვილი მოვიდა —
ლომ-ვეფხვი იამანისა;
კავკასიონის ქაბუკოა
ამკობს სიტურფე ტანისა;
მათი ქიშპობა ძალ-ვღვა
ქაბუკოთ აიასტანისა,
აღარ დააკლდა ზეიმსა
გმირი ადრაბადანისა.

*

ცხრა-ძმა დევების სასახლე
დღეს მთელი ქვეყნის არეა,
გალმა-გამოდმით მცხოვრები
ყველა აქ მომთაბარეა,
დალაბტულ დააბჯრულია
თუ სადმე მეომარია.
უმაძღარ თვალით ანათებს
ომისა ღმერთი არია.
სტუმრებსა ხვდება ამირან
და ტკბილად მოუბარია.

*

ახალ სტუმართა მოხელასა
ვერ უძლებს ღმერთიც ომისა:
სიხარბის ცეცხლით აენთო
თვალი შურის და ნდომისა.
ინდოთ ესურვათ მოგზავნა
კაცისა მისანდობისა,
რომ გადმოეცა ნასურვი
მეფის აბესალომისა.

მოდგნენ ინდოთა ქაბუკნი,
თითოა მსგავსი ლომისა,
თან ძღვენი მოაქვთ—ნაყოფი
ოსტატობის და შრომისა.

*

ღარბაზის ბქესთან მოიჭრა
მერანი, ვითა ქარბუქი,
მიწას ტორითა არღვევდა
იამანთ ველის ნახუქი,
მარგალიტითა ძობნეულ
ჯდა უნაგირზე ჩაუქი,
ამირანისა ქორწილზე
მოვიდა თვით მზექაბუკი,
თავისი ელვარებითა
დაუწერელი და უქი.

*

გათასდა ყრმაი ქაბუკი
ერანელი და მისრელი,
როცა გალავანს მოადგა
ამალით ნოსარ ნისრელი.
არ იყო კაცი მზაკრულად
ან უპატიოდ მის მსვრელი,
სალამს აძღვედა თავდაბლა
ყოვლი მის წინა მიმსვლელი,
მხარს უმშვენებდნენ მხლებელნი,
მეშუბე და მეისრენი.

*

ინდო-ქაბუკის მხლებელთა
როს ალაყაფი გავლესა,
თვალნი მიიპყრა კრებულმა
ღვე-გმირსა სეფე-დავლესა.

მის შესახვედრად მეკარეთ
დროშებსა ხელი ავლესა,
ძღუნად მოაქვთ, რაცა დევებთან
ბრძოლაში მოიდავლესა—
მხვეალნი შეხვდნენ კრძალებით,
თავები მოიმდაბლესა.

*

შემოკრბა ყოვლგნით სტუმარი,
ჟამია დარბაზობისა.
საეარსამული მასპინძლობს,
ნაცადი მრავალგზობისა.
ამირანს თვითონ შემოჰყავს
საუნჯე მისი გრძნობისა—
ელვა ცეცხლისა მთესველი
და ნაპერწყალი გზობისა,
ლაჟვარდოვანი სათავე
სიყვარულისა შობისა.

*

ვარსკვლავ-მკედისა ტახტზედა
დასვა მნათობი ზეცისა.
მისი მშვენების მხილველთა
თვალნი გაუხდის ბეცისა.
ირგვლივ მოაფენს სიამეს
სხივისა ას-ნაკეცისა,
სინაზე მისი ხედვისა
გულსა გააღლობს მხეცისა,
წამს საუკუნედ ასრულებს
ჟამისა შენაკვეცისა;
ცოლ-ქმარის ერთად მკვრეტელთა
ამირანიცა ეცისა.

*

იწვევს ქორწილის ზეიმი,
 იყო სიმრავლე ერისა.
 ყამარსა ტახტი დაუდგეს
 იაგუნდისა ფერისა.
 მეორე ტახტი—მშენების,
 ქაბუკის შესაფერისა:
 მარგალიტითა კაზმული,
 კიდურით ოქროს ღერისა;
 ბრწყინავენ სელნი სტუმართა,—
 ყმათაცა, ვითა ბერისა,—
 კარავი იდგა ეთერის,
 ზეციდან მონაბერისა.
 ყამარსა აჩნდა სახეზე
 ნახატი ცის იერისა,
 ამირანს—სხივის გვირგვინი,
 ნიშანი ბედნიერისა—
 ორივე იყო ნაერთი
 ზეციერ-ქვეყნიერისა.

*

სუფრა გაშალეს, აწვიეს
 სტუმართ საჭმელად პურისა,
 სავსეა ტაბლა ჭიჭითა,
 ვინა სთქვა—სადაურისა:
 იაგუნდის და ლალისა,
 იამან-ბაღდადურისა.
 ჰაერს ათრობდა ნაშხეფი
 ღვინისა საამურისა.
 ცალკერძად იყო ჯამები
 თეთრისა და წითურისა,

ქიშპობა იყო სასმისში
ძირისა და კიდურისა.
გიჟობდა გამონაყოლი
ქვევრისა ჩაკირულისა,
ბალხეთის გამონაჟონის
და ცრემლის ალგეთურისა.

*

ყამარსა და ამირანსა
ზეცის სხივი ადგათ თავსა,
ქვრეტა მათი სილაღისა
კაცს გახდიდა უნახავსა,
მტერი იყო თუ მოყვარე,
ვერ იტყოდა მათსა ავსა.
ოსტატობით მეშაირე
გულის ძარღვებს სიმაღ რთავსა,
აჯაბთ ისე ხელოვნობდნენ,
რომ არავის უნახავსა,
მხიარულად ნადიმობდნენ,
სხვა ნადიმი მას არ ჰგავსა.

*

მკირეთა და დიდებულთა,
ყველას გასცეს საბოძვარი,
სტუმართ ქარბად მოართვიან
სამოსელი მრავალგვარი,
კლიტე მოხსნეს საჭურჭლეთა,
გააუქმეს მათი კარი,
მამა-პაპის დანადგები
დღეს არაა სანუკვარი.
ერთმანეთის მოკითხვაში
გული იწვის, ვითა კვარი.

22. ამავენი უბედური ნადირობისა

შვიდი დღე-ღამე გაგრძელდა
 ყიჟინი ნადირობისა,
 მერვესა დღესა დაასკვნეს
 სერი ნადირობისა.
 ველი შეიქმნა საჩენლად
 სიმტკიცის და გმირობისა—
 ყრმანი სტყორცნიდნენ ისარსა,
 ვით დღეთა ნაპირობისა.

*

იმათ ზეიმს და სიამეს
 დღეს წარებოცა საზღვარი:
 ხევშიგან ჩამოდიოდა
 სისხლი, ნადირთა ნაღვარი,
 ბაზიერთ, მებავაზეთა
 დღე არ ახსოვდათ ამგვარი,
 მუნ დახოცილთა ნადირთა
 აღარ ყოფნიდა წამგვარი.
 შუაგულ ველზე—გორაკზე,
 სხივებში იჯდა ყამარი,
 სხივების მფრქვეველ მაჯაზე
 მ.ს უჯდა ქორი მწყაზარი.
 ანაზდად ირგელივ დაბნელდა,
 გრგვინვა მოისმა საზარი,
 ჰგავდა თუ ზეცას თალამდე
 მოედო ქვეყნის ხანძარი,
 მაღლითგან დამწვარ მნათობთა
 ქვეყნად ცვიოდა ნაცარი.

ბრძენი სულელსა ედარა—
 ვერ მიმხვდარიყო რაც არი.
 ამირანს შემოძარცვოდა
 მისი ამაღა და ჯარი.
 იკითხეს, არვინ იცოდა
 თვით ამირანი სად არი.

*

გათენდა, თითქოს ქვეყანას
 დააჩნდა ფერისცვალობა,
 მხედართა მადლი მიიღეს:
 კვლავ ნახეს ზეცის წყალობა.
 ყამარის კვალი არ სჩანდა—
 დასრულდა ღმერთის ქალობა,
 სხივს, დაბრუნებულს ზეცაში,
 შეხვდა მნათობთა გალობა.
 ეულად დარჩა ამირან,
 ზეცად არგუნა კალობა.

23. ამბავი ღმერთთა მსჯავრისა

ვერ აიქცევენ ღმერთებიც
 მსჯავრს შავ-ბედისა მუხთლისა.
 ზეციერთ ესმათ ამბავი
 ბედშავი ღრუბელთ უფლისა:
 დამარცხება და მოტეხა
 ცაშიგან სავალ მუხთლისა.
 შეშფოთდა მთელი სამყარო
 მიღმა ზეციერ ზღურბლისა,
 მწარედ გაისკვნა ნაოჭი
 ღმერთთმთავარ—დარის შუბლისა:

ვერ ითმენს ცოდვას ჩაღენილს
არსთაგან მის საუფლისა.
წარგზავნა ქარის ფრთებითა
გზირი შავისა ღრუბლისა;
დღე აღეკვეთოს ამირანს
კაცისა თავისუფლისა.

*

ზეცაში ვინ მოითმენდა
კაცისა აჯანყებასა,
ვინ იაზრებდა, რომ კაცი
ღმერთს მოუტანდა ვნებასა?
ვის შეუძლია ეურჩოს —
სხივოსან დარის ნებასა,
ან ქვეყნის სახით გაშლილსა
მის მართვის ხელოვნებასა?
ამაოდ იყო დაუთმო
ნდომას და გემოვნებასა,
ოდეს გულგრილად შეხედა
დალისა შეცოდებასა, —
რა ექნა — სქესო თან ახლდა
მთელ ქვეყნის განრიგებასა.
ღმერთებიც ველარ გადურჩა
იმის ნაყოფის რგებასა.
კაცი ამირან უქადის
ქვეყანას აოხრებასა:
დარი დაასკვნის სამსჯავროდ
ზეციერთ შემოკრებასა.

*

კავკასიონის ქედზედა
გაშლილა თეთრი კარავი,
მწვერვალი მისი ბოძია,
ცის თალი — მისი მფარავი.

გარშემო უვლის ეთერი,
ციურ სიამით მცვარავი.
წესსა ამყარებს მორიგე,
ჟამისგან წუთის მპარავი.
ტაროსმა გასცა ბრძანება,
მთიების გულის მზარავი,
საყვირმა ცაში გასტყორცნა
ხმაური, კლდეთა მზარავი.

*

შემოკრბა ღმერთთა კრებული,
ქვეყნის უფალი—დარია.
იმისი ბრძნული ბრძანება
სიმართლის საწინდარია.
მარცხნივ ელვარე შუბითა
უზის უფალი არია.
კვირიას განსასვენებლად
დარის მარჯვენა მხარია.
ვობი, მალლითგან მოსული,
ჯუმა ღმერთისა დარია,
ოჩიმ უგულოდ დასტოვა
ნადირთა საბუდარია.
ჭინკებისა და გზირების
მოსულა მთელი ჯარია,
იმათი სამყოფელია
ქვედა ღრუბლისა ზღვარია.
ელია მოდგა კოქლობით,
ძლივს შემოალო კარია,
ღრუბლების ნოხზე მოთავსლა.
ბედისგან განამწარია.
დარი ავდარად ქცეული
მრისხანედ მოუბარია:

*

— „ამირან დარჯალანის ძე
აღუდგა ღმერთთა სამყაროს,
თავხელად ფიქრობს ზეცაში
ქვეყნისა წესი ამყაროს:
გმირთა ყოველგნით მძლეველმა
ღმერთებიც რომ ასაპყაროს,
ვასთელოს ძველი წესები,
ზეცას პატივი აპყაროს,
მას გამოსტაცოს სხივები,
თავზედ გვირგვინად ატაროს.
კაცთა მოდგმისა მოძალემ
თავი ღმერთებსა აღაროს,
არ მორჩილებდეს არც ბედსა,
არც მორიგეს და არც ტაროსს.“

*

მას შერჩა ზეცის წინაშე
ცოდნები არ ერთხელია,
იმისი მტრობა ჩვენდამი
არ ახალია, ძველია,
თქვენც იცით თუ რა დღეშია
ღრუბელთ უფალი ელია,
მე ვბრძანებ, რომ ამირანი
სიკვდილით დასასჯელია!“

*

— „მართალსა ბრძანებ, მთავარო,—
მოუბნობს ღმერთი კვირია—
ამ კაცის თავგასულობა
მართლაც რომ გასაკვირია.
იმისი ყოფნა ცოცხლებში
ღმერთთათვის დიდი ჭირია.“

დარის ნათქვამზე ღმერთებმა
დაასკვნეს ერთი პირია.
ჯუმა ჩაება ბკობაში,
თუმც იყო სიტყვა-ძვირია:

*

— „ყოველ ჟამს მქონდა პატივი
დარისა, ღმერთთა მამისა,
დღეს ვეურჩები პირველად
უფალსა დასაბამისა,
არ გვარგებს თქვენი ნაფიქრი—
არ ვარ თანახმა ამისა:
ამირანისა სიკვდილი
არის სასჯელი წამისა.
ვეღარ მიხედება სიმწვავე
ნეშოს უსიცოცხლო გვამისა.
სასჯელი მაშინ სასჯელობს,
თუ არს გრძელისა ჟამისა,
სასჯელსა მიესცეთ, უცნობსა
კაცისა მონადგამისა—
დღე-ღამ იცოდეს სიმწარე
ქირისა და ვარამისა.“

*

ღმერთთა წინაშე მეტყველობს
ილია დაკოტლებული:
— „მთელი ქვეყანა ამირანს
ძალით ჰყავს დამონებული.
ძნელად თუ ვინმე შთენილა
იმისგან არა-ვნებულნი.
გამოქვაბულში დავაგდოთ
ჯაჭვითა შიმაგრებული —

ზეცაც იქნება უვნები,
და ხალხიც გახარებული.“
ელიას აზრსა სიამით
შეხვდა ზეციერთ კრებული;
მხოლოდ დალი და ყამარი
უსმენდნენ გაფითრებული.

24. ამაჰვი ამიკანის მიჯაჭვისა

მთებში ნაზარდსა არწივსა
ნეტა რა უნდა ბარადა!
ამირანს, ცალად დარჩენილს,
ჭირი მოადგა კარადა:
ბედის სავალი ბილიკი
სჩანს უბედობის შარადა.
გული — მყინვარის ნაკვეთი, —
ჩამოდნა ცრემლის ღვარადა.

*

კავკასიონის წალკოტებს
გროვა მოადგა ხალხისი,
ველი და ბორცვი ვერ უძლებს
მოსვლას ახალი ტალღისა,
ქვეყანა შეშფოთებულა —
პირმშო მნათობის კალთისა.
გზასა აჩვენებს მავალთა
ფერი მტვერისა თალხისა,
საკვირველებას შეუკრავს
პირი დედის და ბაღღისა.

*
მოსჩანდა თეთრი გუმბათი
კარავის, მთაზე მდგომისა,
სად ხალხი სხივებს ზედავდა
ღმერთ-ღარის, თავში მჯდომისა.
მოისმა ამირანზედა
ხმა ზეციერთა წყრომისა,
გასამართლება უნდობი
ქვეყნიერების ლომისა.
შეშინდა ხალხი, ნაშობი
გაჭირვების და შრომისა:
ახსოვდა ამირანისგან
მადლი დევებთან ომისა,
რომ დაარჩინა, არ გახდნენ
მსხვერპლი იმათი ნდომისა.
ხმა ისმის ხალხთა ლოცვისა,
ღმერთებთან მისაწვდომისა:
— „ბატონებო, უხიოდეთ
კაცის ნაშიერსა.
ბატონებო, მოუსმინეთ
ლოცვა ცაში ერსა.
ამირანის უყოლობა
გაგზვდის მთლად მშიერსა.
უხიოდეთ, ბატონებო,
კაცის ნაშიერსა!“

*
ღარი ვანრისხდა, რომ ხალხი
ეორჩა ნებას ღვთისასა,
მეხით და გრგვინვით აცნობებს
ხალხსა ზეციერთ რისხვასა.

ელვით ნატყორცნი ისარი
ნაპრალსა მოხვდა კლდისასა:
განათდა განოქვაბული,
ხახასა ჰგავდა მთისასა.
კაცი დგა ჯაჭვით მიბმული,
ჰგავდა აჩრდილსა ქვისასა.

*

ხალხო, სად იყავ, ბეჩავო,
როცა შავი დღე დგებოდა,
ცა ქექდა, მიწა გმინავდა,
ჯოჯოხეთს ედარებოდა,
ამირანისა სასჯელად
ჯაჭვი რომ იჭედებოდა,
რკინა გრდემლზედა ხეიოდა,
სამჭედლო ექანებოდა,
მჭედლები-მემჭედურები
ერთმანეთს ეფარებოდა?!

*

ნეტავი ვინ-ღა იფიქროს
კაცთა მოდგმისა ბედზედა?
დალამდა. ნისლი დაეშვა
კავკასიონის ქედზედა.
ზეცამ დასწყევლა ჭაბუკი,
ჯაჭვით მიაბა კლდეზედა,
გერგეთის მთა და გორაკი
სახლად დაუდგა სერზედა.

ს კ რ ჩ ე ვ ი

	III
შესავალი—შ. ნუცუბიძე	1
1. ამბავი სულკალმახისა და დარჯალანის შეხვედრისა და სიყვარულისა	8
2. ამბავი სულკალმახის მეუღლისა და ბედი ოქროს ნაწნავისა	12
3. ამბავი უბედური სიყვარულისა	17
4. ამბავი ამირანის დაბადებისა და მისი დედ-მამის გადაკარგვისა	22
5. ამბავი ამირანისა და მისთა ძმათა შეიარაღებისა	26
6. ამბავი სამთა ძმათა ალგეთში წასვლისა	30
7. ამბავი ნადირობისა და ცამცუმის კოშკის პოვნისა	36
8. ამბავი ბაყბაყდევისა	41
9. ამბავი ამირანისა და ბაყბაყდევისა	45
10. ამბავი ამირანის წასვლისა ყამარის ძებნად	49
11. ამბავი სამი ვეშაპის შეხვედრისა	53
12. ამბავი სამ ვეშაპთან შებმისა	56
13. ამბავი ამირანის გადარჩენისა და იგრი ბატონთან წასვლისა	61
14. ამბავი ამირანის წასვლისა ყამარის ძებნად და ახალი თავგადასავალნი	64
15. ამბავი დევის ქალისა	69
16. ამბავი დევეებზე გამარჯვებისა	72
17. ამბავი ნადიმობისა	75
18. ამბავი ამბრი ჭაბუკისა	85
19. ამბავი ამირანის გამგზავრებისა ამბრის შესაყრელად	94
20. ამბავი ამირანის ყამართან წასვლისა	128
21. ამბავი ამირანის ქორწილისა	135
22. ამბავი უბედური ნადირობისა	136
23. ამბავი ღმერთთა მსაჯურისა	141
24. ამბავი ამირანის მიჯაჭვისა	

А М И Р А Н И

Мифологическая поэма
восстановленная и реставрированная

Ш. НУЦУБИДЗЕ

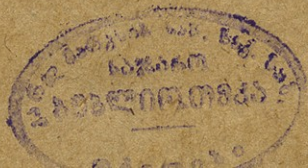
(На грузинском языке)
Изд. „Сабчота Мцeralი“

19 Тбилиси 45

რედაქტორი: ა. აბაშელი

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 28/II-45 წ. სასტამბო ფორმათა
რაოდენობა 11, საავტორო ფორმათა რაოდენობა 10,
ტირაჟი 5100 შეკვეთის № 1066 უფ 00249

ლ. ბ. ბერეას სახელობის პოლიგრაფკომბინატი „კომუნისტი“
თბილისი, ლენინის ქ. № 28

ქართული
ლიბრეოთეკა